

Forsøg til en Besvarelse af det Spørgs-
maal: Hvilke ere de endnu virkende Hin-
dringer for Jordens hensigtsmæssige
Dyrkning i Norge, og hvorledes kunne
disse hæves?

En med det Kongelige Norske Videnskabs-
Selskabs større Guldmedaille belønnet.
Priis-Afhandling

af

Harald Bergeland,
Cand. juris.

Gevoel is en de ziele is de
moet. Zoude er de ziele in
aan het gevoelen de ziele
gevoelen de ziele de ziele
de ziele de ziele de ziele

De ziele de ziele de ziele
de ziele de ziele de ziele
de ziele de ziele de ziele
de ziele de ziele de ziele

10

Gevoel de ziele de ziele
de ziele de ziele de ziele

Gevoel de ziele de ziele de ziele

Motto:

"— Ut sit utilis Agris"

Juvenal.

1844

1844

1844

Udsigt over Indholdet.

- § 1. Indledende Forord, antydende de for den norske Agerdyrkning eksisterende Hindringers almindelige Væsen.
- § 2. Afveining og mere speciel Paavisioning af de egentlig physiske eller nødvendige Hindringer, saavel i klimatiske, som lokale Henseender.
- § 3. Nærmere Antydning af den mere frie eller tilfældige og derhos vægtigste Hindring, hvilken ene beroer paa Agerdyrkerklassens egen eiendommelige Karakter overhoved. (Dennes almindelige Ytring af Ulyst til samt deraf flydende Ukyndighed i Agerdyrkning aabenbarer sig atter hovedsageligen i følgende særlige Feil og Mangler ved samme, nemlig:)
- § 4. (A) Uhenfigtsmæssig og utilstrækkelig Vandafledning.
- § 5. (B) Slette og defekte Agerdyrkningsredskaber.
- § 6. (C) Arbejdsdyrenes Udygtighed. — Misforhold imellem Tallet af Heste og andet Fæ; — imellem det hele Kreaturhold og Foderafgroden, samt endelig imellem sidstnævnte og Kornafgroden. Kvægets seldne Sommerstaldføring.
- § 7. (D) Kvægets Hævning paa fjerne Sæterstøve.
- § 8. (E) Forsømmelighed i Henseende til Gjødningens Forøgelse, samt stet Økonomi med, eller Behandling af samme.
- § 9. (F) Urigtigt Sædskifte i Almindelighed; og især for ringe Kvantum af Vintersæd i Forhold til Vaarsædens. Overalt udbredt Ukyndighed i det ordentlige Beres- eller Cirkulationsbrug.
- § 10. (G) Den fra Oldtiden nedarvede og end vedligeholdte overdrevne Braatebrænden.
- § 11. (H) Forsømmelighed med Hensyn til Jordens Forberedning til Vaarsæd om Høsten.
- § 12. *§* Continuation af § 3 og følgende underordnede §§, nærmere Paavisioning og Undersøgelse af saadanne tilfældige Hindringer, som overhoved have visse Landbostanden selv mindre tilregnelige, eller og reent politiske Aarsager (deels nemlig forsaavidt disse grunde sig paa stabile Landsvedtagter, eller andre for Agerdyrkerklassen uheldige Omstændigheder, deels, og fornemmelig, paa manglende, mangelfulde, eller forresten urigtige Love og Institutioner.) Herunder henføres navnlig følgende:

- § 13. (A) Umaaelig Nydelse af stærke Drikke.
- § 14. (B) U hensigtsmæssige Love om Brændeviins-Produktionen.
- § 15. (C) Hyppige Fragtkørseler til og fra Kjøbstæderne, især i Agershuus Stift.
- § 16. (D) Lange og besværlige Kommunikationer med Kjøbstæderne.
- § 17. (E) Mangelfuld og forældet Hegnslovgivning.
- § 18. (F) Føderaadskontraktens Almindelighed.
- § 19. (G) Endnu bibeholdt Jordfælledskab.
- § 20. (H) Gaardenes muligvis altfor store Udstykning.
- § 21. (I) Forherkende Tilbæielighed hos Nationen for andre Næringsfysler.
- § 22. (K) Urigtige, forvirrede og overhoved forældede Anordninger om Fattig- og Dyndevæsenet, med en kort forudskiftet Belysning af de jævnlige, som det synes, uforenelige Klagemaal over Huusmandsstændens Talrigghed paa den ene Side og Mangel af Arbeidsfolk paa den anden.
- § 23. (L) Den fuldkomne Mangel paa Agerdyrknings-Seminarier eller Læreaanstalter til den rationelle Agrikulturs almindelige Udbredelse.
- § 24. (M) Mangel paa positive Opmuntringsmidler og virksomme landøkonomiske Samfund.
- § 25. (N) Den betydelige Masse af offentligt Jordegods, som fornemmelig er doteret Præstestanden, og deels drives umiddelbart af denne selv (Præstegaarde), deels af dens eventuelle Enker (Enkesæder), deels og overdrages til Private med Brugs- og Frugtsret, imod en aarlig Afgift, under Navn af Byrel- eller Leilænings-Gods.
- § 26. Den almindelige Tranghed i Kaar, eller Mangelen af de fornødne Drifts-Midler, hvori en stor Deel af Landets Jordbrugere usforstlydt befinde sig.
- § 27. Slutningsord.

§ 1.

Indledende Forord om de for den norske Agerdyrkning eksisterende Hindringers almindelige Væsen.

En af de Priisopgaver, som det kongelige Videnskabs-Selskab i Thron-djem har udsat i praktiske Materier, til Bedømmelse i Aaret 1841, lyder saaledes:

„Hvilke ere de endnu virkende Hindringer for Jordens hen-sigtsmæssige Dyrkning i Norge, og hvorledes kunne disse hæves?“

Ifølge sin Affatningsform maa dette Priisspørgsmaal vistnok have involveret Forudsætningen om eller Erkjendelsen af den Sandhed, at en Jordens uhensigtsmæssige Dyrkning overhoved endnu finder Sted i Norge. Men, for upartist at bedømme Graden af denne almeenraa-dende Uhensigtsmæssighed, denne Mangelagtighed i Henseende til Landets Agrikultur, burde man formeentlig ikkun indtage under Betragtning saa-danne Aarsager dertil, som det afhænger af Beboernes menneskelige Evner at ændre, og som derfor paa en Maade kunne ansees for frie, eller til-fældige; hvorimod der ligetil ganske kunde blive at see bort fra saadanne Naturaarsager eller Hindringer, der i deres Væsen, idetmindste til en vis betydelig Grad, maatte være at betragte som uovervindelige, oprin-delige eller nødvendige. Ethvert Land kan naturligviis kun modtage Opdyrkning i lige Forhold til dets uforanderlige physiske Bekvemhedsgrad for denne samme. Dets Indvaaneres Kunst og Flid vil deri, paa hvert Strog af Kloden, finde større og mindre Indstrænkninger, d. e. sine bestemt af-maalte Grændser. Heraf bliver det derfor og ligefrem indlysende, at Norge, saavel som alle andre Lande under samme klimatiske og lokale Forhold, ifølge denne til en vis Grad uforanderlige Maalestof, efter Omstændighederne, kan besidde et ligesaa fuldkomment Jordbrug, som hvilket somhelst andet Rige.

Fuldkommenheden, eller, med et synonymt Udtryk, Hensigtsmæssigheden, ligger ene og alene indenfor Mulighedens Enemærker. Naar Mennesket, eller et heelt Menneskesamfund driver et Hverv efter muligste Evne og Forstand, saa har det og heri naaet den relative (s. den menneskelige) Fuldkommenheds Maal. Er det saaledes vist, at Norge for Nærværende, med Hensyn til Netto-Produktet, staaer mangfoldige Trin under t. Ex. Englands og Belgiens mod sand Fuldkommenhed stræbende Agrikultur-Høide, — om ellers Begrebet af sand (absolut) Fuldkommenhed i Almindelighed kan antages for admisfibelt, og for Andet, end en reen Chimære, — saa er det paa den anden Side ogsaa ligesaa vist, at vort Fædreland immer uforanderligen vil beholde en saadan langt underordnet Plads, hvilken det af Naturen selv peremptorisk er bleven anvist.

Fra sliig direkte Sammenligning af Agerdyrkningens Resultater i de forskellige Lande vil man imidlertid aldrig kunne uddrage sikre Slutninger om et givet Riges agrikole Tilstand. Hindringernes Art og Størrelse maae ogsaa tages med paa Bægtstaaleu. Imidlertid staaer vor nærværende rurale Tilstand, i det Hele taget, ingenlunde i et passende Forhold til de forhaandværende Hindringers Art og Størrelse, hvilke lade sig paavise; ja det staaer endog vanskeligen til at mis kjende, at Norges Landbovæsen i alle dets Forgreninger, næsten uden Undtagelse, staaer paa et meget lavt Trin, og langt under den mulige Fuldkommenheds Standpunkt. Ifølge heraf, maae der altsaa existere Grunde udenfor de egentlige ubetvingelige Naturaarsager, hvoraf en saadan Tingenes uheldige Forfatning lader sig udlede.

Udhævelsen af disse udenfra hentebe, efter deres indre Væsen, egentlig politiske, og andre ligesom mere tilfældige Impedimenter er det derfor ogsaa, hvorom denne Afhandling hovedsagelig dreier sig, og som derfor længere nede er gennemført i Detail.

§ 2.

Bestemmelsen af de physiske Hindringers Størrelse, saavel i klimatiske, som lokale Henseender.

Uagtet det allerede er antydet, at man, under Behandlingen af den hele Materie, strængt taget, retteligst burde see bort fra de physiske i deres

Grund-Væsen ubetvingelige Hindringer for den norske Agrikultur, saa, for dog at bestemme Styrken af samme, eller hvorvidt de vel in totum, men ei in tantum uovervindelige Naturstranker kunne betvinges til Gunst for Jorddyrkningen, ansees det desuagtet fornødent, lidt nærmere at betragte Landets eiendommelige Physik; og i saa Henseende tør det vel som et Hovedtræk antages, at det fornemmeligt er klimatiske Dnder, hvorunder Jordkulturen lider, som umiddelbar Følge af Landets nordlige Bredegrad samt øvrige Situation paa Kloten. Det er nemlig, efter tilstrækkelig lang Erfaring, konstateret, at, hvorvel Sommer- (s. Vegetations-) Temperaturen i det Hele er skikket for samtlige strængt fornødne Sædarters fuldkomne Produktion, overhoved dog en for Væden saare uheldig Fordeling af Fugtighed og Tørhed i Atmosfæren (Regn og Tørke) er fremherskende. Forsommeren laborerer saaledes gjerne af en for Sædens Spiring og første Fremvæxt vedvarende skadelig Tørke, forarsaget enten af en brændende Sol, eller af kolde udtørrende Vinde. Den Masse af Væde, som derefter formedelst Jorduddunstningen faaer Tid til at sammenhobe sig i Luften, ytrer sig atter senere under, eller henimod Høstarbeidet i et altfor overflødigt, eller vedvarende Regn, hvilket jævnlig deels fordærver den skaarne Afgrøde, førend den er bragt under Tag, deels og forhindrer Værterne fra at naae deres Modenhed. Denne Atmosfærens Beskaffenhed synes at være den sædvanligste i vort Land. Men stundom er denne fordærvelige Veirets Orden aldeles omvendt, nemlig: Fugtighed til Overflod, hyppig ogsaa ledsaget af Kulde, om Vaaren, med Tørveir mod Efterommeren og Høstetiden. Skaden for al Vegetation, især af kold Foraarsvæde, er altfor bekjendt desværre hertilands, til yderligere at omrøres. Og overalt tør man vel statuere den Kjendsgjerning, at en jævn Fordeling af Himmels Fugtighed, der, ved Siden af en vis Temperaturgrad, er en saa aldeles uomgængelig Betingelse for Jordens fuldkomne Produktivitet, hører til Undtagelserne i de norske Sommere. Regnmængdens Middelsand Maret om, og især under Væxtperioden, naaer derimod i Ordenen ingenlunde nogen skadelig Høide, og er endog anseelig lavere, end i flere andre fortrinlige Kornlande. Desuden vover Forfatteren langtfra ubetinget at inhævere ovenopstillede Paastand i den Betydning, at Sommertemperaturen stedse skulde vise sig bekvem for

samtlige de Cerealiers Maturation, som Riget til Rødtørst behøver. Saa vist nemlig det er, at Middelvarmen i de norske Sommermaaneder i Almindelighed er fuldkommen tilstrækkelig i og for sig, saa vist er det og paa den anden Side, at ofte tidlig Høstfrost (især ved de saakaldte Bartholomæitider) tilintetgjør i et Par Nætter hele Distrikters endnu grønnende Haab. Søvrigt kan Foraarsfrost, som dog alletider blive mindre farlig, just heller ikke regnes til Sjeldenheder i vort hyperboræiske Land. Blandt Virkningerne af denne vort Fædrelands uheldige geographiske Beliggenhed, fortjener visselig ellers ogsaa at anføres det altfor store Misforhold mellem Dagernes og Nætternes Længde, hvilket netop finder Sted under det for Planteriget's Trivsel mest kritiske Tidspunkt af Sommeren. Den korte Nat omkring Midsommertiden formaaer langt fra at yde de endnu spæde Værter den Grad af Forfriskning, hvortil de saa særdeles trænge efter en i samme Forhold lang og i Regelen udtørrende Solbag, og kan desaarfsag aldrig tarveligen erstatte Mangelen af Regn, saaledes som de længere Nætter, og derunder faldende større Dugmasse i de sydligere Lande.

Er det saaledes givet, at den hele skandinaviske Halvø, eller Norge isærdeleshed nyder en aarlig Middeltemperatur, og (hvad vigtigere er) en Sommer-Middeltemperatur, der maaskee overgaaer i Mildhed ethvert andet Strøgs paa Jordkloden under samme Breddegrader; og, er det derfor ogsaa givet, at Agrikulturen sammesteds har naaet sit nordligste Stade i Verden: saa er det vel tillige en Selvfølge og udenfor al Tvivl, at samme heller intetsteds i nogen bekjendt Verdensdeel har flere klimatiske Hinder at kæmpe imod.

Med Hensyn til de øvrige Naturhindringer for en produktiv Jorddyrkning hertillands, ere disse uden Tvivl af ringere Betydning. De kunne ikke søges andetsteds, end i selve Jordbundens Physik. Men det supponeres allerede at være en paa det nærmeste uomtvistelig Kjendsag, at Norge, i egentlig Lokal-Henseende, eller hvad selve Stoffet anbelanger, slet ikke er bleven stedmoderlig behandlet af Naturen. Det Lag af Muldjord (vulgo saakaldet Madjord), som bedækker dets arable Marker, befindes overhoved at holde samme Tykkelse, samme Proportionsmasse af Humus — Muld, Madjord i streng Betydning — som i de Lande, hvis Produkti-

vitet har erhvervet sig et Navn. At dette ogsaa ganske ligger i Tingens Natur, lader sig tildeels og erkjende, naar man betænker, at Værtjorden, Muldraget paa alle Bjerglandes Fladmarker stedse erholder en anseelig Tilvæxt ved de fra Fjeldsiderne stadigt nedstrømmende Jordpartikler, og det i samme Grad, som hine nærme sig til Perpendikulærlinien imod Fladlandet. At Norge fremdeles mere, end de fleste andre korndyrkende Lande, kommer til at høste Gavn af denne Erfaringssandhed, tilfiger strax dets hele geologiske Beskaffenhed. Forfatteren vil senere, for at undgaae Gjentagelse, faae bekvemmere Anledning til at omhandle de flere physiske Vanskeligheder, den norske Landmand har at beseire. I detmindste ville de nysomhandlede senere komme under en mere flersidig Betragtning.

Men, om man end vilde sætte vort Land paa en ringe Plads i Henseende til Jordbundens Produktivitet i og for sig, eller i Forhold til andre Landes, saa bliver det dog en uimodsigelig Sandhed, at det, fællede med alle Polarlande, er begavet med visse eiendommelige Fortrin for Agrikulturen, der meget bøde paa dets øvrige absolute, eller relative Mangler. Som nærmeste Virkning af Landets strænge (i Regelen fugtigt-kolde) Klimat kunne disse Natur-Fortrin passende opstilles til kraftig Modvægt, om end ikke fuld Erstatning for dette samme Klimats mange fordærvelige Medfør. Hver En, der med upartisk skjønsom Beregning stræber at forestille sig det uhyre Tab, som Sydlandene, alt i Forhold som de sjerne sig fra Polerne, formedelst Skadedyr af alle Urter, maae lide paa deres Jordprodukter, fast under ethvert Stadium af vegetal Udvikling uden Undtagelse, vil nødes til at tilstaae, at vi Nordboer, i Ordenen befriede fra deslige Landeplager, ere altfor hengivne til at overvurdere de varmere Klimaters Fortrin for vort eget. Medens en taløs Skare af Pattedyr (især Gnavere), af Fugle og fornemmelig af Insekter paa de mangfoldigste Maader dele Udbyttet af Jorden i de varmere Zoner med dens saa lykkelige prisste Beboere; — medens Groden der, selv indbragt under Tag og forædlet til alimentært Stof, er udsat for hemmelig og derfor saa meget mindre hinderlig Fortærelse af disse mange umælende Menneskeskiender: kjende vi Nordboer disse's Fleertal neppe af Navn, og det af den simple eneste Aarsag, at deres naturlige Disposition ikke kan bestaae normalt med vor kolde Himmelegns lave Temperatur.

Disse Agrikulturens og Landbovelstandens erklærede Fiender findes saaledes enten slet ikke hos os, eller allensfals i langt ringere Antal og kun trækviis, efter visse længere Mellemrum.

En anden uerstattelig, men positiv og heller ikke noksom vurderet Virkning af Nordens rene og i Regelen perdurable Vinterkulde, er den, at Jordsmonnet derved pulveriseres til den Finess, som intet Agerdyrkningsredskab, noksaa ofte og vel anvendt, vilde tilveiebringe. Ogsaa er det den Jordart, der indeholder overveiende Procenter af rene Leerdele og derfor især tiltrænger mekanisk Oplosning, som meest nyder godt af denne helbige Naturvirkning. Årsagen til denne er let at paavise. Vandet, som i Almindelighed strømmer rigeligt fra Himmelen i seneste Efteraarstid, og aldeles gennemvæder Jordoverfladen, faaer ikke Tid til at bortdunste, førend det bindes af Frostens og omdannes til Is, ofte i flere Fods Dybde. Sneen, Høstfrostens ordentlige Efterfølger og Jordens uomskiftet vedligeholdte Vinterdække, vedligeholder tillige Isen uopløst gennem den hele lange nordiske Winter. Men Vandet indtager, som bekjendt, under Isform, et større Rumfang, end i flydende Stand. De af Vædske opfyldte Mellemrum, som adskille de enkelte Jordpartikler, udvides derved mekanisk; og, naar Luftens høiere Temperatur om Foraaret har gjort Vandet frit til Fordunstning opad samt Aflob nedad, efterlader det Jordens Overflade sønderstykket i en Uendelighed af Smaapartikler, hvilken ingen menneskelig Kunst var istand til at frembringe. Herpaa grunder sig ogsaa Nødvendigheden af den her-tillands mere, end fornødent, forsømte Høstpløining, især af det leerartede Jordsmon, som meest tiltrængende Pulverisation (om hvilken Mangel længere nede paa sit behørig Sted). Naar vi saaledes høre tale om de 3, 4 og flere Ganges Bearbejdning med Ploven, som de slittige Agrikoler udenlands maac spendere paa deres Jord, kunne vi her, med Bistand af vor Ven Winterfrostens, ordentligviis til Vaarsæden være hjulpsne med een retfaffen Pløining om Høsten, samt i det høieste een enkelt Erstirpation, ledsaget af de behørigte Harvetint, om Vaaren, naar blot — som tilbeels bemærket — disse 3 successive forskjelligartede Manipulationer udføres med vedborlig Kraft og Kyndighed.

§ 3.

Speciel Undersøgelse af den Hovedhindring, der, i sin Rod ene udspringende fra Landbosstandens medfødte eiendommelige Karakterer overhoved, er at ansee for fri og psykologisk.

Men det troligen allervæsentligste Hinder for den norske Jord's hensigtsmæssige Bearbejdning hidtilbage har formeentlig sin første dybe Rod i Indbyggernes særegne psykiske Komplexion.

Smag for Landvæsenet i Almindelighed, og navnlig for Jordens egentlige Kultur synes fremmed for Nordboens indolente Natur. Vindstibelighedens Aande, denne indre Drift til minutios Opmærksomhed for de materielle Interesser, — denne industrielle Anvendelsesevne af samtlige Naturprodukter, som karakterisere, f. Ex. det franske, engelske og nordamerikanske Folk, har ikke endnu gennemtrængt Nordmanden; og tvivlsomt bliver det alletider, om den materielle Sands nogensinde vil komme til at gennemtrænge ham i vedborlig Styrke. Drang og Nød alene synes hidtil ei at have kunnet fremavle en saadan forbedret Retning; thi ellers maatte han, født, (saa at sige), til Savn, hvortil Sydboen ikke kjender, forlængst have lært, bedre at vurdere sit Fødeland naturlige Gaver. Skulde virkelig fysisk Drang alene, i sit Extrem, formaae at vække Nationens sovende Aand til en mere virksom Industrie, saa turde disse Hungerens og Gledighedens Aar, — som Forsynet nu næsten i et uafbrudt Dvinquennium og gennem ikke mindre end 7 Aarstal af det sidste Decennium, har nedsendt over Norges Land, — lig dyre, men nødvendige Lærepenge, snarere blive at betragte som en Betsignelse, en naadig Tilskikkelse fra oven for dets be- trængte Indvaanere, snarere end som en Straf, en ubodelig Ulykke.

Det kan lidet baade at granske dybere efter de primitive Aarsager til en saa uheldig paa Villien indflydende Aandsretning, hvorpaa den norske Bonde har givet saa lange overbevisende Prover, ved uforfarligt Misbrug af den Jord, Skjæbnen gav ham til Ophold. De synes — som antydet, — umiddelbare at ligge dybt rodfæstede i hans hele Temperament, i hans hele gemytlige Væsen, og nærmest igjen at være en Folge af de klimatiske Forhold, hvorunder han nyder sit Silver, eller — saa at sige — liber. Nordmandens intelligente Kraft synes forresten at indtage et eminent Stand-

punkt. Men denne praktiske Applikations-Evne, — denne rastløse Virksomhed, — denne materialistiske Stræben, der rører og ytrer sig hos saa mange andre civiliserede Folkelag gennem en utrættelig Opfindsomhed i at kommodificere den hele physiske Eksistens paa alle mulige Maader: disse Evner mangle ham formeentlig i høi Grad. Dog, der kan næres grundet Haab om, at sliq Sløvhed ei vil blive vedvarende. Folkets Sands synes vakt i alle Retninger med den nye Statsforfatning. Dgsaa den rurale Sands har faaet et maaffee mere, end blot tilsyneladende, Liv. Dets Blod bliver mere og mere blandet med fremmede Folkesæds, som vide at satte Landets sande Værd, — som vide at satte Priis paa dets Beboeres øvrige Agtværdighed, og, til Gjengjæld for deres noksom bekjendte Gjæstevenskab, nok ville lære dem, med Tiden at dyrke de forsømte Marker.

Endog forsaavidt Hindringerne for en fremadskridende Agrikultur maatte have deres fornemste, eller mere umiddelbare Grund i Mangel paa de fornødne Indsigter i Faget, kan man medrette sig, at disse Hindringer heroe paa Indvaanernes egen sløve Villie og Smag for samme. Forfatteren vover endog som Grundsatning at etablere den Paastand, at Mangel paa den behørig agromomiske Sagkundskab hos den allerførste Fleerhed af vore agerdyrkende Landsmænd (ei blot de simple Bønder, men og de i Gjennemsnit mere dannede og bemidlede "Proprietærer") fast ubelukkende har sin Oprindelse fra den aldeles defektive Villie eller Lyst til at erhverve denne fornødne Sagkundskab. Det er en ligesaa nedslaaende som utvivlsom Sandhed, at Troen paa Overflødigheden af en paa rationel Grundvold hvilende Empirie i Landhuusholdningen netop har faaet urgammel Hævd især hos den Klasse af Statsborgere, som meest tiltrænger en mangesidig videnskabelig-praktisk Uddannelse; jeg mener hos Agerdyrker-Klassen selv. Denne Opinion er en saa meget vrangere og fordærveligere, som samme Kategori af Folket, der dyrker Fædrenes Jord, ei omfatter mindre end en Talsstyrke af omtrent $\frac{1}{10}$ af den totale Befolkning. Det er almindelig bekjendt, at enhver Fbiot alletider troes kapabel nok til at haandtere Jorden, om end alle andre Leveveie affjæres en saadan. Saa ganske grundløst eller usforklarligt er heller ikke dette Arvegods af en invetereret, i Hovedsagen skjæv Tro. Den har sit Udspring fra den Sandhed, at vel intet Fag fordrer mere fleresidig Uddan-

nelse og Anlæg, for at drives til Mesterskab; men intet heller lader sig
 noie med saa ringe Indsigt, eller indskrænkede Landsgaver, for at drives til
 Fuskteri, som just oftnævnte. Det er tilbeels derfor, at Publikum aldrig
 har krævet Prøvestykke af de til Jorddyrkning bestemte Statslemmer, saaledes
 som for de fleste andre praktiske og videnskabelige Levebrød. Men der
 gives ogsaa flere andre af sig selv indlysende Omstændigheder i Staterne,
 som gjøre slikt foreløbigt Prøvestykke af den vordende Jorddyrker til en po-
 litisk Umulighed. Statsstyrelsen kan derfor ikke bidrage til Opnaaelsen af
 dette præponderante Viemed paa lettere Veie, end ved at hædre og hæve
 Agerbruget samt dens Dyrkere i enhver Henseende. Den aktive Deel i
 Lovgivningsmyndigheden, som vor Statsforfatning i Regelen eller under visse
 Bibetingelser tilbeler enhver Eier og (en vis længere Tids) Bruger af al
 matrikuleret Jord, maa unegtelig opmuntre Jordbrugerne til at søge Oplysning;
 ei mindre, end den virksomme Deelagtighed i partikulære Anliggender, som den
 nye Formandskabs-Institution har nedlagt i Kommunelemmernes egne Hæn-
 der. Men Bondestændens paa denne Maade fremskyndede scientifikke Udvik-
 ling turde imidlertid kanstee antage en mere eenfaldig politisk Retning, end den
 rette agronomiske. Dog ville vi i det Hele neppe have andet end Aarsag
 til at være fornøiede med disse Institutioner, alene i Henseende til deres
 mere middelbare Indflydelse til at give den menige Jordbrugers Land en
 mere videnskabelig, eller tænkende Retning i Almindelighed. Paa denne
 indirekte Veie turde han maastee først blive helbredet for sin fordærvelige,
 indgroede monomane Tro, at visse theoretiske Kundskaber, eller almeen Dannelse
 overhoved ere ufornødne Ting for en Landekonom i denne Egenkab; og, er
 Bevidstheden om en Mangel først tilstede, følger gjerne Forbedringen af sig
 selv efter, eller er dog et betydeligt Skridt derimod gjort.

Men der udfordres, til Nødtørst, egentlig ikke videre Lands Udvikling
 for Landekonomen, end simpel Kraft til at tænke, eller Evne til at opdage
 og atter vilkaarlig at frembringe Virkninger efter Analogiens Lov: den i alle
 Erfaringsvidenskaber fornemste regulative Slutningslov, at indbyrdes lige
 Aarsager sandsynlig og maae stemme overeens i deres Virkninger; og det i
 samme Grad, som Aarsagerne have mange Bestemmelser (Egenskaber) til-
 fælleds. Herved er allerede Begyndelsen gjort til det saakaldte rationelle, d. e.

fornuftmæssige, tænkende Landbrug; og Jorddyrkeren er allerede avanceret et langt Skridt frem paa Forbedringsveien, naar han vilde vænne sig til at anvende sine første tilfældige, af sig selv ligesom paatrængende Erfaringer, til at indsamle nye lignende, ved Hjælp af Forsøg, grundede paa anførte Slutningslov. Ellers gaaer han ganske iblinde, og vil blive staaende paa samme agrikole Standpunkt, som sine Tip-Oldefædre. Under sit Værk støder han nemlig alletider useilbarlig, ligesom blindlings paa et nyt Phænomen, en forhen ukjendt Virkning. Den nærmeste Aarsag manifesterer sig ogsaa gemeenligvis strax for ham; thi selv de umælende Skabninger kunne iagttage og betegne Aarsagsforhold. Saaledes beriget med denne Erkjendelse af en ny forhen ubekjendt Kausalforbindelse, kan han rigtignok herefter vilkaarligt reproducere denne Forbindelse imellem Aarsag og Virkning, ved at sætte den bekjendte Aarsag istand til at ytre sin bekjendte Virksomhed. Men herved har han endda ikke skaffet sin Erfaringskøbe sphaere nogen vilkaarlig ny Tilvæxt, saalænge han nemlig ikke forstaaer at aagre med hien nye tilfældige Erfaring ved at slutte til Sandsynligheden af, at hvert saaledes positiv erkjendt Aarsags Total-Analogon ogsaa maa medføre Analogi i den enkelte Virkning. Da imidlertid alle Gjenstande i Universet, alle Aarsager, nøie betragtede, steds have nogen indbyrdes Lighed, et eller andet Punct tilfældes: maa man ikke heller søge herefter med Mikroskopet. Paa denne Maade vilde altid nogen, om end noksaa fjern, eller enkelt Lighed blive observeret imellem de sammenlignede Aarsager. Det er selvfølgelig saare uvist, ja usandsynligt, at de netop tillige skulde stemme overeens i deres Virkninger; og den formodede Observation vilde laae feil, den nye Virkning, efter hvis Tilsynskommelse der er sigtet, vilde udeblive. Ved saalunde forceret at statuere Effekt-Ligheder imellem de meest heterogene Kausal-Gjenstande paa Landvæsenets vidtløftige Mark, en altfor hyppig Feil hos mange blandt dens eensidige Penedyrkere, har Virkeligheden saa ofte stuffet Forventningen hos de Prøvende, at tilsidst al theoretisk Behandling af Jorden er kommen i Miscredit.

Bonden forstaaer ikke at adskille Brugen fra Misbrugen af den fornemste Beviisførelse, den rigeste Sandhedskilde i al Erfaringsvidenskab: Analogismen. Hertil kommer ovenikjøbet, at de Forsøg, hvorved Sandheden af Skribenternes paa Lighedens Theori hvilende Formodninger søges konstaterede,

sædvanligen iværksættes under urigtige Betingelser af de Prøvende. Experimentet kan følgelig heller ikke slaae ind efter Anviisningen. Overalt saa finder vor Bonde det lettere at arbejde med Legemet, end med Anden: — en Banens mærkelige Kraftytring. Han undviger derfor viselig al Prøvelse, for ikke at sætte sit Hoved i nogen anstrængende Rørelse, udenfor den Arbeids-Maskine, som hans Krop, overladt til sig selv, synes at ligne i sin Virken.

Men i Praktiken i Almindelighed og Landekonomiens i Særdeleshed maa Alt beroe paa nogenlunde rigtige Forudsætninger om de physikalske Følger af en pøneret Marsag, hvis Udvikling i dette Diemed enten overlades til sin egen frie Natur, eller og fremskyndes ved vilkaarlig Bistand fra Praktikerens Side, d. e. ved anstillede Forsøg. Jo flere Berøringspunkter, eller jo større Fælledskab to, eller flere Ting indbyrdes besidde, des mere taler Sandsynlighed ligetil for sammes Dvereensstemmelse ogsaa i det ubekjendte Punkt, hvorom Sagttagelse søges erholdt; thi Alt gaaer under denne Slutningsoperation ordentligviis kun ud paa Sandsynligheder. Men disse Sandsynligheders Graduationer ere ogsaa naturligviis uendelige, ligesaa quasi Wisshedens laveste sikre Drappetuin, indtil Usandsynlighedens, Urimelighedens svimlende Høidepunkt, hvortil Mennesket efter Behag kan stige op ad Induktionens endeløse Stige, indtil Grunden nedenunder taber sig i et monotont Billede: en eensformig uendelig Flade, der omfatter alle Ting, og hvor Diet Intet kan adskille. Gjenstandene have fra dette Standpunkt intet Andet tilfældes, end den samme ubestemte Farve, hvori de alle flyde sammen; og denne eneste Lighed er for indskrænket til derpaa at grunde Slutninger om deres øvrige fælleds Egenskaber og Virkninger.

Ved at anvende denne rationelle eller inducerende Methode rigtigt og i sin videste Udstrækning, gaaer altsaa Agerdyrkeren først videnskabeligt: (fuldkommen fornuftmæssigt), frem i sin Syssel; og i denne Fremgang fortjener han ogsaa først medrette Navnet, Agronom: Agerdyrker efter Love og Beregning. Paa anviste Wei alene beriges den agrifole Erkjendelse vilkaarligt efter videnskabelige Principer. Rationel Agrifkultur (Agronomi) i sin rette Fuldkommenhed forudsætter imidlertid fortroligt Bekjendtskab med Naturens Love. Agronomen maa nemlig i Ordenen kunne paavise de natur-

lige Aarsager — Causalforbindelsen — for ethvert Phænomen, der fremstiller sig for hans Blik med betydende Indflydelse paa hans Næringsvei, ei alene for siden arbitrært at kunne reproducere det selv samme Phænomen, men og for siden at kunne benytte denne Kundskab i andre Retninger til sin Fordeel, ved enten at sammenholde den saaledes fundne Naturaarsag med andre lignende spontane, eller at modificere denne samme efter eget individuelt Behag, og deraf atter (om muligt) at uddrage nye analoge Virkninger.

I det Begreb, Folk i Almindelighed danne sig om rationel Agrikultur, eller Theori i Landhuusholdningen, har bestandig existeret Ubestemthed og Forvirring; og det er neppe for meget at sige, at de, der meest lade haant om en saaledes benævnt Methode, selv mindst have vidst hvad de forstode ved Udtrykket. Hvad Forestilling man nu end maatte have tilegnet sig om samme: saa meget er idetringeste tilforladeligt, at den rationelt fremskridende Landekonom, (hvorved altsaa i Grunden kun forstaaes den Empiriker, der til sit Gavn nytter og mangfoldiggjør egne og andre Empirikers Erfaringsmasse paa en fornuftmæssig Maade), forholder sig til den stagnante Jordtræl, der, i blind Foragt for al Tidens Fremskridt, dyrker den fedrene Jord paa nedarvet Erfaringsviis: disse to himmelvidt forskjellige Methodikere forholde sig til hinanden, hiin til denne, omtrent som den videnskabelige Læge til Kvaksalveren, eller som Lovenes logiske Fortolker til Rabulisten. Vi lade følgelig ganske uanfægtede hine eensidige Praktikere med deres alletider parate Legion Konserter *minorum gentium* protestere af alle Kræfter med den forslidte Paastand, at den nedarvede uforandret vedligeholdte Methode ligesaa hyppigt leder til Velstand, som den theoretiske, den mere videnskabelige, til Forarmelse for de respektive Dyrkere. Dette Modstrid, ligesaa partisk i sin Roes, som i sin Fordømmelse, og hvis Gensidighed maaffee ene overtræffes af Forernes egen Agrikultur, skal ikke kunne rokke den evige Sandhed. So flere der blive Forrædere mod dens Fane i en saa vigtig Kamp, des kraftigere opfordres de saa tilbageblivende Forsvarere til at slutte sig om den, for at den ikke skal rives dem ud af Hænderne og sønderrives.

Den tykke Ignorants i Henseende til Naturvirkningernes Oprindelse eller Physikens universelle Love overhoved, som hviler ikke mindre over Fleertallet af de "konditionerede" (sic), end over de menige Jorddyrkere

hertillands; — den dybe Foragt for, — den obstinate Fordom mod al videnskabeligen reguleret Landøkonomi, ja selv med Hensyn til konstaterede Sagttagelser, der regelmæssigt behersker begge disse rustikole Standsklasser, og det maaskee endog meest i Følelsen af deres egen Fattigdom paa alle rationelle Maximer og Uvidenhed om ekstraderede Erfaringer; — det deels skjæve, deels svage, vaklende Begreb, man sædvanlig danner sig om rationel Agerbrug: alle disse Omstændigheder i Forening turde maaskee være istand til at disskulpere Forfatteren for sin ellers uforholdsmæssige Bidtløstighed i dette Capitel.

Alligevel vilde det ogsaa paa den anden Side være absurd, at gjøre Forbringinger paa nogen (absolut) tilstrækkelig agronomisk Intelligents hos en Borgerklasse, hvis hele Stilling i Samfundet efter Regelen modarbejder en saadan. I dette Stykke ville vore saakaldte Proprietærer (m. a. D. "konditionerede" Bønder) langt mindre staae til at undskylde. Landmænd af mere bemidlet Herkomst bør med Føie antages frie for slige indskrænkede Anskuelser om deres Næring, som kun de af Nødvendighed Uoplyste knapt turde være sig bekendte. Betænker man imidlertid tilbunds Sandheden af den Sætning: "Lyften driver Bærket", da taber denne Forsvarsgrund allerede meget af sin tilsyneladende Betydning, endog for de simple Bønders Bedkommende. Den bliver forsaavidt kun at betragte som et smukt Prætext, som Bonden, udrustet med den Alt fremdrivende Lyft, alletider nok vil see sig istand til at indhente den tarveligen fornødne Sagkundskab udenfor sin egen indskrænkede Erfarings snævre Sphære, deels ad den autoptiske Veie (for udannede Kandsøvnere stedsde det virksomste Belæringsmiddel), ved nemlig at beskue fremmede Metoder, deels og gjennem mundtlig og præntet Meddelelse. Der gives neppe noget Bygdelag inden Rigets vidtudstrakte Grændser, som ikke blandt sine Jorddyrkere tæller nogle idetmindste, hvis Driftsmaade heldigt afviger fra Pluralitetens. Det kan aldrig feile, at en Landøkonom, der med sand Iver og Tilbøielighed omfatter sit ædle Kald, maa kunne høste rigelig Nytte, blot ved at undersøge deslige heldige Afvigelser i de enkelte Manipulationer, eller den hele øvrige Brugsmaade, hvilke han enten ved Tilfælde maatte støde paa, eller og med Hensigt give sig til at opsoge. Man er neppe uden individuel Erfaring istand til at begribe, hvor

svagt Stød der behøves til at fremdrive Den, der selv ønsker at komme frem. Desuden frembyder sig — som berørt — stedsse et- eller andetsteds Anledning for den Videlystne, til mundtlig at faae sine Ideer om Landvæsenet udveerlede mod fremmede, til de Berlendes lige gjensidige Opbyggelse. Paa denne Wei rettes meget ofte feilagtige Planer og Anskuelser itide, medens fremmede af Erfaring prøvede substitueres. Den Landmand nemlig, der agter at gaae frem, ene stolende paa sine egne isolerede Ideers, eller Sagttagelsers Ufeilbarhed, med Ringeagt for Andres direkte ofte dyrtkjøbte Erfaringskat, — saadan En vil vistnok selv komme til at vandre gjennem en dyr Erfarings-Skole. En Feil i Mulighedernes, — Sandsynlighedernes Beregning sniger sig altfor let ind, især hos den læge Bonde, der mangler videnskabeligt Grundlag.

Smidlertid — det særegne Tilfælde endog forudsat, at vore Jordbrugere maatte ganske undvære saadanne Anviisninger, indsamlede udenfra, enten ad Samtalens Wei, eller den umiddelbare Beskuelser — ville de endda stedsse have aaben Udgang til, i Mængde at øse veiledende Kundskaber for deres Fag af nogen agronomisk Forfatters Skrifter. Vel findes der ikke synderlig meget gjennem Pressen Udgifet eksklusivt om det norske Jordbrugsvæsen. Ikkedesmindre vil det allerede Existerende tilvisse være fuldkommen tilstrækkeligt for den med god Villie og Forstand begavede Lægmand, som deri oprigtigt maatte attraae at øse Weivisninger til Jordens rette Behandling. Hans egne personlige Erfaringer, som stedsse vedblive at være hans principale Kundskabskat, trænger kun til at støttes, til at udvikles. Gjennem fremmede Widen alene, hvor ufeilbarlig end, blev aldrig Noget viis, især naar saadan bibragtes ved Relation, og ikke ved Hjælp af egen sandelig Erkjendelse. Kort — aldrig bliver selverhvervet Indsigt vigtigere, end just for Landekonomen; men Weien, paa hvilken den opsamles, og oftest ligesom tilfældigen hittes, er lang at vandre i Forhold til Livets Korthed. Saasnart derimod udenfra bibragte Sagttagelser komme til, understøttes og fremskyndes Wandringen overordentlig. Kan han endelig selv ved egne Sandser beskueliggjøre sig Methoderne, vil han gjøre Kampeskridt, og snart naae Maalet, saavidt at han nok vil kunne slaae sig igjennem, tiltrods for en Aargangens extraordinære Ugunstighed, ja tiltrods selv for de mangehaande

ham selv ligesaa utilregnelige Vanskeligheder, som Landets universelle Natur i Forbindelse med feilagtig Lovgivnings-Politik kunne lægge ham i Veien.

Dog, hvad der mindst kan tilgives vore Jordbrugere af hvilket som helst Vilkaar, er just deres ubetingede Ringeagt for al udenfra bevirket Belærelse. Hvilken borneret Synsmaade maa ikke have bemægtet sig Den, der kan anmasse sig Evne til, paa egen Haand at opsamle al fornøden Erkjendelse, under et Menneskes indskrænkede Levetid, om et Fag, der i sin Fuldkommenhed pøner mere flersidig Indsigt i Naturlærens vidtløftige Enemærker, end hvert andet? Og desuagtet er denne Synsmaade ganske udbredt over den hele Kaste: — et fast, men bedrøveligt Kjendemerke. Dette gjælder ligemeget de gennem Skrift og Tale overleverede Erfaringsdata, som de gennem den direkte Sandse-Anskuelse tilegnede, hvortil Anledning kan gives. Hvad nu in specie betræffer de gennem Trykken udkomne Hjælpemidler, hvorfra den norske Jorddyrker vil kunne tage Anvisning for sin Næringsvei, da gives saavel i Danmark, som i Sverige en overordentlig Mængde økonomiske Skrifter af alle mulige Indhold og Former. De fra Nabolandet Sverige maae, i Kraft af Analogiens simple almindelige Lov, tillige ansees for applicable for Norge, som et Land af dermed homogen Natur-Beskaffenhed. Sproget bør heller ingen grundet Vanskelighed medføre i Henseende til Anvendeligheden. Den norske Bonde burde til Nødtørft forstaae det svenske Sprog, som og faktisk Tilfældet er, saa ofte han blot gider tage fat i en svensk Bog med Villie at forstaae den.

Da den norske Nation glemte sit fædrene Maal under det lange danske Regiment, i hvis udtrykkelige Politik sliq unaturlig Glemsel laae og maatte ligge, saa vil den nutildags vanskeligen kunne besmykke sit Ubekjendtskab til den vidtløftige Rural-Literatur, der er kommen for Dagen i hiint uforglemmelige Egypterland, med foregivet Ubekjendtskab til dens Idiom. Derimod vil man saa meget jævnligere faae at høre den Undskyldning, at Danmark og Norge ere geologisk saa aldeles forskjellige, at hver agronomisk Sagtagelses Omplantning fra hiint til dette Rige vilde være aldeles utilraadelig og vildledende. Vi ville indrømme, at dette Foregivende for en ringe Deel medfører Sandhed. Og den Landmand, der ei blindt har foresat sig at trodse paa egne Observationers Ufeilbarhed, eller Tilstrækkelighed, maa ogsaa

være kommen saa vidt til Erkjendelse af den indgribende Vigtighed af at kunne benytte saa tallose, i et bekjendt Sprog publicerede, Erfaringer, at han idetmindste finder det Umagen værd at anstille en overfladisk Sammenligning mellem disse 2 Nabolandes Physik. En saadan geographisk Sammenstilling kan umuligviis bringe ham andet Resultat, end Overbeviisningen om de originale danske Økonomi-Skrifters mangfoldige Brugbarhed for den norske Jord. Angaaende de talrige til samme Sprog overførte Værker om udenlandsk (navnlig tydsk og engelsk) Agrikultur gjælder samme generelle Regel, kun i ringere Udstrækning, alt efter som de geologiske Uniformiteter tabe i Omfang og Antal. Forøvrigt er den svenske Litteratur, især i de senere Decennier, bleven overordentlig beriget ved en Mængde fortræffelige økonomiske Værkers ligesaa fortræffelige Oversættelser. Nordmændene maa derfor ikke klage over Mangel paa fremmede Meddelelser i bekjendte Tungemaal.

Blandt originalt-norske Landvæsen-Skrifter fortjener navnlig at anbeføres: "Lærebog i den norske Landhuusholdning, især med Hensyn til Bondestanden", af J. Sverdrup, 2det forbedrede Dplag, Christiania 1836 og 1837, 2 Dele, 399 Pagg. for 108 Skilling. Dette Værk alene indeholder i System saa meget, som enhver norsk Landbo til Lærelighed kan behøve at vide til hensigtsmæssig Dyrkning af sin Jord. Og hvad mangler ham saa i Grunden videre, ved Siden af det, han selv har prøvet i egen Erfaringskole, til at kunne leve godt paa sin Viis? Bogen er tillige billig efter sit Indhold, og i alle Fald neppe heller for kostbar i Forhold til de almindelige Jordbrugeres Formue; ligesaa lidt som den kan ansees ufattelig for deres Begrebsevne. Sverdrup har derhos udgivet til den jorddyrkende Almeenheds Lær et Par andre større Skrifter af mere afrevet Indhold, og bestaaende af en Mængde vidtløftige Afhandlinger, efter Landets Natur, om samtlige vigtigere Gjenstande i Landvæsenet: nemlig "Økonomiske Annaler" og "Magazin for Landmanden".

Enhver, som har Raad at anskaffe disse eneste Repertorier for norsk Landbrug (og af Saadanne findes neppe heller saa ganske saa) vil sikkert vinde rundelig Erstatning for sit Udlæg, naar Kjøberen kun forstaaer at anvende Indholdet rettelig. Endvidere har denne af Fædrelandet saa for tjente Forfatter og virksomme Statsborger udgivet en Monographi over en

af vore vigtigste Sædarter (Rugen), og sluttelig begyndt paa et endnu ved hans nys indtrufne Død fortløbende Godtjobsblad, under Titel af: "den erfarne Landmand."

Desforuden findes adskillige andre ældre Skrifter af samme Hoved-
Tendents, udkomne med udelukkende Hensyn paa Norge, saasom: "Agerdyrk-
nings-Catechismus" ved Amtmand Sommerfeldt; — "Veiledning for begyn-
dende Landmænd" ved Elieson o. a. fl., hvoraf den sjønsomme og tænkende
Økonom alletider vil forstaae at høste Nytte for sin Syssel paa en eller anden
Maade. Endog saa det hidtil i Fædrelandet saa forsømte Havevæsen er i
den senere Tid blevet udelukkende behandlet, især med stadigt Hensyn til
Landalmuens Larv, i et særeget omfattende Værk, af Gartner Hansen i
Forening med afdøde Professor Lundh. Et andet mere kortfattet Skrift
angaaende samme Materie af en Anonym er senere ligeledes kommet for
Dagen, gennemseet af en Gartner i Christiania. Betænker man nu herhos,
at mange Menigheder ere forsynede med saakaldte Sogne-Bibliotheker, hvis
oprindelige Hovedbestanddeel just er landøkonomiske Bøger af alle Arter,
saa fremgaaer det af sig selv, at Belærelse gennem Læsning koster Bonden
Intet, saa at sige, i Forhold til Gevindsten.

Saa Forfatteren formaaer ei noksom at lægge Vægt paa den Sandhed,
hvor nedslaaende end for hver Fædrelandets Ven, idet han ligesom drives
til at resumere sig selv, at Hovedskylden for den norske Jordbunds
ufuldkomne Behandling beroer allermeest paa Dyrkernes
egen Efterladenhed, Uvidenhed samt dybt rodfæstede For-
domme mod alt Nytt, ved Siden af en invetereret nedarvet
Forkjærlighed for det Gamle. Og, som uryggelig Sandhed turde
man vel fremdeles etablere, at, saafremt Landets Agerdyrkere i Gjennemsnit
besjeledes af den rette agrifole Sands, dets Beboere da vilde være istand til
at brødføde sig af egen Avl. Videre vover heller ikke for det første den
varmeste Patriots Dnske at gaae.

Foraaavidt ellers et stort Antal af den norske Landalmue muligens savner
den behørig Færdighed i at læse for med Nytte at kunne tilegne sig trykte
Veiledninger i Landøkonomien, saa — uden at tale om at sliig Ukyndighed,
efter Skolevæsenets forbedrede Tilstand, i nu langt over eet Decennium er

fuldkomment tilregnelig, især hvad den yngre Klasse Jordbrugere anbelanger, — maa man fremdeles hævde den Sætning, at deslige præntede Anviisninger, med al deres Gavnlighed, dog heller ingen ubetinget Nødvendigheds-Artikel er for Indretningen af et mere hensigtsvarende Driftssystem, og at derfor den største tilbagestaaende Deel af Hovedskylden (forsaavidt det Ondes Ophav bliver at søge i Villien idetmindste) umiddelbart kommer til at hvile især paa Almuens prædominerende Uomtænkksomhed, parret med en ikke ringere Udygtighed til blot at føre sig egne individuelle Erfaringer og andre aabenstaaende Hjælpekilder til Nytte. Om et paa videnskabelig Basis ene hvilende eller — hvad dermed er ligebetydende, — om en aldeles hensigtsmæssig, en fuldkommen Brugsmaade, hvis Frugter selv kunde danne Gjenstande for Export til Udlandet, derom maa for Diebliffet ikke en Gang blive Tale, som oven bemærket.

Ligesom nu Norges Landstand gemeenligen fattes den rette Tilbøielighed for sit fra Fædrene nedarvede Levebrød, og ligesom den, paa berørte Pliis, lader de Velstandskilder, der vælde den imøde fra Jordens Skjød, som oftest rinde ubenyttede, eller slet benyttede hen: saaledes er denne vigtigste og talrigste Stand i Samfundet, — den Stand, hvorpaa hele Nationalvelværen beroer, — i tilsvarende Grad hengiven til en bedrøvelig Udselshed, et uvorrent Sloseri med sin af Jorden hentede ringe Eiendom. Denne fast afprægede Nationalfeil aabenbarer sig i det Største, som i det Mindste. Vore Landsmænd have aldrig forstaaet den Kunst at spare, allermindst ved de smaa, men saa meget hyppigere forekommende Anledninger i Dagslivet. Men: "Hvo som ikke sparer Skillingen, faaer aldrig Daleren", siger Ordsproget. Folket i Norge har sandet dette Sprog i sin videste Anvendelse. Hvis Forfatterens tidt repeterede Beskyldning for Uvindslibeligheds-Aand, som almeent udbredt over Folket, in specie dets store agerdyrkende Fleertal, — hvis den antages grundet: saa synes tillige sidstberørte Sætning om en forholdsmæssig nationalt-udbredt Udselshed at maatte blive en psykologisk Selvfølge, hvilken derfor neppe behøvede nærmere Paapegning. Begge Phænomener hvile paa samme fælleds primitive Grund, saaledes at, naar det ene hvilketfomhelst kan bevises, det andet i Regelen ogsaa eo ipso maa ansees bragt til Erkjendelse. De danne begge ifkun forskjellige korrelat-nødvendige

Modifikationer af den sædvanlige stupide Foragt for timeligt Velvære, — af dette kortsynede materielle Blik, — af denne ørkesløse Tendents, eller, rettere, tendentsløse Ørkesløshed, der, generelt udbredt over et Lands Indvaanere, uundgaaeligt medfører, at deres hele Complex, som særlig Corpora-tion i Staternes Række, aldrig kan naae til Magt og Selvstændighed. Forfatteren har saa tidt under taus nedslaaende Reflexion været Vidne til Handlinger, der høit udtalte denne Sandheds omfattende Almindelighed selv gennem Individuer, hvis Underhold afgang af fremmed Barmhertighed, at han endnu vover at rekapitulere Dverbeviisningen om sine Landsmænds totale Mangel paa Ekonomi og industriel Sands med et Slutningsstrøg: den norske Bonde sløser og vegeterer.

Til faktisk Belæg for de i dette Ufsnit tidt gjentagne summariske Paa-stande, betræffende National-Nanden, fremkomme nu i uafbrudt Række, under Alphabetets Teg, de specielle hovedsagelige Ytringsformer af samme, forsaavidt de in concreto have gjort sig gjældende for Forfatterens Sagtagelse.

A.

§ 4.

U hensigtsmæssig samt utilstrækkelig Vandafledning.

Troligen kunde det, strængt taget, synes at ligge udenfor denne Besvarelses Grændser, at fremhæve de enkelte Sider ved det norske Agerbrug, hvori dets Mangelagtighed fornemmeligviis kommer tilskue, saasom Priis-spørgsmaalet, ifølge sin Form, alene synes at gaae ud fra den bestemte Forudsætning, at en sliq sørgelig Tingenes Tilstand i Ordenen endnu finder Sted i vort Fædreland, kun æstende Svar paa, hvilke de saaledes end virkende Hindringer maatte være for en til det Bedre forandret Tilstand, samt endvidere, hvorledes disse samme kunne hæves. Aarsagerne til et givet Dnde — eller, i en mere negativ Form, Hindringerne: (de hinderlige Aarsager), for Bedring, — kunne fornuf-tigviis ei søges i dette Dnde selv, hvilket udgjør sammes Virkning, Symptomer. For imidlertid, efter Gvne, at fyldestgjøre enhver tilsigtet Mening i Priismaterien, og da virkelig en kortsfattet Fremstilling af de forskellige

Mangelpunkter, hvori vort nuværende Dyrkningsystem aabenbarer sig, synes at ligge saa nær for Haanden til en, saavidt muligt, udtømmende Opløsning deraf: har Forfatteren ei heller troet sig fritagen fra dette vanskelige Arbejde.

Det er oven alt gjentagende paapeget, at de i Sandhed store Hinder, Landets egen Natur har opstillet mod noget særdeles rigt Udbytte af den norske Jordbund, i Sammenligning med de fleste andre Kornlande, desuagtet ei kunne ansees for absolut uforanderlige. Ligeledes er bemærket, at det fortrinligen er klimatiske Under (Kulde og Væde), Landets Dyrkere have at kæmpe imod. At Agerdyrkeren tillige i den norske Jords særlige geologiske Totalbestaffenhed træffer paa Modstand, der tildeels ikke lader sig betvinge, staaer efter Foranførte ligesaa lidt til at negte. Vanskelighederne fra denne Side afhænge dog, noiere betragtede, forendeel igjen af Klimatet. Det er nemlig noksom erkjendt, at den norske Jord især lider af en for Vegetationen yderst fordærvelig Overflod af Fugtighed. Den fornemste Aarsag hertil lader sig og saare let paavise. I et Land, som Norge, hvis største Overflade indtages af udyrkbare Fjeldstrækninger, overfyldes det dyrkbare Fladland af den uhyre Regnmasse, som fra Atmosfæren præcipiteres paa hine. Vandet formaaer ikke at synke og forsvinde i den haarde Klippe, men vælder, under synlig, eller usynlig Form, nedover de underliggende Marker. Disse erholde saaledes, foruden den Kvantitet af Regn, hvormed de umiddelbart vædes, og som vistnok i og for sig (d. e. summarisk for hele Aaromgangen) maa være tilstrækkelig, en for dem hoist skadelig Forøgelse af Vædske. I de fladere Lande derimod lider Terrænet mestendeels ei af anden Fugtighed, end den, der direkte falder paa det fra Luften. Her opsluges nemlig den nedfaldende Væde overalt af Jordpletten, paa hvilken den falder.

Hvor stor Skade Ager og Eng lider af altfor overflødig Væde, er en velbekjendt Sag. Stræber man ikke overalt at aflede Vandet i rindende Bæssins; — indskrænkes ikke, saavidt muligt, dets Overflade; — faaer det uhindret Frihed at stagnere overalt i Jordfladen: saa kan det endog indvirke skadeligt paa et heelt større Districts, et heelt Lands Vegetation. Vandets Uddunstning paa Jorden, der fremavler al Fugtighed, og derigjennem tildeels Kulde i Lufrummet, staaer i et lige Forhold til Antallet af dets Berøringspunkter med samme,

m. a. D. til Omfanget af dets Overflade. Samtlige Jorddyrkere inden et større Gebets Grændser have desaaarsag og reciprok Interresse i et driftigt Vandaflednings-Værk, som der bliver sat i almindelig Gang. Paa denne indirekte Vei befries Enkelte dog blot for en forholdsmæssig ringe Deel af Atmosfærens Fugtighed, hvis mulige Forøgelse endog stundom var at ønske. Det Slags Fugtighed derimod, hvoraf Jordsmønnen, ifølge sin særegne Consistens, eller Situation, lider, — som enten har sit Sæde i, eller sit Opspring fra selve Underlaget, og hvorfra den udstrækker sin dræbende Indflydelse over angjældende Steds hele vegetative Liv: (det saakaldte Undervand), eller som har sin Oprindelse af Regnvand, der, paa Grund af Underlagets Uigjennemtrængelighed, nødes til at stagnere i Jordbrynet: (det almindelig saakaldte Overvand), — dette Slags Fugtighed er det, som bør være en ligesom konstant Gjenstand for hver Landmands yderste Opsmærksomhed hertillands. Næst at omgive sin Eiendom med beskyttende Hegn, gives for den begyndende Landmand intet angelegnere Arbeide, end dens tilstrækkelige Afvandning. Den stillestaaende, eller for langsomt afrindende Fugtighed avler stedse en "Syre" (sic) i Muldlaget, som Erfaring i alle Lande har viist at være yderst skadelig for Planteriget. Kun enkelte mindre nyttige Værter have deri nogen Fremkomst. Men intetsteds bliver denne sure Væde skadeligere, end i et Jordstrøg, hvor desuden Temperaturen, saaledes som Tilfældet i vort Fædreland, allerede er lav nok. Den Planterødderne stedse omgivende Fugtighed paavirkes, som bedre Barmeleder, end Jordpartiklerne, ogsaa ligetil lettere af Kulden. Det indsees herhos let, at det især er Rødderne, der ere udsatte for at tage Skade, da de overalt staae i umiddelbar Berørelse med Vandet. Men Planternes hele vegetale Liv, hvilket beroer paa hines sunde Tilstand, kan folgelig saaledes heller ikke bestaae. Selv de dem stedse omgivende nedefra opstigende Dunster bidrage til deres Forfrysning. Sa disse kolde Dunsters refrigerative Indflydelse strækker sig som oftest endog synligen til Steder, langt høvede over det stillestaaende Vands Speil. Og efter alt dette bliver man dog med Forbauselse vaer, at netop det skadelige Vands Afledning, hvori Norge paa en Maade druknes, i Almindelighed er en kun lidet øvet Kunst, ja hartad en foragtet Sag. Enten viser den sig utilstrækkelig, eller i andre Dele uhen-

figtsmæssig, eller endelig og ganske forfømt. Lufte Afledningsgrøfter, der paa mange Steder besidde saa betydelige Fortrin for de aabne, ere i flere Egne endog ukjendte af Navn. Med Hensyn til Bortkaffelsen af Overvandet, da kræver dette i Regelen intet videre Kunststykke, end en simpel Afledningskanal med behørigt Fald til lavere Sted. Alligevel bliver man jævnlig vaer, at vore Gaardbrugere ikke engang gide helbrede deres Jord for denne blot udvortes Sygdom, hvis snare Helbredelse ligesom en moden Bylde, beroer paa den allersimpleste Manipulation: et frit Aflob for det Dnde. Bortledningen af det syreholdige Undervand, isærdeleshed af egentligt Myrvand, hvilket sædvanligen tildeels og har sit Tillob ovenfra Luftkredsen, koster derimod mere Arbeide og Kyndighed. Bonden, sin Karakter immer tro, gjør naturligviis end mindre for at befrie sin Eiendom fra denne quasi Pestilens. Det kan neppe heller modsiges, at det Offentlige hyppig bør komme Kommunerne, om just ikke enkelte Jordbrugere, tilhjælp ved Udtapningen af større Myrer, eller andre betydelige Vandbeholdninger, ved hvis Stagnation Sundhedstilstanden, eller Klimatet i en heel Egn kunde fordærves, saafremt et saadant Arbeide maatte overstige Privates Kræfter. Saadan Forsøining fra det Offentliges Side er heller ikke aldeles uden Exempel her i Landet. Men der er formeentlig endnu gjort altfor Lidet for denne vigtige Sag. Hvad der fra denne Kant i vidtomrørte Niemed er virket reducerer sig hovedsageligen til, ad Legislaturens Bei at have bortryddet Hindringerne for Vands Ledning over anden Mand's Jord, hvorom Bestemmelserne indeholdes i Lov af 28de Juli 1824. Ved denne positive Lovgivning er nemlig et hidtil saare hinderligt Moment for vor Agrikulturs Udvikling ryddet afveien. I et Land, som Norge, kan man neppe antage, at en tilstrækkelig Vandudtømmelse, — forsaavidt ellers samme maatte svare Regning og ikke ligge udenfor Menneskekrafter — nogeninde vil blive effektueret, medmindre Statsstyrelsen rækker hjælpsom Haand. Af de nylig oprettede Formandskaber i Kommunerne tør man vel haabe de bedste Virkninger i denne Retning. Men Regjeringens direkte Bistand vil nok alligevel ofte gjøres fornøden til at bevirke Bidrag fra offentlige Fonds. Under Forudsætning nemlig af alle større Møders Udtømmelse, saavidt skee kan, vilde hele Temperaturen i Riget anseligt formildes. Fornuftig Bereg-

ning over Størrelse af de intenderede Fordele heraf, i Sammenligning med Omkostningerne, gjøre sig ligetil herunder, som ved alle andre Foretagender, gjældende til at modificere Sværksættelsen. Saadanne Forbedringer kunne ovenikjøbet — som bemærket — ligge ganske udenfor menneskelige Kræfters Omraade.

Forsaavidt, som foran i denne § antydet, kan man sige, at en væsentlig Aarsag til den norske Agerdyrknings lave Plads i Rækken af de øvrige Nationers, virkelig afhænger af Jordsmøntets særegne Bessaffenhed; thi, uagtet mange, især flade, Kornlande laborere af uudtømmelige stagnante Vandbeholdninger, eksisterer dette Unde der neppe i den Grad; heller ikke medfører samme, under en mere syblig Bredder idetmindste, den overvættede Skade, som i vort Fædreland. Det er nemlig især paa Grund af Kongelationen, som fra den overdrevne Fugtighed henter sin fornemste Styrke, at Væxtriget tager Skade under vor hyperboræiske Himmel.

Sluttelig kan Forfatteren ei heller undlade, ved denne Anledning at henpege paa en vis raadende Lokal-Bessaffenhed ved vort Land, hvorved dets agrikole Værd i betydelig Grad og uforanderligen nedsættes. Herved sigtes til den saa særdeles heldende Beliggenhed for en stor Deel af vore Marker, hvorhen Plogen altsaa ikke vel kan naae med sit altombdannende Herredømme, og som derfor, ifølge rigtig Agronomi, overhoved kun besidde halvt Værd for Eieren. En anden Forringelse, i naturlig Følge med hiin, er den, at Muldjorden, efter Tyngdens Lov, synker til Vakkernes Fod, som derfor til Overflod beriges med Muld paa Høidernes Bekostning. Vandet, Planternes Liv, følger samme Lov, som Mulden; og af disse Grunde er Vegetationen paa flige styrtende Jordsmønt end mere, om muligt, fra denne Side udsatte for at reduceres in Nihilum.

B.

§ 5.

Slette og defekte Agerdyrkningsredskaber.

Forsomme ellers vore Landmænd overhoved at helbrede deres vandsyge Marker, er det ikke mindre vist, at de tillige vise sig altfor efterladne med at

anskaffe gode og hensigtsvarende Agerdyrkningsredskaber. Der gives Redskaber til Jordens umiddelbare Bearbejdelse, som ere at ansee for aldeles nye i deres Idee, sølgelig ingen blot ny Modifikation af ældre bekendte Sorter, — som, efter alle Kyndiges Dom, ere fortrinlige, ja paa mangfoldige Steder i visse Henseender endog saa uundværlige, og som tilmed allerede ere indførte hos enkelte Jorddyrkere omkring Byerne i Riget; men, uagtet alt dette, ere de dog forblevne ukjendte for Mængden af vore Bønder. Navnligen sigtes herunder til den i England opfundne og her saakaldte Kulle- eller Baltseharv, et Redskab, hvis Ypperlighed er hævet over al Tvivl, og som ei lader sig substituere af noget andet hidtil bekjendt. Dens fornemste Virksomhed bestaaer i at pulverisere den steenhaarde, magre eller mere kalkfrie Leerjord, hvilken Jordarts særegne store Tilbøielighed til at konglomereres er almindelig bekjendt. Heri er det især, Baltseharven mindst opnaaet af noget som helst andet Harvredskab. I denne Betragtning er den ogsaa et nødvendigt Rekvizit ved enhver Landeiendom, hvor bemeldte Jordart prædominerer. Den danner desuden i ethvert Slags Jordsmøn et ypperligt Middel til at forstyrre Ugræsset og rense Jorden; men kan dog i denne Henseende lettere erstattes af andre forhen kjendte Redskaber. Forfatteren har udbredt sig over dette særlige Instrument med en paa Stedet maaflee upassende Vidtløftighed, meest fordi han i sammes hartad fuldkomne Ube kjendthed (selv indtil Navnet) hos Massen af vore menige Gaardbrugere troer, atter at øine et afgjørende Beviis paa Nordmandens fløve Seendragtighed til at optage de Forbedringer, den ved Tiden udviklede Oplysning medfører. Der fattes dem heller ingenlunde Anledning til at komme til Kundskab om Indretningen af denne, eller Nutidens øvrige gode Værktøier. I den Samling af landøkonomiske Maskiner, eller Instrumenter, eller endelig Modeller til saadanne, som eies af det kongelige Selskab for Norges Vel, og for Nærværende beroer paa Løien, i den botaniske Have ved Christiania, har saaledes hver Byen besøgende Jordbruger den allerbequemteste Leilighed til at beskueliggjøre sig samtlige til hans Syssel hørende Værktøi. Men saadan Leilighed benyttes sjelden, eller aldrig af den Mængde Landmænd, der besøge Hovedstaden om Aaret.

Blandt andre ældre og mere bekendte Agerredskaber, der imidlertid

længe have maattet kæmpe om den fortjente Anerkjendelse, og neppe endnu til denne Dag have faaet noget almindeligt Indpas, især hos den jorddyrkende Almueklasse, hører først og fremst Exstirpatoren. Med al sin øvrige Anvendbarhed og Nytte ved Jordkulturen, bør dog nok dette Redskab ansees for mere undværligt, for mindre vigtigt, end nysomhandlede. Smid-
lertid er og bliver det, under hver Forudsætning, at henregne til de heldigste nye Ideer af Ugerværktøi, som det sidste Halvsækel har at fremvise, og hvorfor Wren tilkommer Udlandet. Der benævnes det isælæng enten Exstirpator, eller Cultivator, (vel og Scarrificator), alt efter som Ideen af samme fremtræder under denne, eller hiin specifik modificerede Skikkelse. Hos os betegner man ofte Redskabet med den reent indenlandske Benævnelse: Lab-
beharv.

Med Forbedringer af de øvrige gamle overalt udbredte Jordinstru-
menter, i hvilken Henseende steds Udlandet, navnlig England og Skotland, har foregaaet os med saa lysende Exempler, med deslige Forbedringer har det heller ikke haft nogen synderlig rask Fremgang her i Riget. Sa den Tid ligger endnu saare nær bag os, da Spade og Hakke i et vidtlostigt Strøg paa Vestkysterne bleve lagte tilside, for at vige Pladsen for Plog og Harv. Overflødigst maa det ellers være at anmærke, at ikke mindre i denne, end i alle andre Grene af Landhuusholdningen, flere herlige Udmærkelser rage frem over den store Mæsse trindt om i hele Landet.

C.

§ 6.

Arbejdsdyrenes Udygtighed; Misforhold imellem Tallet af Heste og andet Fæ, — imellem det hele Kreaturhold og Foderafgrøden, samt endelig imellem sidstnævnte og Kornafgrøden. Kvægets sjeldne Commerstaldfodring.

Med Hensyn til Besskaffenheden af de Huusdyr, ved hvis Kræfters umiddelbare Anvendelse Jordarbejdet her i Riget overhoved iværksættes, har man, i Almindelighed talt, vel ikke synderlig Aarsag til Anke. Hesten udgjør — som bekjendt nok — næsten udelukkende Nordmandens Arbejdsdyr; og den norske Hest er god indtil Ypperlighed, naar den blot bliver nogenledes

godt behandlet. Det Modsatte finder imidlertid desværre altfor ofte Sted til Yderlighed i visse Trakter. De jævnlige Leiekørseler især af Bønderne i talrige Bygdelaag omkring Østlandets Byer (hvorom Mere længere nede) indvirke indirekte fordærveligt paa deres Jorddyrkning, ved naturligviis at opsluge det Meste af Hestenes Kræfter, — ved at forkorte deres Eksistens, og endelig, hvad meget hyppigt skeer, ved slet at spolere dem med eet. Denne Individernes saa almindelige Forringelse maa nødvendigvis i Tidens Længde tillige faae, eller allerede have haft hele Racens Deterioration i Følge med sig. Dog maa denne Følge, som mere almindelig udbredt og fjern, allensals ansees som mindre fordærvelig for Partikulæres Bedkommende, hvorimod den umiddelbare Indflydelse paa Jordkulturen af egne Arbeidsdyrs individuelle Udygtiggjørelse faa meget føleligere rammer disses Eiermænd enkeltviis. Racens almindelige Fordærvelse er derimod mere at regne som Nationaltab. Er det altsaa en inkontestabel Sandhed, at man i Arbeidsdyrets Tilstand, eller Behandling i Almindelighed tør søge et Moment af ikke ringe Bigtighed for et Steds hele Agrikultur, maa det ogsaa være indlysende, at en blandt de nærmeste Aarsager til sammes usle Forfatning i mange Sogne trindt om vore Kjøbstæder lettest lader sig opdage i en aldeles uforvarlig Anvendelse af Trækdyrets Kræfter, en Anvendelse, der endog hyppigen grændser til Mishandling og derfor er ikke mindre moralsk, end økonomisk uforvarlig.

Saafermt Bønderne da endelig maatte finde det fordeelagtigere at anvende deres Heste til Kørseler udenfor Gaarden, har Forf. troet at burde gjøre opmærksom paa Gavnet af at indføre Oxen til Trækdyr, for saaledes paa bedste Maade at erstatte Jordbruget Tabet af de udenfor dette anvendte Arbeidskræfter.

Uden yderligere at paavise Oxens Værd til at indtage en forsjent Plads ved Siden af Hesten, allevegne ved Landdriften endog her i Riget, hvor nemlig det indskrænkede Tidrum for Jordens Bearbejdelse om Aaret synes at udkræve en særdeles hurtigtvirkende Arbeidskraft, og derfor ogsaa altid et ganske overveiende Antal Heste, vil man kun have bemærket, at hiint Huusdyr dog, under enhver Forudsætning, erholder en ganske fortrinlig Betydning ved et Gaardsbrug, hvor Extra-Kørseler gjøres til Næringskilde,

samt hos Tierne af smaa Parceller, (de saakaldte Selveierpladse), saavelsom hos Huusmand, eller overalt, hvor deels kun een Hest, deels hvor slet intet Hestehold paa det indskrænkede Areal er muligt. Thi hvad især den simple Hørseldrivende Gaardbruger angaaer, da formaaer han sædvanligviis ei at tilveiebringe, eller at underholde flere, end et vist ringe Antal Hestekreatur, medens derimod Anskaffelsen og Underholdningen af nogle Par Oxer som suppletorisk Driftsmiddel meget lettere lader sig praktisere.

Det eneste visse og radikale Middel til at oprette et, paa Grund af overdreven Transportkjørsel, nedbrudt Gaardsbrug er og bliver naturligviis ene dette: i yderste Maade at undgaae enhver Brug af Arbeidsdyrene udenfor den til Jordens Behandling slet fornødne, (hvorom iøvrigt mere nedenfor paa sit Sted).

Intet er ellers viskere, end at ogsaa de øvrige Huusdyr-Racer i Riget ordentligviis lide under en Udartning af beklageligste Slags. Nationens totale Tab, formedelst denne Efterladenhed med Hensyn til de nyttigste Huusdyrs Forædling og Konservation, er uberegneligt. I slet Behandling, paa forskjellig Maade fortsat gjennem en lang Række af Generationer, vil man have at søge Ursagen til Forringelsen, idetmindste hvad den indfødte Race af Hornkvæg angaaer. Ved en fornuftmæssig Forandring i denne Behandlingsmaade, samt et omhyggeligt Valg af Avleddyr maatte derfor, ifølge almindeligt erkjendte Forædlingslove, dette af alle vigtigste Huusdyr rimeligviis kunne reintegreres til sin originale Reenhed, uden Krydsning med fremmede Kvægstammer. Naar Jordbund og Klimat begunstige en vis heldig organisk Disposition, saa falder Skylden for dens Udartning ene paa Mennekket, som med sin Kunst bør understøtte Naturen i sit Værk, istedetfor at nedbryde dens Formationsdrift. Hvad der saalunde stærkt synes at tale for Virkeligheden af vor norske Kvægraces Degeneration fra en langt ypperligere nativ identisk, ei mindre, end for Muligheden af sammes Regeneration, men i hvert Fald for at Landets Naturbeskaffenhed ingenlunde staaer iveien for en langt fuldkommere, er den Omstændighed, at Zisland overhoved frembringer et Kvæg af fortrinlig Godhed. Zisland, en affondret Deel af Jordkloden, som selv vi under Polen fødte Nordboer ikke tænke paa som Opholdssted uden Gru, der allerede i sit Navn adækvat bærer sit meest be-

tegnende Attribut med sig: Fjotland, dette Boreas's udvalgte Hjem, frembringer Køer, hvortil Norge ikke kan opvise Magen; ligesom hele Kvægavlen der drives med langt overveiende Fordeel og Kyndighed. Det er næsten utroligt, men tilforladeligt, at de fjotlandske Køer i Middeltal give over det halve Quantum mere Melk, end de norske; ligesom de og i samme Grad besidde Forrangen i Henseende til Størrelse og Vægt. Den Forfatter, der, blandt meget Andet, udførlig omrører disse Fakta i det Kjøbenhavnste Veterinær-Selskabs Skrifter, undlader heller ikke medrette at ytre sin Forundring over dette Misforhold, der finder Sted mellem Fjotlands og Norges Kvæg, til Skade for de sidste; og dog synes Intet rimeligere, end at disse tvende Lande, paa Grund af deres oprindelige Forvandtskab i politisk og (end) fysisk Henseende, ogsaa i Oldtiden have underholdt en fælleds indigen Kvægstamme, men som Fjotlanderen, mere indskrænket i sine Næringsfysler, udelukkende har sørget for at vedligeholde.

Hvad dernæst angaar Rigets sædvanlige Faareraace, da synes ex posteriori Klimatet ikke just i synderlig Grad at begunstige dets Uldvæxts Fjinhed, saaledes som man, gennem Analogien fra denne Dyrarts formeentligen oprindelige Hjem, de asiatiske Hoiffjelde, har søgt at godtgjøre. Det synes tværtom, som om den skandinaviske Halvøe, eller idetmindste Norge, med al hvin paastaende Overensstemmelse i Atmosfære og Lokalitet med Urhjemmet, aldrig har besiddet nogen nativ fortrinlig Faareraace. De Faareraaceflokk, man endnu allevegne støder paa i vore indre Landskaber, saavel som paa Kystdistricterne, karakterisere sig, med al deres Slethed, mere som faste Typer af en gammel Landet eiendommelig Urstamme, end just som en vanskabt Udvartning af nogen i Oprindelsen fortrinligere. Det staaer desaarfsag til at antage, at denne konstante Raace af smaa og grovuldede Faar aldrig burde søges forædlet i og ved sig selv, men heller gennem Krydsning med konstant forædledede Handyr af udsøgt Bessaffenhed udenlandsfra, alt efter de tilfattede Diemed, enten af det muligt største Kjødprodukt, eller af den meest forfinede Uld-Affastning. Men, er denne Formodning om vor Urstammes stereotype Slethed rigtig, saa har al Forædlings-Empiri om saadanne, ved Hjælp af fremmede Handyr alene, opnaaede Fuldkommenheder tilstrækkeligen bevist, at disse samme indpodede Fuldkommenheder ikke ere

Konstante, førend efter en omhyggelig fortsat Krydsning gjennem mange Generationer; og endda vil en tænkende norsk Skafferier-Cier ikke undlade, til Betryggelse for sin Faarehjords permanente Velhed, Tid efter anden at befæste dens Stabilitet ved fuldblodige Væddere fra det Land, ved Hjælp af hvis prædisponerende Jordbund og Veirlig den menneskelige Kunst fra Begyndelsen har kunnet udforme saadanne konstante Prototyper. Men vort Fædreland har heldigviis et Fodspoer at vandre efter i heromhandlede indgribende Forædlings-Materie, ved hvis fornuftige Besølgelse det neppe er udsat for at fare vild. Sverige, af Natur, saavel som af Politik Norges kjædelige Søster, har nemlig under offentlige Auspicier adopteret en forædlet Faaravl, som aarlig indbringer det Millioner. I denne Green af den rurale Statistik kunne vi derfor trygt hente vort Mønster fra Nabostaten.

Norge besidder en uendelig Mængde Kilder til Velstand; men Landets indolente Børn overseer dem enten med Ligegyldighed, eller miskjende Slet deres Tilværelse, eller endelig de nytte dem kun halvt. Faaravlen, rettelig dreven, vilde blive en væsentlig Støtte for Nationalvelstanden. Dette er et økonomisk Axiom sans contredit. Og den dybe Overbeviisning herom er det, der har ledet Forfatteren saa langt ind paa Behandlingen af et Emne, som, strengt undersøgt, ligger noget udenfor nærværende Afhandlings Omraade, ja i en vis Betragtning maaffee kunde reduceres til noget longe petitem; thi, hvorvel enhver paavisselig Forsømmelse af Naturens aabne Gaver, hvori Landmanden tilregnelig gjør sig skyldig, nødvendigen som et *Lucrum cessans* maa influere til Forringelse af hans Formuestand, og saaledes ogsaa indirekte refluere til Skade for hans hele Agerdrift, og hvorvel altsaa hans nyttigste Huusdyrs Udartning heller ikke kan blive uden saadan Indflydelse paa denne samme: saa er dog Virkningen af hans Skjodesløshed i dette Stykke aldeles konform med den af hvilkensomhelst anden Jordkulturen selv mere sjernt angaaende. Hver af de mange særlige Ytringsformer, hvorunder vor rustikale Befolknings Uvindslibelighed fremtræder, bidrager tilviise, hver for sin Deel, til at lamme dens materielle Kræfter, og altsaa tillige det deraf afhængende Agerbrug i sin Heelhed, uden just stedse at vedrøre samme umiddelbart. Bore Landmænds Efterladenhed med særligt Hensyn til at overholde Hensigtsmæssigheden og Reenheden af sidstomhandlede 2 Færacer: (Køer og

Faar) kunde saaledes muligviis ogsaa blive tilskrevet en saa indirekte Virkning, at den, stricte, neppe fortjente at udhøves som isoleret Hindring for Agrikulturens Fremskridt her i Riget. Derimod synes der i hans regulære Arbejdsdyr, Hestens, saavel generelle, som individuelle Udartning at ligge en Hinderlighed af et saa direkte umiddelbart Væsen, at samme ikke under nogensomhelst Betragtning kunde negtes Plads i egen Rubrik blandt den Mængde andre koordinerede.

Ungaaende de øvrige mindre vigtige Huusdyr, ved hvis universelle Udartning, eller uhenigtsvarende Egenstaber for de private Huusholdninger, Landbefolkningen, og, gennem denne, det hele Samfund lider Forringelse i sin Velstand: da gjælder ligetil om disse i end høiere Grad hvad nys oven bemærket blev under Behandlingen af vore Faar- og Kvægracer. De ere end mindre vedkommende paa dette Sted.

Vel stræbe mange af de Gaardbrugende, som gjøre Kjørselsdrift til stadigt Erhverv, i Erkjendelsen af sammes skadelige Tilbagevirkning paa deres hele Landhuushold, at bøde derpaa ved at holde et forøget Antal Arbejdsøg. Men dette Remedium reducerer sig visseelig kun til, af to Under at vælge det mindste. Det er langtfra ganske helbredende; thi, er det umiskjendeligen et groft Misgreb, uden Erstatning at berøve sin Gaard de fornødne Plogbestier, bliver det paa den anden Side tilviis og en betydelig økonomisk Feil, at indføre paa samme et altfor fremstikkende Misforhold imellem Tallet af Heste og den øvrige samlede Kvægbesætning. Saavel i Smaaleh- nenes-, som i Agerhuus-Amter er saaledes, t. Ex., det approximative For- hold imellem Antallet af Heste og stort Kvæg, som 1: $3\frac{1}{2}$; og i Farsø- og Laurvig-Amter er Kvægholdet en Smule høiere imod Hesteholdet; men udgjør endda ikke fuldt 4 mod hver Hest. I Rigets øvrige Amter varierer Proportionstallet for Hornkvæget imellem 4, 5 og 6 Stykker, ja derover imod 1 Hest. Summarisk for det hele Rige forholder Hestetallet sig der- imod til Hornkvægets omtrent som 1 til $5\frac{1}{2}$. Naar man nu betænker, at en stor Deel af Landet ene, eller dog hovedsageligst egner sig for Fæavl, og langtfra heller ikke besidder nogen imod Hornkvæget uforholdsmæssig Mængde Smaafæ, (Faar og Geder), som kunde bøde paa Mangelen af hiint, vil man vistnok erkjende, at selv sidstnævnte summariske Proportionstal for

Hornkvæget, (den egentlige Kvægbesætning) imod Hesteholdet faktisk heller maa ansees for lavt, end for høit. Hvor Stedets Natur tillader en afpasset Ligevægt imellem Agerbrug og Fædrift, og hvor forresten ingen særlig Extra-Benyttelse af Arbeidsdyrene finder Sted, synes et rettelig baseret, et rationelt Brugssystem at medføre et Forhold mellem Heste og Køer overhoved, som 1: 5, foruden et dertil svarende henved dobbelt Antal af smaat Fæ. En anden Sag er det, om en rigtig beregnet Ækonomi maatte tilraade en Omværling af det indbyrdes Forhold imellem stort og smaat Kvæg, ved at supplere Mangelen af den ene Art med den anden. Men denne Omværling maatte ligetil ogsaa medføre Forstyrrelse i hiin oven opstillede approrimative Proportion imellem Heste og Storsæ (s. 1:5). Det er saaledes nok udenfor Tvivl, at især foromnævnte Amt, hvis Smaakvæg desuden ogsaa i og for sig selv er nummerisk ringere, end Hornkvæget, temmelig har forfeilet det rette Maal i vidtomrørte Henseende.

I en vis en anden Henseende kan man derimod med Føie paastaae, at Kvægtallet i Ordenen overskrider den rette Grændse hertillands. I mange Drakter underholdes, overhoved taget, langt flere Fækreatur iflæng, end et rigtigt Brugssystem synes at tilraade, eftersom Forraadet af Underholdningsmidler ofte er for ringe. Erfaring har tilfulde konstateret den agronomiske Læresætning, at faa velsødte Kreatur ere fordeelagtigere at holde, end mange fletfødte, uanset endog den negative Fordeel af en ringere Indkjøbskapital. Yderligere at deducere deslige empiriske Sandheder inden Agronomiens Gebet fra deres nærmere, eller fjernere Aarsager ligger udenfor Niemedet af nærværende Undersøgelse. Nok maa det her sikkert være, at de ere uafbeviselige samt mere, end blotte Hypotheser. Som berørt, forsynder Massen af vore menige Gaardbrugere sig storligen imod en Sætning, hvis Observants er ligesaa vigtig, som dens Sandhed er utvivlsom.

Men, er Kreaturbesætningen i Gjærningen somofteft altfor stor i Forhold til Mængden af Subsistensmidlerne, er den, omvendt, ligesaa ofte for ringe i Betragtning af hvad den kunde og burde være. Den norske Jordbruger synes at ledes af en forherkende Inklination for Kornavl eller Agerdyrkning i strengeste Forstand, til Skade for Engdyrkingen, overalt idetmindste, hvor, vel at mærke, hiin viser sig nogenlunde lønnende. Ikke alene

Havnegangene, hvorpaa Fæet selv skal hente sin Næring om Sommeren, men ogsaa de egentlige Engmarker, hvis tørrede Produkt er bestemt til dets Underholdning om Vinteren, befindes allevegne udsatte for den allerligegyldigste Behandling. De ere enten i høi Grad indskrænkede, eller i en yderst maadelig Forfatning, saa at Kreaturet, enten med Hensyn til Kvantiteten, eller til Kvaliteten kommer til at savne det Foder, som betinger dets fuldkomne Fordeelagtighed. Græsarealet er dog sædvanligviis ingenlunde for indskrænket, absolut talt, hvis det kun blev behandlet med større Omhyggelighed. Intet Arbeide kan, i Forhold til Bevindsten, ansees mere lønnende, — intet, i Forhold til Virkningen, lettere, end Græsgangenes og Engmarkernes Forbedring. Disse udgjøre ei desmindre netop de meest forsømte Dele af de norske Landmænds Jord. Hertil udfordres ikke engang saa Meget, som Dyrkning af "artificielle" (sic) Græsværter med regelmæssig Vexel af Kornsæd. En enkelt Jordsmonnets Omvendning med Plogen, — en simpel Dvergang med den sædvanlige Lindeharv, eller (endda virksommere) en Risping paatværs og paalangs med Knivharven, — en tynd Dverdækning med Muldjord (ja selv med Jord uden at Muldblandning, og fortrinligviis mergelagtig Leer), eller med allehaande andre gjødende Substantser, især med den Mosfen hurtigt fortærende Træasse, — en Dvergydning med Gjødselvand, — en Dverrisling, eller almindelig Dverskylning med andet flydende Vand, især Kildevand, eller, i fornødent Fald, tværtom den overflødige Fugtigheds Udtømmelse, — Træers, Buskers og Steners Bortrydning, — endelig Udspredding af det paa Høsladerne affaldende Græsfrø, (Høms): see i disse saa kunstløse, forholdsviis lidet bekostelige Arbeiders deels alternative, deels kumulative Anvendelse stikker det hele Værk, hvorpaa et Gaardsbrugs ganske Fremgang beroer, og som dog toto die efterlades med Foragt af Landets Agerdyrkere. Sagen er ellers aldeles klar i sin Sammenhæng. Jo bedre nemlig Engen og Græsgangen behandles, des Mere producere de af Foder, des Mere Gjødsel udbringes atter, og des Mere kan atter endelig, ved dennes Bistand, Ageren med sit uforandret bibeholdt Areal producere af Korn. Eller, man kan efter Behag ogsaa bewirke denne simple Aarsags-Kombination paa en anden og følgende Maade. I samme Forhold, som Græslandets Product, paa Grund af bedre Behandling, foroges, i samme

Forhold kan dets Omfang formindskes til Frembringelse af et ligesaa stort Produkt Foder eller Gjødsel, som under den gamle forsømmelige Methode. Men, ved en saadan Græsarealets Forbedring med deraf flydende Indskrænkning, vindes, om ikke større Gjødningsmasse, idetmindste større Jordsmøn for Kornsåden, hvorpaa denne til Dmskiftning kan faaes. Men Dmskiftning med deraf følgende Hvile for Agerjorden forskaffer tillige denne en forøget Kraft; og Sæden maa ligetil, ved at benytte denne Kraftforøgelse, som fordeelt paa et videre Jordsmøn, ogsaa give forøget Udbytte, medens den hvilende Jord selv, idet den saaledes samler ny Styrke, ovenikjøbet bidrager til Foder- og Gjødselmasse's Forøgelse enten som Slaatland eller Havnegang. Dog kan denne Agerdyrkingens Fremgang, denne eneste Veie til Kornproduktets størst mulige Forhøielse, der slynger sig, saaat sig, gennem en forbedret Eng, naturligviis kun udvides inden visse bestemte Grændser, eller indtil Ligevægts-Punktet imellem disse en Eiendoms ordentlige Bestanddele er naaet; thi, saafremt Gjødning til en afsættet Priis ikke er at faae udenfor et Gaardsbrug selv, maa dets Kornjords fuldkomne Hævd udelukkende stræbes opnaaet indenfor sammes egne Enemærker, ved egne Midler; og disse Midler kunne alene søges i Engkulturens Forbedring og Begrændsning paa den Maade, at Ligevægten mellem begge disse hiinanden gjensidigt betingende Gaardsdele opretholdes. Dette forstaaes i Korthed saaledes, at den fornuftige Dyrker benytter kun et saa stort Fladerum af sin Jord til egentlig Kornsåd, som han formaaer at holde i en til fuldkomne Afgroder nødvendig Stand, ved Hjælp af det øvrige Areal's størst mulige Græsprodukt, reduceret til Gjødsel. I samme Progresjon, som Engen, formedelst bedre og rigere Afkastning, kan indskrænkes, vil Ageren tillige vinde baade i Kvalitet og Kvantitet paa een Gang, indtil hiin har naaet den størst mulige Frugtbarhed, hvornæst al Udvidelse af denne ogsaa af sig selv hører op, da endelig det permanente Ligevægtspunkt maa ansees opnaaet; og fra nu af understøtte de hiinanden mere gjensidigt, medens alletider Ageren bliver at betragte som en kjødelig Datter af Engen, og først kan opnaae sin rette Modenhed ved sidstnævntes moderlige Bistand og forudgaaende Fuldkommenhed.

Naar man saaledes staaer ganske indskrænket til sin egen Eiendoms Forbedringsmidler, kræver imidlertid det første Anlæg, ved Dvergangen til

et saadant forbedret Dyrkningsystem, Dpofrelser med Hensyn til Endeel af det forrige Kornudbytte, d. e. Indfrænkning af Kornjorden. Den herved strax (første Aar) frembragte saameget større Foderafgrøde tjener allerede, andet Aar, i Gjødselform, til den udvidede Græslands Udbedring og partielle Reduktion. Agerlandet vinder nu atter strax tilbage Endeel af sit gamle Omfang. Det tredje Aar paa denne fortsatte Bane medfører end videre Reduktion af Græsmarken inden de oprindelige Grændser, medens omvendt Agerjordens Rekuperation af sit første Fladerum i samme Grad finder Sted. Og saa fremdeles i samme Progression, indtil Engmarken er bleven saaledes styrket, at den ingen Forhøielse i saa Henseende kan modtage, og følgelig frembringer mangefold større Afgrøder paa samme Flade, end i sin oprindelige forsømte Forfatning. Alt det Gjødningstof, som herved bliver mere og mere overflødig til Engforbedringen, kommer lidt efter lidt stedse stigende til direkte Bedste for Ageren, der desuden, under hiint egentlige Forberednings-Stadium, stedse bør faae sin ordentlige Portion af den for Engen hovedsagelig bestemte Gjødningssmasse, i den Grad, at den, forholdsmaessig til Areal, allerede da frembringer ringere Afgrøde, end forhen.

Som oven tildeels berørt, er dette Princip for et reorganiseret Agerdyrknings-System i sin rene Almindelighed saa simpelt og fatteligt, at enhver Landmand af Kald lettelig maa kunne anvende det in casu, med saadanne Modifikationer, som det særegne Lokal-Forhold maatte paabyde. Men en saadan Agerens og Engens aldeles fuldkomne Frugtbarhed, (der stedse imidlertid alene kan bedømmes med stadigt Hensyn til vedkommende Steds eienommelige Natur, og altsaa kun kan blive relativ): et saadant efter de respective Lokal-Omstændigheder lempet Ideal af et Landbrug forudsætter efter Ordenen idetmindste Anlæg af "Kunst-Eng," hvorhos dets øvrige uomgængelige Betingelse til Fuldkommenhed er et regelmæssigt Bexelbrug, i Forbindelse med Sommer-Staldforing af alt det Kvæg, der ikke kan finde aldeles tilstrækkelig Næring paa det Areal, hvor hverken Plogen, eller Leen med Fordeel lader sig benytte. Det er, med andre Ord at sige: at, hvor Plogen ikke formaaer at indføre sit Herredømme, der skal Leen ene regjere; og, hvor heller ikke denne kommer

frem, der skal Kvægets Land faae Frihed til, paa egen Haand, at raade over Jordbundens Produkter. (Herom Mere nedenfor paa sit Sted).

Men vi ville see bort fra enhver idealisk, (absolut fuldkommen), Agerbrugs-Methode: et ordentligt Bøvelbrug med Kornsæd og "artificielle" Græs-værter i ufravegen Orden paa alle de arable Marker, allevegne dog indrettet efter de forskjellige Jordarters Bessaffenhed. Vi ville ikke eengang fordre Græs-sæd paa plogvendt Mark. Kun ville vi ubetinget have vore Landboer anbefalede, at stræbe til deres naturlige Græsvoldes Understøttelse ved et eller andet af foromhandlede Styrkningsmidler. Fremdeles, om de ei heller kunne bekvemme sig til at anvende dette subsidære Middel, denne svage Tilnærmelse til Fuldkommenhedens Maal: maae de endelig idetmindste søge at tilintetgjøre alle isinesaldende Aarsager til Græs-væxtens Forringelse, saavel i kvalitativ, som i kvantitativ Henseende, ved nemlig enten at bortlede skadeligt Vand, eller at bortrydde Skov, Krat og Stener, uden derfor just, naar det skal gaae ud over Træ-værten, at berøve Styrkningerne den for dem saa gavnlige Skygge, eller det nødvendige Bindemiddel. Videre, om de end ikke agte at gaae ind paa Kvægets Staldfodring om Sommeren, maae de dog allermindst forsømme at bøde paa Havnegangenes naturlige Mangler paa hver mulig Maade. Selv for det her i Landet særdeles hyppige Tilfælde, at Kreaturets Havning i det Frie maatte flyde af Nødvendighed, (saafremt nemlig visse for Plog og Lee utilgængelige Steder ei skulle lades aldeles ubenyttede), maae vore Gaardbrugere ikke unblade, ogsaa at forbedre deslige for hver bedre Benyttelse uskikkede Dele af deres Eiendom.

For derfor at komme en rationel Brugsmåade paa muligste Maade nær, uden just med det samme at forfølge nogen uopnaelig Chimære, maa den norske Almue i Almindelighed først søge at understøtte det til Kreaturfoder bestemte Areal paa en eller anden fyldestgjørende Viis. Sjelden, eller aldrig vil man dog erfare, at Almuen befatter sig med det simpleste af alle nysaanviste Forbedringsmidler: med blot at rydde op i de tallose dybe Dale og høie bratte Bakker, der ligesom af Naturens Haand selv synes afsættede til Kvægets frie Græsning, efterdi de ere altfor heldende til hvilkensomhelst anden Benyttelse. Disse befindes derfor sædvanligen mere at ligne et

Bildnis for Kobdyr, end et Næringssted for Huusdyr, paa hvis Trivsel hele Bondens Velfærd berouer. Træerne paa flige Styrtinger bør imidlertid — som oven berørt — staaes til en vis Grad, fortrinligviis Lovtræerne; ei alene fordi deres Skygge tjener til at vedligeholde den for Vegetationen fornødne Fugtighed; men ogsaa fordi deres Rødder sammenholde Jordsmønnen, hvilket ellers vilde være tilbøieligt til at sride ud. Alligevel har den driftige norske Landbruger, ved fornuftig Rydning af deslige Havnesteder, den fortreffeligste Anledning til at forøge sine Kreaturs Underhold i det Frie. Endog vilde Fjeldhager og rye Udmarker kunne, til en vis Grad, oprensnes og forbedres paa anviste Maader. Dog spores heri end mindre Virksomhed fra vore Almuers Side.

D.

§ 7.

Kvægets Havnegang paa Sæterskovene.

Forfatteren agter nu at behandle en, efter hans individuelle Formening, særdeles hinderlig Aarsag for den indenlandske Ugriskulturs Fremkomst, en Aarsag, der tillige staaer i en nær Berørelse med sidstomhandlede i § 6. Smidlertid er han ingenlunde uforberedt paa, ved denne Materie at møde megen Modsigelse selv fra vore mere oplyste Landmænds Side. Det er nemlig den i største Delen af Riget udbredte Sædvane, at sende Kreaturene, store og smaa, tilfjelds om Sommeren paa fjerne Havnegange, (de saakaldte Sæterskove). Det Beste og Bedste af Landmandens Sommergjødning gaar paa denne Viis slet hen tabt for Gaarden selv; og dette Tab vil vanskeligen kunne opveies af de erholdte Fordele. Rigtignok underholdes Fæet paa de nærrige Fjeldbeiter rigeligen mod en somofteft ubetydelig, eller slet ingen Godtgjørelse: — ubetydelig i hvert Fald i Sammenligning med hvad en ligesaa kraftig Græsning, om saadan ellers var erholdelig, vilde koste, Alt beregnet, hjemme ved Gaarden. Men, naar man herimod beregner, at den største Part af Gjødningen kommer Gaardens Marker tilbedste, naar Fæet faaer græsse i Hjemhavnen, ja, naar der staldfodres, endog paa Ubetydeligt nær, det Hele; — fremdeles, at det i Sæteren faldende Produkt af Smør

og Ost, hverken i Henseende til Art, eller Mængde vil komme i Sammenligning med det, der frembringes, eller dog burde kunne frembringes lige under Eiermandens egne Dine: føler man sig overbevist om, at denne Sæterdrift ikke, uden under særdeles tvingende Omstændigheder, bør anvendes. Naar Kvæget om Dagen havner i Græsgange om Gaarden, (de saakaldte Hjemhager), og holdes hjemme Natten over, faaer Ageren idetmindste godt af den halve Fægjødning, som falder i Døgnet, eftersom det overhoved neppe staaer til at negte, at de, under Græsningen selv om Dagen, adspredt faldende Ekstremer, især i mere rye Hjemhavne, maae blive uden synderligt Bærd for Jorden, og for spildte næsten at ansee. Den paa Sæteren faldende Nattegjødsel forbyder derimod Afstanden fra Hjemstederne ordentligviis at udbringe til nogen Nytte af Betydning; og saaledes gaaer der den hele Møgmasse næsten aldeles tilspilde. Kan man nu, som berørt, med Føie gaae ud fra, at Sommer-Udbyttet af Hornkvæget hjemme, under en rigtig Engkultur samt et vedbørligt Tilsyn fra Huusbondens Side, rimeligen vil blive dobbelt saa stort, som i en fjernt afliggende Sæter; — erkjendes det, at vort Sætersmør, med al sin (vistnok overdrevne og i Nordmandens egen Indbildning uopnaaelige) Ypperlighed, umuligt kan svare til Exporthandelens nuværende strænge Fordringer til denne Artikel, efterdi samtlige Omstændigheder, og især et Overmaal af Ureenlighed, hvorunder det er frembragt, netop gjør en saadan Bessaffenhed plat uopnaaelig; — indrømmes det endvidere, at Fæet paa slike Steder langt mere er udsat for at forkomme formeldst Sygdom, Udyr, eller andre Ulykkestilsælde, samt tilsidst, at de fornødne Røgteres Underhold paa Sæteren maa bidrage anseligen til at forøge Havningens hele Kostende sammesteds: saa har, synes det, den Fordomsfrie let for at fælde Dommen. Men, — vil man indvende — under en almeen Konsekvens af den Sædvane, kun at benytte Hjemhavning, eller Fodring paa Stald, vilde Fædrelandets ypperlige, hvorvel kortvarige, Fjeldvegetation for den største Part blive liggende unyttet for dets Beboere, og en saadan naturlig Rigdom burde dog ei gjøres til en aldeles død Skat. Herimod bemærkes kun, at, hvis det virkelig godtgjøres, at vore Landmænd bedre sørge for deres timelige Interesse, ved at beholde deres Kreatur hjemme i Sommertiden, maae de og, efter de iværende Omstændigheder, ansees at have

aagret paa bedste Maade og som kloge Forvaltere med deres Pund. Med Hensyn til de tilspildegaaende Velstandskilder, eller saadanne, som det ifølge Anførte ikke staaer i deres Magt at føre sig ganske tilnytte, kunde derfor heller ingen grundet Beskyldning for Forsømmelighed paabyrdes dem. Hertil kommer ovenikjøbet, at en betydelig Deel af Græsgangene paa de Gaardene nærmest tilgrændsende Fjeldtrakter og lune Skovlier ligesuldt, paa mangfoldige Steder, kunne komme saaledes beliggende Gaarde tilgode, som egentlig Hjemhavne betragtede. Dernæst maatte Faar, Ungkvæg og fortrinligviis Geder med sand Fordeel kunne slippes op paa de afliggende Bjergtrakter. Gederne bør endog ubetinget fjernes saa langt, muligt, fra Hjemmarkerne, og, om endvidere muligt, kun slippes paa selve Alperne over Trævegetationen, eller hvor denne forresten ei besidder noget Værd til Fredning. Betræffende ellers Faar og ungt Hornkvæg, saa afgive saadanne intet dagligt Produkt, som kunde kræve deres Nærvarelse ved Hjemmet; og hele deres Røgt bestaaer overhoved kun i at sikre sig imod sammes Fortabelse. I sær kunde disse Smaakreaturs Græsning i bortliggende Sætermarker synes tilraadelig, naar hele Grundlag vilde forene deres Besætninger deraf under et pro rata lønnet fælleds Tilsyn, hvorved paa den ene Side Omkostningerne for de enkelte Deeltagende vilde meget forringes, medens paa den anden Betryggelsen mod Tab i samme Grad vilde forøges.

Til sidst vil man have Fjeldenes og navnlig Alpernes kraftige Græsgange anviste til Sommerfodring for Slagtejordene. Vistnok er det en kjendt Sag, at Høifjeldene i Kjernen af Riget hver Sommer overfares af ret anselige Slagtedrifter, under Eiernes personlige Bevogtning. Men af nedensøiede Uddrag af Tabellerne over Indlandets Export- og Import-Artikler erfares, blandt Andet, hvilke betydelige Kvanta Fedevarer Riget end tiltrænger for eget Behov, istedetfor at samme, af Naturen tydelig bestemt til Fædrift, omvendt, burde ei alene kunne forsyne sig selv, men endog udfske Anseligt til Udlandet.

Veiledet af sit Bekjendtskab til den norske Bondes perseverante Vænenatur i Almindelighed, troer Forfatteren sig desuagtet overbevist om, at det vil være ganske umuligt at rokke hans Fortjærlighed for dette skadelige, paa urgammel Sædvane grundede Sætervæsen. Den menige Nordmand vil i

dette Punkt knapt nogenfinde lade sig overtale til at troe det Rette, end sige til at handle derefter. Hver yderligere Paamindelse i saa Henseende bliver desaaarsag neppe andet, end tom Røst i Ørkenen.

E.

§ 8.

Forsømmelighed med Hensyn til Gjødnings Forøgelse, samt urigtig Behandling af samme.

I sidstomhandlede almeentherfænde Skik at drive Kvæget tilfjælds om Sommeren spores allerede en mærkelig Ytring af vor Landalmues Skjødesløshed med Hensyn til Gjødselen: denne Jordens quasi Opretholder. Men denne Ytring af et herskende Misgreb er dog hverken den eneste, eller meest forkastelige. Denne almindeligt udbredte Feil kommer ogsaa tilskue paa mangfoldige andre Maader, t. Ex. ogsaa i en ubegribelig Ligegyldighed ei blot i Henseende til den af sig selv faldende Kreatur-Gjødsels Formerelse, men og til selve Anvendelsen, eller Økonomien med samme. I enkelte nordlige og vestlige Trakter er det endog en Gjenstand for Bondens Omsorg, ret bekvemt samt ret tilgavns at stille sig af med Gjødselbyngen. Saavidt er det dog paa meget nær ikke kommet i den øvrige allerstørste Deel af vort Fødeland. I de fleste Egne benytter man ei blot den ved Gaarden af sig selv faldende Møg; men man danner tillige med Møie og Eftertanke mængstedes Blandnings-Møddinger, (Komposter). Smidlertid maa det, i Anledning af denne Methode til Gjødnings Forøgelse, anmærkes, at der uden tvivl paa mange Steder ogsaa gjøres for meget Bæsen af samme, idet man formeentlig altfor lidet tager Hensyn til det fordoblede Antal Gange, Gjødselen og den tilblandede Jord saaledes komme til at vandre igjennem Spade og Bogn. Saadan Blandning af animalst- (vegetabilst) Gjødsel og andre Substantser, (især Jord og Løv), der, som bekendt, udgjør Blandningsmøddingens Bestanddele, synes udelukkende, eller dog fortrinligviis da at være hensigtsmæssig, naar de Gjødselen tilsatte vegetabilste Jorddele vanskeligen dekomponeres, eller — som man i det agronomiske Sprog har vedtaget at kalde det — i høi Grad besværes af "Syre," hvilken nemlig, deels

ved Kompostens jævnlige Omstikning, deels ved den animalske Gjødnings varme gjærende Indflydelse antages ligesom at blive opslugt eller fordreven; m. a. D. naar Dekompositionen af deslige ellers plantenerende Partikler, overladt til sin egen Kraft, vilde blive enten for langvarig, eller usuldfkommen.

Det lader sig vistnok heller ikke negte, at de Substantser, som vor Landmand søger saaledes at præparere ved Blanding med reen dyrisk Gjødsel, hyppig virkelig ere af det Slags, at bemeldte Viemed paa anden Maade ikke saa vel, eller hurtigt kunde været opnaaet. Ofte seer man ham fra Møsser, Sumphul og Myrer at fremhente syreholdig Jord, hvis plantenerende Egenskab dog i denne oprindelige Tilstand er ligesom bunden. Ved hensigtsmæssig Behandling kunde vel et Jordsmøn af nysnævnte Art, hvormed Landet saa rigeligen er udstyret, ofte underholde forsvarlige Afgrøder paa sin oprindelige Plads, uden at flyttes derfra. Men ofte er dog ogsaa det Tilfælde forhaanden, at slike fugtige sure Jordlag ei saa fordeelagtig benyttes paa denne Methode, som ved at tjene til Formerelse af Muldraget paa anden Kultiveret Mark, efter først at have undergaaet den behørig opløsende Gjæring i Kompost.

Om nu end Bonden ikke sjelden i Valget af Jordarten til sin Kompost kan være paa rette Veie, unnlader han imidlertid tiere, end Nøden medfører, dertil at anvende kaustisk Kalk, som det ubetinget kraftigste Agens til at absorbere, eller dekomponere den Syre, hvis Tilintetgjørelse netop er Blandningens fornemste Viemed. Men, ved dette Kompost-Arbejde maatte han dog nøie iagttage, at Kalklag aldrig kom i umiddelbar Berørelse med Lag af reen animalsk Gjødning; thi herved vilde Forslytningen af dennes kvælstofholdige d. e. meest frugtbargjørende Dele kun befordres.

Hvad nu betræffer Opdyrkningen af saadant surt fugtigt Jordsmøn, fraseet dets subsidiære Anvendelse som Ingrediens i Blandningsdynger, da bør det, paa Grund af Materiens Sammenhæng, ei lades uberørt, at vor Jordbruger neppe heller noksom benytter Kalk, i mere eller mindre lædsket Tilstand, som syrebindende Stof, til umiddelbar Udspreddning over de talrige Møsser og Myrer, hvormed hele Norge er ligesom bedækket. Selv efterat den stagnerende Fugtighed har faaet tilstrækkeligt Udlob fra sligt Sumpland, vedbliver dog ofte dets Frugtbarhed for længere Tid at være, saaat sige,

bunden af den tilbagefaldende Surhed, eller forvitrede Jerndele. For at dekomponere disse, var det altsaa, Kalken burde sættes i Anvendelse. Under den ofte virkelig uforfkyldte Mangel paa dette Materiale, eller sammes Surrogater, (saasom f. Ex. Træaske), burde den norske Bonde idetmindste søge at sætte saadanne aftappede, men endda fyreholdige Steder istand til at bære baade rigere og snarere Afgrøder, ved at forvandle dets øverste Torv- eller Mosselag til Afte formedelst langsomt virkende Brand paa Stedet selv. Dette er en Fremgangsmaade, der, næst Vand-Udtapningen, hyppigst endog er at betragte som det principale Forbedringsmiddel for tidtnævnte ufrugtbare, men dog righoldige Sumpmarker. Desuagtet veed man her i Landet endnu Intet med direkte egen Erfaring om denne Raajords hyperlige Forbedringsmaade, eller rettere, man vil maaskee ikke vide deraf. I Sverige er den ikke usædvanlig. Paa Hollands torvagtige Lavmarker bedrives den meget almindeligen og med stort Held; ligesaa flereskeds i Udlandet. Englænderne have endog gjort den Sagttagelse, at det øvre Jordlags Brændning, anvendt med Maade og Skjonsomhed, ogsaa med Fordeel stundom kan finde Sted paa mere fast og tør Bund, især naar denne forud nylig har været bevøret med Skov, og er dækket med et dybt Lag af uopløste Vegetabilier. Denne Virkning støtter sig og til aldeles naturlige Grunde; den er idetmindste ingen Gaade længere i Ugrifkulturens Theori. Derimod hævder inden vore Grændser Brændning paa tør grund Fjeldmark, (Braatebrand), — som vitterligt, — desværre endnu sin urgamle udbredte Tilværelse: et Foretagende, om hvis Fordærlighed Aarhundreders haandgribelige Vidnesbyrd end ikke har kunnet overbevise de ulærvillige Nordmænd. Denne sørgelige Ufsik er ellers, formedelst sin almindelige Udbredelse og indgribende Natur, yderligere fremhævet i en særskilt Rubrik nedenfor.

Efter denne Digression, ville vi atter gribe fat paa den for et Dieblisk afbrudte foreværende Materie, nemlig om vor menige Jordbrugers sædvansmæssige Behandling af Gjødningen baade i Almindelighed, og nu især, forsaavidt den fremstaar af Blandningsdynger. Ligesom han nu meget ofte anbringer suur uopløst, men righoldig vegetabilisk Jord til Hoved-Ingrediens i saadanne, saa indtræffer tillige hyppig det Tilfælde, at til Komposter tages god sund Muld. Denne tiltrænger i mindre Grad umiddelbar Paavirkning

af andre gjærende og Gjæring meddelende Stoffer, fordi den, — i Almindelighed befriet for hiin Oplosning modvirkende Syre, — kun tiltrænger en saadan mekanisk Tilstand, at den kan blive jævnt blandet med Agerjorden, til hvis Frugtbargjørelse den er bestemt, medens sammes kemiske Oplosning alletider fremsthyndes hurtigt nok ene ved Luftens forskjellige Indvirkninger. Slig sund fri Muldjord kunde derfor formeentlig ofte gjerne været udbragt fra sin oprindelige Plads til umiddelbar Blandelse med Agerlandet, istedetfor først at vandre gennem Komposten. Ligesaa kunde den dyriske Gjødning, der ordentligviis tillige behøves for Agerlandets behørig Frugtbargjørelse, paafjøres særskilt, enten før, eller efter. Herved fremkommer, under Besparelse af det halve Arbeide, en Sort Blandningsgjødsel, der knapt giver den af Kompostbunne noget efter. Den anvendte Madsjord kan dog undertiden være af en saa bindende Natur, saa sammenvævet af Trevler og Planterødder, at den af den Aarsag bør underkastes opløsende Paavirkning i Dyrge med omhandlede Materier. Dog beroer det naturligviis ogsaa meget paa Beskaffenheden af den Sædart, for hvilken Agerlandet første Aar er bestemt, hvorvidt nogen forudgaaende Gjæring kan tiltrænges.

Endvidere benytter Jordbrugeren undertiden den Ansamling af Gjødselvand, som sees bag alle Møddinger paa Landet, til at danne Komposter paa en end simplere Viis. Fordyrningen fyldes nemlig med saa megen Jord, (hvortil ikke sjeldent tages aldeles muldløs, eller reen Udblands-Jord), som er tilstrækkelig til at absorbere alt Gjødselstraktet; og dernæst henligger Massen, indtil den har antaget en mør Konsistens, og Jorden er ganske mættet. Hvor tidsspildende og møjsommeligt end Tilfætningen, især af mager muldløs Underjord, i Egenkab af blot Absorptionsmiddel, maa være, i Forhold til den langt enklere Maade, at udbringe de flydende Ekstremer uden Blandning direkte paa Jorden: saa antyder den allensals en langt fornuftigere Huusholdning med Gjødningen, end den, uden Sammenligning, sædvanligere, der bestaaer i en komplet Undladelse af al Huusholdning med denne Kvintessens af al animalsk Gjødning. Hine baade i Omfang og Indhold rige Beholdninger af Dyrgevand: uadskillelige Appertinentser til ethvert Gaardbrug paa Landet, faae nemlig enten løbe frit væk, ganske tilspilde, eller og — hvad der kommer ud paa eet — de overlades til en fri Bortdunstning.

Det kunde nu ikke desto mindre være grundet Tvivl underkastet, om ikke brændt Leer, som letteste Middel til paa een Gang baade at tilbageholde de urinsøse Deles Ammoniak, og til at opfange Fugtighedsmaassen selv, under visse Omstændigheder, vilde være en særdeles hensigtsmæssig Tilfats til Møgvandet, saa at dette da hellere i fast Form bør udføres over Agerlandet, end udgydes flydende. Det er endnu et af direkte Erfaring uløst Problem, om det i vort Fædreland overhoved vilde svare bedre Regning at anskaffe og manipulere med de særegne nye Apparater, der udfordredes til sidst- anførte Niemed, end at anvende endeel Tid og Brænde paa hiin først omhandlede Gjødningsmethode. I saa Henseende bør man formeentlig efter Theorien gjøre Forskiel paa den Jordart, for hvilken Dyrgeextraktet er bestemt. Det synes idetmindste, at Sandjord aldrig kunde faae nogen mere frugtbar- gjørende, eller varig Gjødning end Møgvand, indsuget af brændt Leer, vel og af Mergeljord, skjønt mindre ammoniakbindende; mens omvendt Leerjorden rimeligst antages at burde modtage Bædsken i flydende Form. Jordsmon af overveiende sandagtig Bestaaffenhed tiltrænger i denne Egenstaf forsøgede Procenter af Leer, for at naae den rette mechaniske Middelnatur, der passer saa fortrinlig for de fleste Vegetabilier. Sandjorden vilde desuden ikke kunne holde tilbørligt paa Gjødselvandet, umiddelbar udspreedt derpaa i flydende Til- stand. De ammoniakaliske Dele ville ikke binde sig i den Grad med Jord- arten, men bortdunste saa hurtigt, at de ei tilbørlig kunne blive assimilerede med de paa samme dyrkede Vegetabilier. Derhos vilde vel og mange gjø- dende urinsøse Partikler synke ned i Underlaget gjennem en saa slet Vand- holder, som Sanden er, alt i Forhold til dens Grovheds Grad. Har man derimod Agerland med overveiende Procenter Leer at anvende sin Kvægurin paa, saa vilde en Forhoielse i denne dens eensidige Bestaaffenhed, ved et nyt tilført Kvantum Leer, i en vis Henseende være positiv skadelig, og, for saa- vidt denne Agerens fremherskende Leerart, som saadan, kunde antages bedre skikket til at holde paa Urinens baade flygtige og ikke flygtige Bestanddele, i en anden Henseende tillige overskødig. Ivertimod kræver Leergrunden en vis Tilfats af Sand for at opnaae en passende Modifikation for Plantevær- ten i Almindelighed. Men vi gif ovenfor involute ud fra den Forudsæt- ning, at et Absorptionsstof, som ei tillige var chemisk ammoniakslugende, i

det Hele ikke fortjente den Umage at indføres i Gjødseldammen, hvorvel det ingenlunde tør modsiges, at der maa bortdunste langt mindre Ammoniakgas, naar den, samme indeholdende, Bædse opfanges i tørre Jord-Partikler uden Forskjel, (altsaa ogsaa i Sandjord), end naar den i flydende Form, uden al Tilfætning, udsættes for Fordampning i Lustrummet. Det antoges nemlig, at den herved ligesom mekanisk fremvirkede Besparelse af Kvælstof ikke vilde godtgjøre de med det fordoblede Transport-Arbejde forøgede Omkostninger. Hvor altsaa det til Gjødning trængende Jordsmon fremherskende bestod af Leer, kunde det vel først overhoved være tilraadeligt at udsprede Urinen flydende; medens omvendt Sandjorden synes kraftigere at maatte blive understøttet af Urinen, reduceret til fast Form ved Hjælp af Mergel, eller især brændt Leer, fordi Marken herved erholdt ei blot Urinens oprindelige Gjødningskraft mindre forringet, men tillige, ved Leret selv, en for Bærterne mere passende Konsistens, eller et heldigere mekanisk Blandningsforhold. Sandgrund vilde, ifølge heraf, ligetil have forholdsvis bedre af en given Kvantitet Gjødsel-Extrakt, udsprede i fast Form, end Leergrund af samme Kvantitet i flydende. Her nemlig kan kun een frugtbargjørende Potents: Urin-gjødning komme til at virke: hist derimod to: Urin nemlig paa den chemiske Wei, Leer paa den mekaniske.]

Det følger altsaa af sig selv, at den Landmand, der driver en Eiendom af begge modsatte Jordarter, bør anbringe sit Dyrgevand paa Sandbunden, og det efter hiin først anviste Methode, saalænge tilstrække kan, for end Leerbunden faaer nogen Deel af samme: paa sidstomhandlede Methode.

Naar man agtede at gjødsle Engen med Kvægurin, til hvilken Brug saadan fortrinnsvis egner sig, maatte det meget beroe paa Bundens Grad af Skraahed, om Urinen burde tildeles i fast, eller i sin oprindelige flydende Tilstand. Er Engen nemlig til en vis Grad heldende, vilde det nok være tilraadeligt, at styrke den ved at lade Gjødningsmaterialet, udstyrtet ovenfra, fordele sig selv over Bakkens Skraaning. I modsat Fald, og derhos især paa Sandbund, vilde de urinøse Partikler, opfangede i Mergel, eller brændt Leerjord, vistnok gjøre kraftigere Virkning samt bedre fordeles.

At nedlægge uforraadnet vegetabilsk Jord i Gjødseldammen, for, ved Hjælp af den deri tiltrukne Bædse, at befordre Oplosningen paa sædvanlig

Kompost-Maneer, vil neppe være hensigtsvarende. Luftvarmen, der (i Forbindelse med en vis Fugtighed) udgjør Betingelsen for al Opløsning, synes ikke at kunne virke hurtigt nok hertil paa den i Vædske nedsænkede Muldjord. Suur Plantejord vilde, nedlagt i Gjødselvand, især vanskeligen give Slip paa denne sin Egenkab, hvorved den, med al sin Righoldighed, dog for lang Tid befindes ufrugtbar, ja skadelig for Værterne. Den nemmeste Veie til Slig Jordes Forbedring maatte bestaae i en, saavidt mulig, fuldkommen Exposition for Luften, frembragt ved at give den sammenhobede Masse størst mulig Overflade, samt jævnlig omkaste den. Hiin opløsende Gjæringsproces forsinkes ogsaa ved den overalt omgivende og somoftest for overflødig Fugtighed, som finder Sted i saadanne Beholdningssteder. Skulde der endelig dannes Blandningsdyngge af Gjødnings-Extrakt og uopløste Værtpartikler, saa maatte disse i ordensmæssig Form anbringes saaledes ved Siden af hiint, at Vædsken kunde pumpes op paa Dyngen, eftersom den tilsigtede Gjæring udfordrede det. Men det er uimodsigeligt, at denne langt bedre befordres ved en lagviis Forbindelse af Værtjorden og faste ugjærede Ekstremer, som og sædvanligere bruges.

I Medfør af hele sidst foranførte Affats, vil altsaa, under hver Forudsætning, Blandningsdyngger med flydende Ekstremer, i ene Egenkab af Gjærings-Agents, være at ansee for et relativt ilde beregnet Foretagende af en Landekonom. Saafremt Noget desuagtet maatte finde sig bedst tjent med at opfange de urinske Gjødningsstoffer, paa en eller anden Viis, i tilsat Jord, saa burde han dog levne en Beholdning af hine til dermed idelig at overøse sine øvrige Gjødsel- eller Kompost-Høber, saa ofte de kunne trænge til større Fugtighed for Opøsningens Skyld.

Foruden ovennævnte formeentlige Feilgreb i Henseende til den egentlige deels flydende, deels faste Staldgjødnings Brug, som Hovedingrediens i Komposter, bør det vel heller ikke lades uerindret, at samme desuden i andre Stykker er udsat for Misbrug, eller slet Behandling. Saaledes vil det stadigen befindes, at, om end vidtomhandlede Extrakt af Gjødseldynggerne (undtagelsesviis) bliver benyttet til at frugtbargjøre tilsatte faste Jorddele, hvilke i saa Fald stedse tages iflæng og uden beregnende Hensyn til den for Gjødning bestemte Marks Bestaafenhed, samme dog i længere Tid overlades

til sig selv ubi en uregelmæssig, grund og altfor viid Fordybning af Jordmonnet om Møddingsstedet. Her maae Bødsens meest gjødende Partikler uundgaaeligen bortdunste, istedetfor at de med yderste Flid og Omhu burde opsamles i vandtætte, regelmæssige og, i Forhold til Overfladen, dybe Beholdningssteder af Tømmer- eller (bedre) Muurværk, forsynede derhos med tæt Dække til ganske at udestænge Luftens synlige og usynlige Indvirkninger. For den faste Dyrge selv er ligesaa lidt sørget ved Beskyttelsesmidler imod Veiret. Tagdækkede Beholdningssteder høre saaledes til sande Sjældenheder her i Norge. Dyrgerne anlægges endog uden mindste Valg med Hensyn til Himmelen, saa at de t. Ex. ligesaa ofte uden Forskjel sees at være beliggende mod Syden, udsatte for Solens udtørrende Middagsstraaler, som imod Norden, hvor de nemlig vilde være meget bedre beskyttede fra denne Side. Solens umiddelbare Straaler samt Himmelens Bøde, — hvilken tildeels og rigeligen tilflyder fra Føhuustagene, — kappes saalunde, hver paa sin Wei, om at uddrage Dyrgernes kraftigste Partikler.

Som yderligere Feil kommer nu ovenikjøbet ogsaa den til, at Møghoben ofte udsættes for en altfor langvarig Gjæring, uden at saadan, formedelst tilstrækkelig Tilblandning af Halmstrøelse, eller andre sammes Surrogater søges forhindret. Den fortærer derfor sig selv ved sin egen Brand, og falder snart sammen til en Ubetydelighed baade i Volumen og kemisk Styrke. Noget jævn Fordeling af Strømaterialerne, eller andre Urinen absorberende Stoffer foretages end sjældnere, og kun undtagelsesviis.

Paa Grund af alle disse sidstnævnte Feilgreb, taber Staldgjødelsen i Kvantitet paa een Gang, som den forringes i Kvalitet. Gjæringsprocessen kan ikke foregaae lige hurtigt overalt. Dyrgen bliver af forskjellig intensitetsstyrke, saa at Jorddyrkeren siden, med den bedste Villie, bliver ude af Stand til, overalt at vedligeholde en ligelig Proportion imellem Areal og den derpaa anvendte Gjødningens-Kraft.

Men hvad der gemeenligst hender og meest maa falde vor Bonde til last, er, at han, om det end efter al denne Forsømmelse havde været ham muligt at sondre den mere gjærede Deel af Møgen fra den mindre gjærede, dog ikke finder saadant Umagen værd, idet han fører begge Slags uden Forskjel om hinanden over Ageren.

Viser nu vor menige Jordbruger ringe Skjønsonhed, eller Flid under Behandlingen, eller Blandningen af sin Kvæggjødsel, hvorved sammes Forbedring og Formerelse tilsigtes, da forstaaer, eller gider han visseelig i end ringere Grad at opsøge de øvrige gjødende Substantser, som alletider staae til Disposition for den vindskibelige Jorddyrker. En detailleret Dypregning af saadanne extraordinære end mere forsømte Gjødningsmidler af allehaande organiske og uorganiske Materier vil her neppe være paa sit rette Sted; men det er nok uimodsigeligt, at vore Landmænds ringe Afgrøder tildeels lade sig forklare af deres Efterladenhed med saalunde at forøge deres Gjødselforraad: dette saa vigtige Punkt af den landlige Økonomi, denne sande Prøvesteen paa agriskol Industri.

En anden Sag vistnok ikke af ringere Indflydelse paa Agrikultur-Tilstanden, forsaavidt denne beroer paa Gjødningsvæsenet i Gjennemsnit, er den ligesaa stadige Mangel paa Kyndighed i de forskjellige Møgarteres Anvendelse paa det rette Sted. Ovenfor er allerede bemærket, at der tages kun ubetydeligt Hensyn til Møgmassens Blandningsforhold, hvoraf dens intensive Styrke meest afhænger, eller til dens Gjæringstilstand, hvorvel det nok tildeels kan indrømmes, at Bonden overhoved søger til at overholde et jævnt afpasset Forhold mellem Gjødselens Rumfang og den dertil trængende Jords Glædeindhold. Disse Mangler unde imidlertid ogsaa Plads for atter en anden, skjønt mindre væsentlig, der, som berørt, løber ud paa, at han heller ingen Forskjel gjør paa de forskjellige Ekstrementers specifikke Kraft, og ubeagtet lader deres særlige Dverensstemmelse med Jordbundens Beskaffenhed aldeles affyne.

F.

§ 9.

Urigtigt Sædskifte i Almindelighed, og især forliden Vintersæd i Forhold til Vaarsæden. Overalt udbredt Ukyndighed i det ordentlige Cirkulationsbrug.

En særdeles iøinefaldende Mislighed ved vor indenlandske Agrikultur er vistnok ogsaa det overalt slet ordnede Sædskifte. Det er en agronomisk Sandhed, som imidlertid hidtil mere har fundet Medhold i reen Empiri, end i strengt videnskabelige Grunde, at (idetmindste) de kultiverede Væxtarter lykkes i omvendt Forhold til det Antal Gange, de uafbrudt fremavles paa

samme Jord, eller m. a. D. at de selv samme (identiske) Arters uden Afbrydelse paa samme Mark fortsatte Sædfølge forholdsviis findes meest uskikket til at afgive nogen fuldkommen Afgrøde; — de artsforskjellige, men slægtslige (homogene) Arters allerede er mindre uskikket i saa Henseende; — fremdeles at de slægtsforskjellige, men familielige (de i Ordets indskrænkede Forstand heterogene) Arters endda ikke findes ganske skikkede; men at derimod de familieforskjellige Kulturværsters aarlig uafbrudt fornyede Sædfølge først er ubetinget, eller forholdsviis meest skikket til at tilegne sig fra Jordsmønnen alle for Plantenæring tjenlige Stoffer, og følgerlig til at frembringe af et givet Areal det størst mulige Quantum Næringsmidler for Mennesker og Dyr.

Herpaa grunder sig altsaa Sædskiftets (Frugtsfølgens) ubetingede Nødvendighed for et fuldkomment, eller rationelt Landbrug. Ifølge hine stadige Erfaringsregler, lykkes saaledes hver af de egentlige Slags Halmsæd, (Cerealier), f. Ex. enten Havren, eller Rugen i Forhold mindst, under en Jordens iøvrigt lignende Behandling, naar denne, eller hiin identiske Art uden Omskiftning gjenavles paa den samme Ager. Ia Jorden vil tilsidst, saaledes besaaet, tabe Gynen til at frembringe Andet, end Ukrud, tiltrods selv for den omhyggeligste Dyrkning. Men en regelmæssig indført Bærel mellem nysemdte tvende Kornsorter vil atter strax forøge begge Afkastning. Indførelsen af endnu en tredie Halmsæd, saasom: Byg, i regelmæssig Omverling med sidstnævnte, vil end yderligere forøge Virkningen; og saa fremdeles videre i samme Progression, som Omverlingstallet forøges med nye slægtsforskjellige Arter. Men, indføres nu ogsaa til Omskiftning aldeles familieforskjellige Værter, andre Plantefamilier, saasom Bælgfrugter, Rodfrugter o. dl., som Jordbunden med Fordeel kan fremavle, saa er det egentlige Sædskifte, — forsaa vidt nemlig der ikke tillige have til Diemed at indlemme kultiverede Foderplanter i Rotationen, hvilket først konstituerer i Hovedsagen det sande Bærelbrug, — bragt til den rette Fuldkommenhed, naar iøvrigt denne Omskiftning konsekvent forfølges efter ovenopstillede Princip om Planternes Uforligelighed med sig selv, i samme Forhold, som de nærme sig Identiteten gjennem Lighedens Fortrininger. Dog afhænger det alletider lige til af de konkrete Omstændigheder, hvilke Slags Kulturplanter paa Stedet

maatte være enten fysisk passende, eller økonomisk hensigtsmæssige. Meningen er saaledes kun den, at saadanne, hvis Dyrkning Jordarten nogenledes tilsteder, og derhos velberegnet Interesse paabyder, bør adopteres, samt derimellem størst mulig Afverling finde Sted. Imidlertid er, som antydet, et fuldstændigt Kultur-System, m. a. D. en Frugtsølgens jævne regelmæssige quasi Rotation over det hele arable Læræn, i Forbindelse med domesticerede, (artificielle), Græsarters Dyrkning samt Kvægets Sommerstaldfodring, hvilket Alt nemlig udgjør uforanderlige Betingelser for et fuldkomment Ager-system, dermed endnu ikke etableret: det er kun en Nærmelse til dette vigtige Maal. — Denne Materie er allerede tildeels ovenfor berørt, ved Undersøgelsen om den norske Engkulturs almindelige Forsætning, forsaavidt nemlig sammesteds biløbigen bemærkedes, at Dyrkningen af fortrinlige Foderværter, i Omskiftning med andre til fuldkommen Frugtsættelse bestemte Kulturplanter, og, om muligt, tillige i Forening med Sommerstaldfodring maatte forudgaae som nødvendig Betingelse for en, paa et givet Fladerum, muligt intensiv Foderavl, hvorved atter Midlerne til det hele øvrige Jordbrugs størst tænkelige Fuldkommenhed kunde bringes tilveie. Det er især Indførelsen af flereaarige Foderplanter i Berøring med de egentlige Sædarter, som bidrager til at styrke Jordbunden til en Kraftnytring, hvortil den ellers ei skulde være istand. Disse tvende Hoved-Kategorier af det kultiverede, (domesticerede), Planterige, nemlig Foder- og Frugtvarter understøtte altsaa hinanden gjensidigen. Saa levende end ellers en med fuld Hævd i sidste Frugtsæd udsaaet Fodervært vegeterer i Almindelighed, og saa indholdsrig en Afgrøde den vanligviis end afgiver, bliver dette Stadium i Circulationen dog kun at betragte som et Hvilepunkt, hvorved Jorden ligesom samler Kræfter til, uden fornyet Gjøbning, at frembringe de andre til fuld Modenhed bestemte Vegetabilier. Ja disses frodige Trivsel staae endog i direkte Forhold til de forudgaaende Foderplanters; ligesom den paa den anden Side tillige afhænger af Sædarternes egen indbyrdes Omskiftning. Selv Overgangsleddet, som den mellemkommende Engkultur danner, bør ikke for ofte fornyes med de samme Foderplanter, men, saavidt gjørligt, omskifte, og desuden hver Gang bestaae af muligt vidt forskjellige Arter.

Bore Landmænd kjende ordentligviis ikke engang til Nytten af at skifte

imellem Halmfæden indbyrdes, eller med andre Kulturplanter, og, skiftes der stundom t. Ex. imellem hvin og en Smule Bælgfæd og Rødbrugt, er det mere, fordi Tilfældet saaledes medfører, eller fordi de med Nødvendighed tiltrænge flere forskjelligartede Agerfrugter, saasom Havre, Byg, Rug, Erter og Poteter, end fordi de deri vane nogen Nærmelse til Jordkulturens Fuldkommenhed. Dette første Skridt mod en fuldkomnere Frugtsølges saa vigtige Maal, hvilket den almene Gaardbrugerklasse foretager saa at sige iblinde og ignorerende dets indgribende Resultater, er imidlertid, som man let kan begribe, ogsaa i Regelen saare ufuldstændigt. Blandt andre formeentlige Feilgreb, som herunder opdages, bliver der saaledes ogsaa uden tvivl saadet altfor lidet Vintersæd i Forhold til Vaarsæden, nemlig i Sum for hele Riget kun omtrent 1323 Tdr. Hvede, samt 8603 Tdr. Rug, af hvilke Kornarter Noget endog nedlægges som Vaarsæd; hvorimod Udsæden af Byg udgjør circa 82,212 Tdr., af Blandkorn 54,681 Tdr., og af Havre 265,412 Tdr., foruden 5611 Tdr. Erter og 306,474 Tdr. Poteter. Enhver, der ikke er aldeles ukyndig om Principerne for Landbruget, eller uvidende om Rigets naturlige Bestaendighed, nødes til at erkjende, at herved verserer et høist betydeligt Misforhold. Ikke at just Norge endnu er istand til at fremavle endog blot den for egen Forbrug nødvendige Havresæd. Desværre indførtes heraf i Aaret 1838, (rigtignok et Led i en endda længere fortsat Række af Misvæxtaar, men derfor ligesuldt uden Indflydelse til at forstyrre Kornarternes gjensidige Import-Forhold, saaledes som dette i Mandalsalderne er ligesom reguleret), over 100,000 Tdr., og af Byg, under forskjellig Form, endog henved 600,000 Tdr., medens Indførselen af Hvede og Rug, under forskjellig Form, (Meel, o. desl.), opgik omtrent til 500,000 Tdr.

Men, for at afgjøre, hvordant Forholdet mellem Vaar- og Høstsædens Kvanta bør være, til Befordring af en overalt mere fornuftmæssig Agerdyrking, kan man formeentlig ikke ene tage Importens Størrelse i Betragtning, men ogsaa den Mængde Udsæd af hver Sort, der anvendes i Landet, og især det dertil medgaaende Areal's Udstrækning. Eftersom nu det sørgelige Faktum virkelig er forhaanden, at vort Fødeland tiltrænger, selv i Middelsaar, en, i Forhold til dets Produktion, uhyre Korntilførsel af alle Sorter, eller, omvendt, at Norge, paa saare Meget nær, ikke avler nok til sig selv,

synes det og saa temmeligt indlysende, at der idetmindste i dette Subus af Udsæd, eller i den deraf resulterende utilstrækkelige Afgrøde, bør iagttages en vis Forholdsmæssighed imellem sammes Hoved-Klasser: imellem Vaars- og Høstsaeden, hvilken den rationelle Agerdyrkningslære har viist meest at harmonere med en rigtig Jordens Behandling, og som derfor vilde afgive et summarisk større Udbytte i Værdi. At Norge alligevel, for en lang Fremtid, selv under denne Regels nøiagtigste Sagttagelse, vil tiltrænge en overordentlig Mængde udenlandsk Korn, er fremdeles klart; men Beløbet i Valuta, hvortil samme maatte reduceres, vilde i nys proponerede Tilfælde udgjøre en ringere Kapital, selv om Kornimportens numeriske Eenhed, (s. Tøndetallet), blev forøget.

Jordelen af forøget Vintersæd bestaaer iøvrigt ei blot i at kunne virkeliggjøre en større Omflistning imellem Sædarterne, men og i at vinde bedre Tid for Jordens Bearbejdning. Som bekjendt, nedlægges den meste Vintersæd i Efteraaret, istedetfor at maaskee mængstedes Sommermaanederne Juli, eller August var den retteste Tid dertil, og alle Præparativerne kunne saaledes udføres forud om Sommeren efter Landmandens Befvemmelighed, medens Vaarsaeden, oftest alene paa Grund af manglende behørig Tid til Jordens Bearbejdelse, yder en mindre fuldkommen Høst. Dog faaer det ei lades ubemærket, at Bonden ogsaa i sidstnævnte Ulempe tildeels selv er Skyld, efterdi han ikke noksom benytter Efteraarstiden til at pløje for Vaarkornet: et Arbejde, ogsaa fra andre Sider betragtet, af største Gavn i vort nordlige Klimat; thi Jordens Frysning under den lange Winter opveier, som forlængst berørt, vistnok det Meste af den Jordens majsommelige Behandling, som Udlændingen har fundet fornøden. (See herom Mere nedenfor under behørig Paragraph).

Rugen, den uden Sammenligning vigtigste Vintersæd hertillands, maa desforuden i alle Henseender blive at ansee for en, efter Landets Jordbund og Klimat, særdeles lempet Kornsort. I det Hele er Bygget langt mere udsat for Misvært, samt i andre Stykker mindre profitabelt for Producenterne og det Almene her i Riget. Poneret altsaa, at Norges Underbalance vedbliver at være, som hidtil, bør denne allensfals ei indbefatte Rug under sine Rubriker. Det manglende Indførsels-Kvantum maatte, naar Dndt

var uundgaaeligt, hellere erstattes ved Forøgelsen af de øvrige Kornsorters, navnlig Havrens; thi det er en Sædart, hvoraf der saaes uforholdsmæssigt Meget. Blandkorn danner forøvrigt et herligt Surrogat for Bygget; ligesom det ogsaa i Meget udfylder Havrens Plads; fremdeles viser Blandsæd sig i udmærket Grad egnet for Landets Jordbund i Almindelighed. Sjelden vil man erfare, at begge dens Ingredienser slaae feil paa een Gang; og i Regelen har denne Sæd en ypperlig Fremvært paa Marken.

Skjønt nu Havren, dette noisomme Korn, Polarlandenes kjødelige Bærn, heller ingenlunde forslaaer til Indbyggernes Behov, (der avledes i Aaret 1838, efter Fradrag af Udsæden: 265,412 Tønder, lidt over 1,000,000 Edr., og indførtes, som meldt, lidt over 100,000 Edr.), vil Forfatteren, som nys antydet, dog foreslaae en Indskrænkning i sammes Udsæd, til Fordeel for Blandkornet og Rugen, hvorimod Byg-Udsæden troes at burde beholde sit foransførte Forholdstal: Alt kun i den Hensigt at befordre en mere passende Bærel imellem de forskjellige Slags Frugtsæd, hvoraf Riget allerede forud har faaet nok imod andre korndyrkende Lande mere mod Syden. Overalt i Indlandet vil man nemlig blive vaer, hvorledes Bonden plager sin Jord med den idelige Havresæd, indtil den viser de tydeligste Mærker paa Vanmagt og Forvildelse. Forholdsviis saare Lidet nedlægges derimod i Jorden af de øvrige Sædslags, eller Rodfrugter, endog tilsammenregne; og af Rodfrugter optage Poteterne udelukkende Pladsen for alle andre ellers hensigtsmæssige Arter, hvoraf enkelte neppe findes værdige til en Plads i Kjøkkenhaven. Ikke engang Blandkorn faaer Ugerlandet Lov til at fornøie sig med i fornøden Grad, hvoraf det dog, alene for Forandringens Skyld, kunde have faaet godt.

Samtlige i nærværende og næstforegaaende Afsnit paapegede Mangel-punkter maae vel ene for sig ansees tilstrækkelige til at begribeliggjøre den uendelige Afstand der er imellem dette laveste Extrem af en raa, planløs og inkonsekvent Brugsmåade og Fuldkommenhedens modsatte Extrem: et regelret Cirkulationsbrug i Forbindelse med kultiverede Foderværter samt Kvægets Staldfodring om Sommeren; dog Alt naturligviis under saadanne Betingelser og Indskrænkninger, som af de mangehaande lokale Forskjelligheder paabydes. Det vilde imidlertid være et ganske hensigtsløst Arbeide,

her paavifende Trin for Trin at forfølge de utallige Former og Graduationer, hvori den hos os almeentraadende Ukyndighed med sine Mangler kommer tilsyne i det Enkelte.

G.

§ 10.

Den fljædesløst udførte og overdrevne Braatebrænden, som usorandret er vedligeholdt fra Oldtiden.

Det er oven leilighedsviis paapeget, hvor skadelig den overalt udbredte Skik er, at brænde Braater eller Sveder, hvilket ordentligviis gaaer for sig paa skovbevorede Havnegange i den Hensigt, derved paa een Gang baade at faae Ende paa den ellers unyttige Masse af Blade og Grene, som følge med de omhugne Træstammer, og tillige at gjøde Grunden ved den tilbageblevne Afke. Naar et skovdækt Jordstykke nemlig skal forberedes til en bedre Afkastning som blot Græsgang, eller til Hø- og Kornafgrøder, skeer saadant hartad undtagelsesfrit paa hiin raaeste og simpleste Maneer: ved Braatebrænden, naturligviis efter Skovtræernes forudgaaende Omhugning (Braatehugst). Træerne blive, som bekjendt, stubhugne Aret forud og liggende uafkvistede paa den Plads, de faae ved Fældningen. Dette første Rydningsarbeide kaldes at hugge Braate, hvilket sidste Ord egentlig bemærker en uordentlig sammenblandet Masse af hvilkefomhelst Gjenstande. Aret efter, naar Kvisterne ere nogenledes tørre, og Løv eller Barnaale til største Delen affaldne, hvilket efter Veirets Beskaffenhed ligetil kan indtræde senere, eller tidligere, svides hele Rydningslandet med paaliggende braatehuggen Skov af ved Ild, anlagt paa flere Steder mod Vinden. De finere Trædele brænde aldeles op; men Stammerne samt de groveste Grene forkuller kun stærkt, og benyttes i denne Tilstand som Brænde ved Gaarden. Samme Aars Efteraar saaes Rug uden videre Forberedelse i den forfullede afkedakte Jord, og haffes, eller, som det med et vulgært Udtryk benævnes, "harkes" ned ved Haandarbeide. Aret efter høstes endelig denne saakaldte Braaterug imellem Træ-Stubbene. Siden henligger denne Stubbejord, hvoraf tilsammen inden Rigets Grændser gives et umaadeligt Areal, med sit fremtidigt bibeholdt Navn af Braa-

ter, tør og ufrugtbar i en lang Karrække, indtil den efterhaanden atter har samlet et Forraad af friske Kræfter, for enten i Frihed at opfostre en ny Skovgeneration blandt den gamles end synlige halvforraadne Levninger, eller og, efter Jordbundens Bessaffenhed, at opbrydes til grødebærende Bestanddeel under vedkommende Eiendom.

Denne Operation, i den Art og Udstrækning, hvorefter den alletider tilforn har været, og endnu i denne Dag bliver udøvet, lider, ifølge Forfatterens uforanderlige Formening, af mangfoldige Misligheder, og medfører derfor, som en hos Almuestanden allevegne indrodet, ved Tidens Ret hændet og vidtbreven Ustil, virkelig et stort Nationaltab for Landet.

Smød Braaters Brænden, under de behørigte legale og økonomiske Betingelser og Indskrænkninger, kan derimod fornøstigtviis Intet være at indvende.

Den første Betingelse, hvorom der i dette Stykke bliver Spørgsmaal, er nu, efter Forordningen om Braatebrænden af 4 April 1781, at der ikke paa den til Braate udseede Plads vore Træer, modne til Mast- eller Saugtømmer, eller forøvrigt af ung "væxterlig" Bessaffenhed. Men, uagtet disse Forbud med dertil sigtende specielle Forholdsbregler, efter deres Hovedindhold, ja næsten ordret saaledes ere fremsatte i nysmeldte almeengjældende Anordning om dette Væsen, saa staae de der alligevel endnu stedse alene i Bogstaven: om sammes Udøvelse i Virkeligheden bliver aldrig Tale. Saaledes seer man her igjen et af de mange sørgelige Beviis for, at gamle fordærvelige Vedtægter kunne oprettholdes af en falsk Opinion, og ved Tidens Velde helliges med en Urværdighed, hvorimod ikke blot den Enkeltes egen velforstaede Fordeel ligger i Strid, men endog fuldgylbige almene Lovbud befindes magtesløse, ja foragtede. Om den formelige Udviisning af Braatestedet, hvis af Grundbesidderen ansøgte Foretagelse ved Lokal-Underøvrigheden omnævnte Forordning end yderligere befaler, som sigtende til at betrygge det hele Statssamfund mod Tab, der kunne opstaae deels af en almindelig uforstigig Brænden, deels af en i altfor viid Udstrækning slet forstaaet privat Ækonomi: om en saadan Udviisning raader nu i lige Maade en komplet Forglemmelse, saavelsom og i Henseende til den Bestemmelse, at Øvrigheden

skal "tillige udsee Pladsen, hvor de tilbageblevne Grene og Kvas skal henlægges og antændes, saaledes at den omkringstaaende Skov ingen Skade skal lide", hvorunder sandsynligen sigtes til den ved den nære Luestrøm bevirkede, Vegetation standsende Affvidning.

Samme Lovgivning gaaer endog saavidt i sin Omgrænsning af den private Eiendomsret til Sikkerhed for den offentlige Ekonomi med Skovens vigtige Produkter, at den forbyder Lands-Underøvrighederne, eller sammes Betjenter, Lensmanden med Laugretsmænd, at bevilge til Braateland, selv hvor "Grunden findes bekvem til at frembringe Skov". Og for at betrygge mod vidtomgribende Skovbrande, fra hvilken Side meest er at befare, og hvormed Rigets Skove fra Oldtiden have været hjemsogte, foreskriver den endvidere, nærmest til Norm for omhandlede offentlige Anvisere, til hvis arbitrære Skjøn det forøvrigt er overladt i de enkelte Tilfælde, at, "dersom den til Braateland udseede Plads er enten i Alt, eller for en Deel med Lyng begroet, skal den med Groft inddiges, førend Braaten antændes, paa det Jlden ikke til Skade skal udbrede sig". Ligesaa er, ifølge en ubetinget almindelig Klausul i tidtomhandlede Anordning, der holder sig til en ældre i N. L. 6—19—11, den Braatebrændende forbunden til, førend Braaten antændes, at tilsiige næste Grander, at være tilstede. Endeligen saa maa i almindelig Orden ingen Braate antændes i Juni- og Juli-Maaneder om Aaret.

Alt dette er nu ikkun tomme Lyd, som gemeenlig ei blive respekterede i nogen Henseende. Selv dette sidste Forbud, hvis ubetingede, korte og bestemte Indhold er direkte stilet til Braate-Gierne, og hvis Jagttagelse desaarfsag synes at maatte være hævet over alle Dmsvøb, Indsigelser og Paaskud: selv dette, med den ved Canc.-Brev 14 Juni 1783 undergaaede lokale Modification, hvorom længere hen, foragtes allevegne som uskrevet. Oprindeligiis sigter dette vistnok udelukkende kun til at forskaffe det Offentlige Garanti mod den farligste Misbrug af Braatebrand: Skovbrand, der nemlig lettest opstaaer paa hiin i Regelen varmeste Tid af Sommeren. Medens rimeligen altsaa Lovgiveren har hentet sit Motiv til nærværende Bestemmelse a lene fra Betragtningen af sliig Braatebrands almene Farlighed

for Landets Skove, har den senere Tids Erfaring end ydermere bekræftet dens Hensigtsmæssighed med et nyt, som følger. Naar nemlig efter længere Tids Tørke Skyerne og Luften tydeligen have bebudet Regn, er denne dog saa hyppig udebleven, at man endelig med Bestemthed har troet at finde Narfagen dertil i et Indbyggerne selv tilregneligt Faktum: i de talrige Braater, der paa een Gang antændes trindtom paa alle Moer og Aaser, paa det at ikke den overhængende Regn skal komme i Forkjøbet, ved at gjøre Braatefældningen medet for længere Tid uskikket til at fange Ild. Denne Narfagsforbindelse imellem de tætte Røgmasser, som saaledes komme til at opfylde Luftrummet vidt og bredt, og Regnens Fordrivelse, hvilken lang Erfaring endelig synes at have bekræftet, er heller ingenlunde blottet for videnskabelige Grunde. Røg har stedse viist en særegen fugtighedfordelende Kraft. Intet synes derfor rimeligere, end at en saa enorm Samling af dette Stof, der, som forklaret, efter længere Tørveir, og især under overhængende Regn, sees at stige op fra de tallose Rydninger, og saa at sige opfylde Luftrummet, maa være istand til at udstrække sin tørrende Indflydelse ogsaa efter en større for hele Provindser skadelige Maalestok. Vanddunstene kunne ofte gjerne allerede have kondenseret sig til Regndraaber i de høiere Regioner og saaledes være under Fald mod Jorden; men ved at støde paa de tætte Røgskyer, der ruge over denne, fordele de sig, stige atter op i Dunstform og forsvinde, indtil Luftrummet senere hen kan blive mere renset og bekvem for deres frie Præcipitation til Jorden.

Men hvad Regn har at betyde for Værtriget, især under vore Breddegrader, efter hele Maaneders stundom uafbrudte Tørke, har aldrig Nogen været uerfaren nok til at miskjende. Braatebrændens, (saavel som Lyng-Uffvidnings), almene Fordærvelighed, ogsaa fra denne Side betragtet, er dermed altsaa given. Læger man nu tillige under samtidig Betragtning sammes anden skadelige Side, der, ifølge Foransførte, troligviis ene har fremvirket hiint Forbud mod dens Udovelse i den varmeste Sommerperiode, saa staaer det neppe til at begribe, hvorledes dette Forbuds Dvertrædelse saa aldeles upaataalt kan gaae isvang Nar efter andet; saameget mere, naar det erindres, at en sliq Dvertrædelse næsten aldrig kan foregaae, uden at den hele omboende Almeenhed, ved det allersynligste af alle

Corpora delicti: ved Røgen, derom underrettes. Dog Saadant kan endda til Nød forstaaes, saalænge Angivelse af deslige Lovbrud endnu ikke er paa- lagt Medborgerne som retlig Pligt. Derimod er det en fuldkommen Gaade i det Politiske, hvorledes alle offentlige Dvertrædelsers *proprio motu* forbundne Efterstøvere og Paatalere, — al offentlig Ordens bestaltede Haand- hævere: hvorledes Land-Politiet's især underordnede Betjenter saa egenmæg- tigt tør sætte sig ud over bestaaende almeenvigtige Love, idet de sletten lukke Dinene for Brud, om hvis Tilværelse de aldrig kunne forestyde Wi- denhed, og som derhos kunne medføre de føleligste Tab for det Hele.

For Landboerne af Ugershuus-Amt idetringeste maa Sagen synes saa meget mere paaafaldende, som foromhandlede Anordn. 4 April 1781 endog nylig atter er bleven indskærpet vedkommende Underøvrigheds-Betjenter af en virksom og for Distriktets Vel omhyggelig Dverøvrigheds-Person. Den gamle Glendrian raader dog her fast overalt, som andetsteds i Riget, og ingen Sommer løber forbi, uden at der høres tale om Skovild, nær, eller fjern, som oftest opkommen formedelst uforsigtig Svedning. Selv i dette Dieblis, da Nærværende nedskrives, er det notorisk, at Ilden raser etsteds utæmmet, hidtil trodsende alle Dæmpnings-Forsøg. Hvad der fortrinligviis gjør Skovbrand paa mange Steder saa skadelig, er, at dens Raseri efterlader yderst langvarige, ja uudslettelige Spoer i Fremtiden. Man vil have be- mærket, at Trævæxten paa saaledes affveden Skovgrund stedse har bibeholdt en yderst langvarig Forkrøblings-Tilstand, og i hvert Fald aldrig har kunnet naae sin forrige Kraft tilbage. Jordbunden er uheldbredelig bleven forbrændt, ligesom overgivet til en Ufrugtbarhedens evige Forbandelse; idet Lyngplanten, Armodens umiskjendeligste Symbol, der har tilfneget sig et nyt Felt, hvorfra et kraftigere Planteliv tilforn holdt den borte.

Tovrigt gjælde om Affvidningen af denne Hedepiante, ifølge vidtomrørte Braate-Forordning, saamlige deri fastsatte og kommentations- viis citerede Regler, som sigte til at betrygge Publikum, eller Nabobesid- derne mod Skade ved Skovild, eller den omstaaende Trævegetations Be- skadigelse.

Som man af Foromhandlede vil see, er Emnet til ovenstaaende legale Betragtninger udelukkende hentet fra den Deel af tidtmeldte Anordning,

som egentlig angaaer de Gaardenes Hjemmark tilhørende, eller samme nærmest tilgrændsende Skovstrækninger. Med Hensyn nemlig til Rydning og Brænden "i de store Skove, som ere udenfor Gaardenes Hjem=Skove", indeholder samme Lovgivning længere hen end større Indskrænkninger af den private Eiendomsret, end yderligere Garantier mod Misbrug i anførte Retning; ligesom og Straffene i Overtrædelses-Tilfælde er langt høiere ansatte. Foruden vidtløftigere Formaliteter med Hensyn til Udviisningen, og foruden alle hine øvrige Forsigtighedsregler mod offentlig og privat Fare, er det endvidere implicite bestemt, at Braatebrænden ikke maa skee paa noget Sted, uden at deraf ("kan") oprettes Huusmandsplads.

Det er dog indlysende, at denne Forordning overhoved er gaaen for vidt i sin Strænghed mod Braatevæsenet, og at den desaarfag selv har modarbejdet sit ellers saa gavnbringende Formaal i sin Heelhed. Egefremme Indskrænkninger i den Privates Eiendomsphære, eller derhen sigtende Formaliteter, hvilke strække sig videre, end til at sikre det Publike mod ødelæggende Skov og Jordbrand, bør ligesaa tidt tilstedes, hvad denne Materie særligviis anbelanger, som i Almindelighed, i Konsekvens af en general nomothetisk Hovedregel: at Statssamfundet kun saa sjældent, som nogenlunde muligt, bør lade de enkelte Medlemmer føle sin Overieendomsret til den hele fælleds Formuesmasse. Men Skranker af nysnævnte Slags berøre Borgerne altfor levende med Følelsen af Underkastelse og Umyndighed under Lovbaandets Dvang. Menneskets medfødte Hang til Egenraadighed og Selvstændighed opværes mod en Art af Statsformynderi, mod en Orden, der altfor vidt udskæier fra lovbunden Friheds sædvanlige Væsen; og deslige Skranker vise sig derfor somtiest ei blot ganske frugtesløse og overflødige, men ovenikjøbet positivt skadelige, forsaavidt nemlig de lettelig bevirke, at den offentlige Opinion tillige kan blive smittet af Fordom og Uhydighed imod alle øvrige under samme Inscription emanerede Lovbestemmelser, hvor billige og hensigtsmæssige samme end beviiisligen maatte være. Saalunde er det rimeligviis gaaet til, at hele Braate=Anordningen er bleven obsolet og overseet, uagtet det forekommer indlysende, at blandt andre ogsaa de forhen belyste §§ i samme, der særligt bestemme

de fornødne Sikkerhedsregler mod Ildens eventuelle Skadelighed enten som vibtomgribende Skovbrand, eller ved at forsvide den tilstødende Skov, ere politisk rigtige og velbegrundede. Samme anbefalende Karakter fortjener idetmindste f. Ex. Forbudet mod Braatebrænden (og Røslings Affviden) i fornævnte tvende Sommermaaneder, hvad Agershuus Stift særligviis angaaer, med saa meget større Ret, som Kanc.-Skr. 14 Juni 1783 har modereret dets ubetingede Indhold, efter de konkrete Omstændigheder, idet samme lader det beroe paa Amtmændenes arbitrære Skjøn, ifølge Aarets og Tidens Beskaffenhed at tilstede Braatebrænden, under ellers lovlige Betingelser, i Juni-Maaned, og omvendt igjen at forbyde den i August-Maaned. Ved de Klausuler i tidnævnte Anordning derimod, som med Udgifter og Vidtløftigheder for de private Giermænd forlene Vvirigheden med fast Myndighed til at bestemme om og i saa Fald hvorledes Braatebrænden skal foregaae paa anviste Sted, er Lovkoncipisten uidentviol gaaen forvidt i sin Tver for det fælleds Bedste. Den allerede forudseelige Følge har bestandig viist sig at være den, at disse Bud ei alene selv have maattet staae kraftesløse paa Papiret, fordømte af Undersaatternes mægtige Opinion, men desuden bragt det hele øvrige Lovgivningsarbejde i Miscredit og Forglemmelse.

Efter nu at have betegnet de fornemste legale Betingelser for Braaters og Lyngheders Affvidning, deels som de de facto ere, deels som de nomothetisk rigtigt burde være; endelig hvor embedsstridigt deres Overholdelse efterlades: bliver det nu videre fornødent, ligeledes at gjøre opmærksom paa de privat-økonomiske, saaledes som disse, efter gammel og sikker Erfarenhed, tale til Eiendomsbesiddernes egen umiskjendelige Gavn, i hvilket Diemed det efter hele nærværende Behandlingsplan bliver en Selvfølge, forudskikkende at fremhæve de sædvanlige Feilgreb, hvori man hidtil har gjort sig skyldig, betræffende dette saa vigtige Punkt, og paa hvis Fjernelse eller Omdannelse til en bedre Form de foreslaaede Modificationer løbe ud.

Uden Overbeviisning fra utallige gennem Aarhundreder vundne fordomsfrie Sagtagelser, maatte det allerede af sig selv synes indlysende, at Braaters Afbrændning paa den nedarvede forkeerte Wiis uundgaeligt maa virke yderst ødelæggende paa tørt og grundt Jordsmøn, saasom in specie

heldende Fjeldmark, hvor Klippens Røgenhed med Nød kan skjule sig, og overalt stikker frem, tarvelig dækket med nogle usle Jordlapper. Og paa sli­ g uskiftet Bund er det netop vor ukyndige, ulærvillige Almue raser frem med Braatehugst og Brand overalt inden Fædrelandets Grændser. Her, hvor Grunden, baade formedelst sin Dyndhed, sin Beliggenhed mod Hori­ fonten og sin hele Sammensætning, allerede er for vædskeløs af Naturen, — hvor ordentligviis ingen stillestaaende, eller overflødig Fugtighed hindrer Forraadnelsen af de aarligt affaldende Plantelevninger, i hvilke, efter Natu­ rens uforanderlige Orden, successtvt den ene nye Væxtgeneration skal leve op, for atter i sin Forgængelse at danne Grundpartiklerne til den anden i evig fortsat Vexel: paa sli­ ge Steder er det, at Bondealmuen, tværtimod alle Fornuft- og Erfaringsgrunde, overdriver Brugen af et Ele­ ment i lige saa yderlig en Grad, som den forsømmer samme paa andre, der netop dertil føle Trang: et Misgreb, som alt oven er belyst og rettet. Jlden, der vanligviis brænder med voldsom Styrke paa sli­ ge tørre Braate­ land, maa ligetil enten aldeles fortære, eller dog fortørre dens tarve­ lige Beholdning af Humus, som der deels allerede findes uddannet i reen fuldendt Form, deels, under stadig Udvikling af Kulstof, iler sin fuldstændige Uddannelse imøde, og, under dette langsomme Op­ løsnings-Stadium, er af fortrinlig Vigtighed som Næringsmiddel for de i Jorden ve­ geterende Plan­ ters bedækkede Organer, (Rødderne), forinden de ydre frie Organer ere udviklede i den Grad, at de formaae at assimilere de fornødne Nærings­ stoffer af Luften. Det maa derhos antages, at deslige mere (og mindre) fuldkomment opløste Plantelevninger eller Træsubstantser, hvilke forøvrigt i det chemiske Sprog tillægges Navnet Humus, Muld: (Madjord, Væxt­ jord, Muld i indskrænket eller scientiv Forstand, til Mod­ sætning af hvad der i Dmgangssproget mere omfattende betegnes ved dette Udtryk, nemlig: den hele øvre Jordflade, hvori hiin Humus i koncentreret Form ene findes som er ringe Bestanddeel), paa mange Slags Bund ere særdeles nyttige, ja nødvendige til mech anisk at vedligeholde Fugtigheden om Planternes Rødder; og det i fortrinlig Grad paa Fjeldgrund, hvis grovkornede, gruusartede Bestanddele samt tynde Jordforpe paa det Nærmeste er at ligne med en stor Filtreermaskine for al ovenfra kommende Væde; uden at

tale om, at den efter Ordenen styrkende Belliggenhed ligerviis maa virke betydeligt til at berøve Jordsmønnet dette dens første Element.

Men ligesom Braatebränden sandsynligviis alletider er stærk nok til, om end ikke at forkulle, saa dog fortørre eller forbrænde Mulden i den Grad, at samme sidenefter bliver aldeles uopløselig i Fugtighed, og derved gjøres fuldkommen unyttig til sin oprindelige Bestemmelse som plantenærende organiskt Stof: saaledes synes det paa den anden Side ogsaa uundgaaeligt, at denne samme Muld, i hvilken Dekompositions-Grad, i hvilken Form, eller chemisk Forbindelse den end maatte forefindes i Braatejorden, ved Branden maa tabe hiin mechaniske Evne til at holde paa Fugtigheden. Det er endog bedre for Jorden, at slet ingen Muld deri eksisterer, end at den findes i fortørret, eller til Aske forbrændt Tilstand; thi saadan besidder en ganske eiendommelig Natur til at udeholde Vandet, saa at det ikke formaaer at trænge ind og gjennevæde Jordkorpene, men strømmer unyttigt bort, efterladende denne aldeles ubefugtet, som om den havde været overstrøgen med en fedtagtig Materie.

Direkte og langvarig Erfaring har og — som forantyndet — tilfulde bekræftet Sandheden af hvad Videnskaben, forsaavidt den supponeres forudgaaende, mere end gennem velgrundede Hypoteser tilfiger om denne Gjenstand. Saasnart Rugen, — den eneste Frugt, som hertillands, med nogle ganske sjeldne Undtagelser af endeel Roer, (Braatenæper), betroes til det afbrændte Braateland, saalænge idetmindste Træstubbene end ere uforraadnede, — er afhøstet Aaret efter Braatens Afsvindning: henligger denne, som foranmærket, i mangfoldige Aar med det sørgeligste Præg af Ufrugtbarhed, man kan tænke sig. Heller aldrig var Forsatteren saa heldig at støde paa nogen Rugbraate, som lovede noget ret Forslag i Skjeppen. Kornet er vel godt, og bekjendt som ypperlig Frosæd paa velnærende Gletter, hvor det busker sig overordentligt, — Aarene derimod mindre upaaklagelige; men Straaene have overalt forekommet ham for faa og vidtstaaende; ligesom heller ikke slige adspredte Braatesflekker i Sum kunne udgjøre noget synderligt Fladerum at sammenligne med regelmæssige, sammenhængende og jævne Kornmarker. Men selv efter dette knappe Udbytte er det med Nød og neppe, at Aaret med sine skarpe klippende Tænder formaaer at

pille sig til et tarveligt Græsstraa hist og her paa den allerede udtømte Jord. Mindre finder Hesten; men Mindst, eller Intet Roen, som er nødt til at svøbe Græsset med Tungen for at faae det i sig.

Med Siden af denne Jordbundens Bedærvelse formedelst Forbrændning, verserer ogsaa en anden vidt udbredt Misbrug i hyppig Forbindelse med hiin, hvisaarsag den rettest her bør komme under Behandling. Det er den usvigelige Uskik at stubhugge istedetfor at rodhugge Træerne, naar Skovbevoret Nyland skal ryddes og optages under ordentlig Kultur: et Foretagende, der ufravigelig en forudsætter Braater hertillands. Følgen er den, at de bedste Jordpartikler, der netop i Tidens Løb have ansamlet sig neden omkring Træstammerne, blive mindre vel benyttede, medens Fladerummet selv for en lang Karrække lider Indskrænkning paa Grund af de gjenstaaende Stubber. Er det paa fjern og for videre forædlende Kultur utjenlig Fjeldmark, at denne ellers skjodesløse Methode vedtages, maa den imidlertid ansees upaaankelig, efterdi det sikkert ikke vil lønne Umagen, at rodhugge Træerne, for en eneste Rugafgrødes og en Smule friere Havnegangs Skyld. Paa saadanne Steder har man kun at indføre en fornustigere Brændemaade af de stubhugne Stammer. Men, naar — som sædvanligen skeer, — den bedste for Plogen egnede Skovgrund, nær eller fjern, af slet forstaaet Ækonomi, eller Magelighed, uden Forskjel ryddes paa denne Viis, da har man fuld Foie til at klage, især naar hertil kommer, at vedkommende Besidder aldrig gjør sig den mindste Ueilighed med at fremskynde Opløsningen af disse Stubber, han saaledes lader staae tilbage. Ved det allersimpleste Arbeide vilde han være istand til, i høi Grad at forforte dette Tidrum, hvorunder Jorden maa henligge uryddig for Plogen. Nogle foreslaae at bore Hul med en grov Naver efter Stubbens Marvpibe: Andre at sprænge dens Cylinder ved en simpel Trækile, indreven efter hiins Diameterflade. Denne sidste Udvei synes baade simplere i sin Udførelse og kraftigere i sin Virkning; thi herved maa den imellem begge Halvcylindere frembragte Sprække stedse holde sig fyldt med Fugtighed, der, ved Siden af en friere virkende Luft, særdeles vil bidrage til at forforte Oplosnings-Perioden, saa at Marken mindst dobbelt saa snart kan blive ryddig, som ellers. Men det allerstærkest virkende og i Ordets egentlige

Forstand radikale Middel til at opnaae sidstberørte Formaal, hvilket derfor og i sin videste Udstrækning fortjener anbefaling, er naturligviis, uden Forhaling at rodhugge det hele arable Skovland, og saaledes ved første Haandspaalæg at rense det fra de ellers saa langsomt forraadende Trærødder. Naar Træstammerne fældes med Rod, bliver Arbeidet naturligen saa meget lettere, da Vægtstangens Arm, hvorefter den nedbrydende Kraft har at virke, er saa mangefold længere, end naar man vil opbryde saadanne lave Stubber. Det er ingenlunde det forøgede Udbytte af Brændemateriale, der erholdes ved at omhugge Træerne med Rod, som saa høit taler for denne Rydningsmaade; hvorvel det ei staaer til at negte, at Rodender gemeenligen afgive baade gehaltrigt og meget Brændestof; men derimod i desto høiere Grad den overordentlige Tidsvinding for en fuldstændigere Dyrkning. At Rodenderne saaledes kunne staae 20 til 30 Aar hen i Jorden, uden at opløses tilstrækkeligt for dette Diemed, er en Kjendsgjerning af hyppigste Slags rundt om inden Norges Grændser. Alligevel er der ingen Tvivl om, at mangen en ung, frodig og velvoksende Stamme, i sin Tid tjenlig til Bygnings- eller Forædlings-Tømmer, iutide har maattet ligge under for Drens Hug til Brug som simpelt Brænde, og dog kunde været sparet, om Almuen kunde have forsaget hiin uvindskibelige Dorffhed og Uvane med Hensyn til vidtomhandlede Fældningsmethode.

Materiens Sammenhæng synes iøvrigt her at have nærmeste Krav paa en noget yderligere Belysning af de mere økonomiske, eller forbedrede Fremgangsmaader, som fortjene overalt at optages i nærværende saavel med Hensyn til Stats- som Privathuusholdningen yderst vigtige Kapitel om Braatehugst og Brand. Feilpunkterne, Gjenstandene for denne Tilretteviisning, ville under Behandlingen saaledes komme til at stikke frem af sig selv.

Ovenfor er allerede citeret Indholdet af Frd. 4 April 1781, blandt andet Mere tillige forsaavidt den gaaer ud paa, at Underøvrigheden i Lands-Distrikterne, efter Anmeldelse fra vedkommende Grundbesidder, skal besigtige den til Braateland bestemte Plads, for at afgjøre, om samme dertil kan ansees beqvem. De Momenter, samme Lovgivning har fastsat til Veiledning for Øvrighedens Dom i saa Henseende, findes videre sammesteds af

Forfatteren gjengivne næsten Ord til andet. Endelig blev, i Anledning af disse Lovbud, anmærket, at Koncipisten, vildblet af sin Omhu for det gemene Bedste, tilvisse har gaaet den private Dispositionsret vel nær. Smidlertid er det derfor ingenlunde sagt, at disse samme Regler for en mere økonomisk Braatebrand og Hugst skulde være forkastelige som Resultater af den private Eiermands egen frie Villie og Beregning. Ivertimod fremkommer her, under Form af retlig Lovgælv, Forskrifter, som Fornuften burde paalægge enhver vindskibelig og sparsommelig Statsborgers egen frie Villie. Forfatteren vil endog i Henhold til sin oven opstillede Paastand om Braatebrands sædvanlige Skadelighed for al mere grund og tør Mark, udvide hiin Anordningens sidst foreskrevne Udviisnings-Norm noget videre, idet han tilføier, at enhver ellers omhyggelig og med sin Jordts Kraft huusholdersk Gaardbruger taber den fulde Ret til dette Væsenavn, ikke alene naar han anlægger sliq vidtomfattende Braateild paa Grund, "bekvem til at frembringe Skov"; men og naar dette skeer paa hver anden til en mere forædlet Kultur skikket Mark uden Forskjel.

Æfterat der nu er handlet om, hvorvidt Skov, efter rigtig Huusholdning, bør sælges til Braate, og, i saa Fald, hvorlunde: staaer endnu tilbage Maaden, hvorpaa den bør brændes. Det vil naturligviis beroe paa den forhaandværende Anledning til Brændemateriale ved en Gaard, om dennes Besidder i de enkelte Tilfælde bedst finder sin Regning, enten ved at hjembringe alt paa Rydningslandet sældet Træ, uden at brænde dets Kviste og mindre solide Dele op paa Steedet selv, eller ved at underkaste det en Braatebrands sædvanlige Virkning, hvorved Kvas og Grenene gaae op i Lue, og blot de fastere og mere substantielle Trædele levnes tilbage. I vort skovrige Land vælges dette sidste Alternativ næsten uden Undtagelse; men vist er det ligesuldt, at Magelighed og ligegyldig Udselshed med Skovprodukterne ogsaa ofte raade ved dette Valg.

Hvad enten nu Træerne omhugges med eller uden Rod, og med hvad økonomisk Ret end sammes Afsvindning iværksættes; bør denne Operation udøves med Forsigtighed og tilbørligt Hensyn til Jordsmønnen. For at nu baade Grenene og gennem disse Træstammerne selv kunne paa hur-

tigste Maade erholde den passende Tørhed, der betinger Opbrændelsen af hine, samt letter den paafølgende Transport til Hjemmet af disse, vil det være saare hensigtsvarende, — hvad vistnok tilmed er sædvanligst, — at lade de nedhugne Stammer ligge aldeles uafkvistede en Tidlang, saaledes som de falde om hverandre for Øren. Saasnart Alt nu er passende tørt for sin Bestemmelse, hvilket regelmæssigt skeer henimod Midsommertiden, efter at være hugget Efteraaret forud, og Jordbunden er bleven beriget med det imidlertid affaldne Løv, eller Bar, bør Stammerne og de grovere Træpartier, (Alt forsaavidt det maatte befindes nødvendigt til Brænde eller andet Huusbrug), ordentlig afkvistes og henlægges indtil videre for sig selv. Det øvrige Træmateriale, som ikke holdes Hjemførelsen værd, sammenhøbes i større, eller mindre Baal, (vulgo: "Køs"), paa dertil egnede Pletter, for at reduceres til Aske. Disse Baal bør ei brænde for voldsomt; tværtimod saa langsomt, som skee kan; thi ellers flyver lettelig en stor Deel Aske væk med Luernes rivende Strøm, eller fortares ligesom af Ilden selv. Denne Aske udspredes siden i fugtigt Veir over Nybruddet, saaledes at Intet efterlades paa den egentlige Baalplads, hvilken nemlig altid beholder tilstrækkelig Kali tilbage efter Branden. Til Baalsteder bør enten vælges de for Kultur mindst egnede Pletter af Nylandet, endog den blotte Klippe, om saadan foresindes, eller ogsaa en Grund, der, efter sin Natur, taaler Ilden, saasom Torv- og Sumphul.

Bestaaer derimod hele Rydningslandet af saadan Myr- eller Torv- bund, kan, ifølge forlængst betegnede Grunde, Intet være iveien for at lade Ilden i et over dets hele Flade udbredt stort Baal, paa sædvanlig Braateviis, fortære alle de derpaa nedfældte Trædele, som det ikke kan svare Regning at hjembringe til Huusbehov. Ja det vilde endog, som samstedes udtrykkelig beviist, være særdeles tjenligt for et Jordsmon af saadan fugtig Beskaffenhed, om dets øverste Skorpe med det samme kunde komme i en jævn langsom Brand.

Det Samme er Tilfældet med Lyngheders Afsvidning, hvortil, efter den rimeligste Fortolkning af Frd. af 4 April 1781, Besidderen har ubetinget Udgang, hvad Valget af Stedet anbelanger, og desaaarsag ikke kan antages underkastet andre Indskrænkninger, end dem, foranciterede Hen-

syn til Fare for Skovbrand samt Naboers tilgrændsende Eiendele paahyde. Man har observeret, at der i Hedegrund, hvor Røslungen uhindret har vegeteret i længere Tidsrum, findes en vis Syre, et sammensnærpende, ufrugtbargjørende eller Frugtbarheden paralyserende Stof, hvilket hindrer bedre Planter's Fremkomst, om end Jorden er ryddet for Lyngen til at modtage Plogen. Sikre Sagttagelser have godtgjort, at Ilden er det eneste, eller dog sikreste Reaktions-Middel til at frigjøre Mulden i sliq Jordbund. Saadan af lutter seige og lange Rødder sammenvævet Bund vil desuden faare vanskelig kunne gøres modtagelig for Plogen paa anden Methode, end ved Brand, anlagt over hele Feltet, saa at dets Lyngdække paa een Gang kan blive fortæret af Ilden saa dybt i Jorden, som denne formaaer at trænge. Hvorlidet man end tør love sig af saadant oprindeligiis mageret Jordsmon, vilde det eidestomindre være at ønske, at bemeldte Rydningsmaade ret tilgavns maatte faae Indgang paa vore vidtløftige Hede-strækninger, og i hvert Fald mere, end hidtilbage, udbredes.

For nu at vende tilbage og fuldende Anviisningen til den retteste Brændemaade med adspredte mindre Baal paa sædvanlig tør Braategrund, saa, naar endelig Afsen, ifølge Foranstaaende, er udspreddt over det for Rødder og andre Hindringer ryddede Skovland, kan dette bearbejdes, efter Omstændighederne, enten med Halken, eller Plogen til Fremavling af saadanne Agerfrugter, som maatte stemme overeens med Klimatets og Jordbundens særegne Totalbeskaffenhed. Til forudgaaende Betingelse for al Slags kultiverende Brand paa Nyland antages imidlertid, at samme allerede i Forveien, ved et velrettet Afledningsværk, er befriet fra den Fugtighed, som deri maatte findes til Overflod.

H.

§ 11.

Baarsæd:Markens mere, end fornødent, forsømte Bearbejdning om Høsten.

Den Forsømmelighed, hvori den norske Agerdyrkerklasse mere, end Nødvendigheden medfører, troes at gjøre sig skyldig med Hensyn til Baarsæd:Agerens foreløbige Tilberedelse med Plogen om Høsten, danner atter et defekt Punkt i vort Jordbrugs generelle Forfatning, der umuligt kan andet

end have skadelig Indflydelse paa dets Fremgang. Det skjønnes nemlig ikke rettere, end at Jordarbeidet med Plogen i Efteraarstiden, med hvilken Operation, som forantydtes, det imidlertid paa hiin Aarstid udelukkende bør beroe, under hvilkensomhelst Forudsætning af selve Jordsmønnets, eller det tilkommende Foraars Bestaafenhed, maa medføre flere overveiende Fordele.

Hvad der saaledes viensynligen først fremstiller sig, overalt talende for dette Valg, uden Hensyn til Jordbundens Forskjellighed, har sin Grund i en Forsigtighed, som ingen fornuftig Landmand under vor nordlige Himmelenegn tør lade ubeagtet borte. Det er en tilfulde erkjendt Sandhed, at Tidrummet for Jordens Bearbejdelse om Foraaret saa høit mod Norden er i den Grad indskrænket, at man gemeenligviis ikke vel uden enten til Skade at forcere de arbejdende Kræfter hos Mennesker og Dyr, eller at afknappe endeel af Agerfrugternes fornødne Modningsperiode, bliver istand til at faae den tilbørligen udført. Dog er denne Regel, vitterlig nok, heller ikke uden sine heldige, hvorvel sjeldne Undtagelser, da i enkelte tidlig fremstjendede Aaringer hele Aarsædmarken, uden Fare fra nogen af anførte Sider, kan blive tilstrækkeligen bearbejdet umiddelbare før dens Tilsaaning, om selvfølgelig end slet ingen Deel deraf har været underkastet nogen foreløbig Efteraars-Behandling. Men en klog og forsigtig Jorddyrker kan ikke rette sin Fremgang efter noget Muligt, noget Usikkert, allermindst naar den heldigste blandt de mulige Forudsætninger hører til Undtagelserne. Vil han ikke udsætte sine Arbejdsdyr og Folk for Anstrængelser over Kræfterne, og ei heller kan bekvemme sig til at borttage noget af Sædens kostbare Modningstid, ved en forlænget Bearbejdningstid, har han altsaa intet andet Valg, end at bruge Plogen om Høsten saa jævnt, som Tid og Leilighed tillade.

Bestaaer Agerlandet nu for det Første af stiv, eller seig Leer: den af alle sværeste Jordart at arbejde til Fuldkommenhed, saa udsættes det, liggende i aabne Vinterfurer efter Høstpløiningen, baade paa det fuldstændigste for samtlige Luftkredsens Agentier, og isærdeleshed for Winterkuldens hele udeelte Paavirkning, hvilken — som ovenforklaret — i fortrinlig Grad er befunden heldbringende for denne Jordart, dog mere og mindre, alt i Forhold til sammes eiendommelige Modtagelighed for deslige Indvirkninger, eller Disposition til at adskilles paa denne Maade.

Høstpløiningens mere positive udelukkende Fortrin, tænke man sig nu hvilken eventuel Beskaffenhed hos det tilkommende Foraar, hvilken uforanderlig Disposition hos Jordbunden, man vil, efter som hver især nemlig kan være enten overveiende fugtig, eller tør; og det lader sig derefter formeentlig letteligen bevise, at Høstpløiningen af heromhandlede Jordart tillige, om man betragter Sagen fra den mere negative Side, er underkastet færre Misligheder, færre Stemmefældigheder, end Baarpløiningen.

Under hver af begge nysanførte Forudsætninger om Foraarets Beskaffenhed, kan dette derhos være enten sildigt, eller tidligt. Men ingen som helst af disse modsat forskellige Fældigheder skjønnes ligetil at kunne medføre anden Virkning af Høstarbeidet med Hensyn til Leerjordens Behandlingstilstand, end hiin for al Jord overhoved gjældende, hvilken almindelige Virkning nemlig, under en tidligt indtrædende Baar, efter Omstændighederne, bliver mindre fornøden, eller fordeelagtig i ovenberørte alternative Henseende, end under en, — som regelmæssigt, — seer.

Eræffer der nu vedholdende Regnveir ind til den Tid, da Baararbeidet skal forrettes paa sliq leeragtig Agerjord, især om denne nu ogsaa har naturlig Tilboielighed til Fugtighed, saa omdannes den, som oftest desuden allerede til Overmaal mættet af de smeltede dybe Snedynger, hyppig til en Grød eller tyk Belling, der idelig løber sammen under Agerredskaberne, istedetfor af disse at adskilles og smuldrer. Saa snart nu atter en mere tørrende Luft har fordeelt den overflødige Bædske fra denne bløde, sammenhængende, uhaandteerlige Masse, levnes Agerens hele Overflade tilbage i Skikkelse af en stor sammenhængende Leerlage med en for Sædens især opadskydende Spire uigjennemtrængelig Skorpe; ligesom og paa den anden Side de fine nedadstræbende Rodtrevler ville have yderst vanskeligt for at arbejde sig igjennem den indre kompakte Masse selv. Haaber man altsaa at see nogen Afgrøde af sliq Agerland, nødes man til at begynde forfra igjen, med Opførelse af ny Bearbejdning og Saaning, men i hvert Fald af førstnævnte, forsaavidt man maatte have været forsigtig nok til at udsætte denne sidste. Dette enkelte Offer kan imidlertid, og fornemmelig i et længe forsinket Foraar, blive føleligt nok for den norske Agerbruger, for hvem Tidens Vigtighed da er større, end nogensinde Aargangen

om, og kun — hvis man saa tør sige — at sammenligne med hans hele Belfærds. Overalt saa lide de forrettende Mennesker og Dyr aldrig større Bæspær med noget Kultur-Arbejde, end netop naar, som her, hvert eneste Fodtrin i og for sig alene udfordrer en Anstrængelse, der ikke kan ansees ringere, end selve Arbejdet, til hvis Udførelse det sigter. Fødderne blive ei alene siddende dybt fast, hvor de træde, men maae ovenikjøbet bestandig slæbe en fastklinet tung Klump med sig under Bevægelsen fremad.

Vel viser et saadant leret Agerland sig, skjønt høstploiet, alletider meget blødt og ubevemt til Behandling om Vaaren, i samme Grad naturligvis, som den efterladte Vinterfugtighed forøges med ny tilkommende Væde, som Dunstkrebsen enten direkte, eller, paa Grund af Stedets lave Beliggenhed, indirekte giver fra sig; men Forskjellen, til Gunst for en saaledes behandlet Jord, er dog høist paafaldende. Er Jordbunden overmættet af Fugtighed, vil der vistnok medgaae rum Tid, inden den bliver saavidt befriet derfor, at Harven kan nedmulde Sæden, uden at denne for dybt begraves, og uden at Ageren selv for tæt sammenpakked, istedetfor at smuldrer; men, under hver Omstændighed, undgaaer man dog herved det i sig Jord fortrædelige Vaarpløinings-Arbejde. Under dette foraarsager desuden Muldskjælens Tryk mod Furen, (forudsat at Jordbunden ikke befinder sig i hiin aldeles sammenslydende, eller grødlignende end flommere Tilstand, der — som meldt — ellers jævnlig finde Sted), at den bliver ligesom sammenæltet til en større Læthed, altsaa end nødigere giver Slip paa Fugtigheden, end Tilfældet vilde blevet, om Jorden havde været overladt til sig selv i Vinterfuren, kun berørt af Atmosfærens lette frie Paavirkninger, og i denne Henseende ville de om Vaaren herskende Vinde yde en fortrinlig Gavn. Af denne fordeelig Omstændighed, som udelukkende bliver Høstploilandet tildeel, i Forening med sammes fuldkomne Exposition for Luften og Solen i et saa meget større Tidsrum af Foraaret, medens den ikke høstbearbejdede Ager maa blive liggende uudluftet og uberørt af Plogen, indtil den tillader Betrædelse af Folk og Fæ, er det klart, at saadan høstploiet Vaarsæd-Mark, under forøvrigt lignende Omstændigheder, langt lettere og bedre vil kunne bringes i sin rette Kulturskik, end den vaarpløiede.

For det modsatte Tilfælde med Leerjorden, nemlig at den mildere

til dens Bearbejdelse levede Karstid, eller den paafølgende Forfommer indfinder sig med vedvarende Lørveir, er ogsaa Vaarploiningen forbunden med meget større Ulempe, end Efteraarsploiningen, om end maaskee ikke i den Grad, som under sidstnævnte Forudsætning af overveiende Vaar-Fugtighed. Efter som Plogen opvælder Furerne, hvilket Arbejde, om Leren er af den meest bindende Sort, eller og al Fugtighed er forsvunden, tillige udfordrer en overordentlig Kraftanstrengelse af Trækdhyrene, fremkommer derved enten strax, eller senere hen, sammenhængende Rækker af lutter større og mindre Klumper, der i deres hartad steenartede Forhærdelse trodse de fortrinligste Smuldrings-Medstaber, undtagen kanskee Baltharven, ifølge forlængst gjorte Bemærkning. Men en saa siin Smuldring eller Adskillelse af Jordpartiklerne, som resulterer af Winterfrosten, vil dog under ingensomhelst Omstændighed kunne bevirkes ved noget kunstigt noksaa fortrinligt Middels noksaa hyppige, eller indsigtsfulde Anvendelse paa tør sammenklumpet Leerjord.

Naar det Jordlag, der, formedelst vedholdende Vaartørke, stundom allerede før Ploiningen paa sin yderste Skorpe kan være udtørret indtil Forhærdelse, nu videre i omvæltet Tilstand udsættes for Luften, saa bortdunster lettelig den sidste Rest af Fugtighed, som forefindes i hele Furedybden, og hvoraf Planternes første Spirning er absolut betinget; hvorimod, om Jorden havde forblevet urørt liggende i sin Winterfure, den indre Fugtighed, som deri langt bedre beskyttet mod Dunstkrebsens Berørelse, langt senere vilde forflygtet. Den uhyre Masse Bædste, der om Foraaret efterhaanden udkommer af Winterens Sneer samt Efteraarets til Jis omdannede Regn, og derpaa umiddelbart optages af Jordoverfladens ydre Lag, afgiver, især i Begyndelsen inden den er istand til at forsvinde i Dybet, ifølge Haarrørskraften, ideligen endeel af dette sit Forraad til at holde den øverste Jordskorpe, det egentlige Muldrag i stadig Fugtighedstilstand, altestersom dette maatte trænge til Erstatning for den Afgang i saa Henseende, som maatte flyde af atmosfæriske Potentser. Men, for at Haarrørskraften skal kunne virke behørigt og i sin hele Udstrækning, maa Jordskorpens Masse være i uafbrudt Forbindelse, kun adskilt ved dens naturlige Porer, der, ligesom en Uendelighed af Kanaler, omgive hver eneste enkelt Partikel, og stadigen opfyldes af Bædste nedenfra, saa hastigt som denne viger bort ovenfra.

Ved at opskjære det af Vaartørken hærbede Jordbryn i Ploistrimler, som ei bestaae af Andet, end en Mængde usammenhængende Leerklumper, afbrydes ligetil denne Haarrørsforbindelse imellem Jordpartiklernes Masse i den Grad, at den undre Vædske ikke vel kan stige op deri. Den om Efteraaret lagte Winterfure beholder derimod i sin Heelhed netop den passende Sammenhæng til at holde paa den nedenfra kommende Fugtighed; og, forsaavidt den maatte tiltrænge yderligere Smulbring, inden den tilsaaes, bør denne ikke skee ved noget Jordsmonnet omvæltende Kulturredskab, saasom Plogen; fordi det derved paa een Gang kunde tabe baade Muldlaget's egen indre Væde og tillige Haarrørsforbindelsen imellem dette og Underlaget; men ved et Redskab, som pulveriserer Jordbunden i fuldkommen Plantedybde, uden at nogen ny Deel af samme bringes op for Luften. Hertil er det nu Erstirpatoren i sine mangfoldige beprøvede Modificationer danner det tjenligste Middel. Forfatteren griber forresten nærværende Anledning til at bemærke, at adskillige navnkundige Agronomer, navnlig i Tydskland, i den nyeste Tid med særdeles Held og Opsigt have optaget et i England opfundet og atter tildeels forglemt Redskab, der paa een Gang udfylder Plogens og Erstirpatorens, (Harvens), Plads paa en porøs og stadig kultiveret Jordbund. Dette Redskab, almindeligviis benævnt den beatson'ske Scarificator, efter Opfinderen General Beatson, turde ogsaa muligens fortjene Nordboens Opmærksomhed, som det tilbids fuldkomneste Redskab til allensals at fuldstændiggjøre det høstploiede Agerlands Pulverisation og Adskillelse om Vaaren, uden at udsætte det for hine den fornøiede Plogomvæltning's skadelige Folger.

Saasom det nu ogsaa, under Antagelse af en mere intermediær, om just ikke ordinær Veirbeskaffenhed, vil være en Umulighed i vor nordlige Zone at faa al Leerjorden, som er af en saa vanskelig Behandlingsart, under Bearbejdning netop i det rette kortvarige Tidsmoment om Foraaret, da den besidder hiin en vedbørlig Smulbring betingende Middelstand imellem sammencøttet Raahed og klumpet Tørhed: (en Umulighed nemlig kun forsaavidt at forstaae, at Størstedelen af vore Landmænd somofteft ei ville kunne vinde det rette Bearbejdningstidspunkt, uden at opofre det efter Aarstidens Fremrykken rette indskrænkede Saaning- eller deraf afhængende

Modningsøieblik), saa indlyser under alle Omstændigheder det fortrinlige Værd, Efteraarsploining af leerartet Waarsædmark eier fremfor sammes Tilberedelse med Plogen umiddelbart foran Saaningen om Vaaren.

Seer man nu ogsaa hen til den anden af de Jordbundens tvende Hovedklasser, hvori denne efter sit eiendommelige Blandningsforhold, gjennem et tallet Antal Middelfortrininger, agronomisk inddeles, det vil sige: til Sandjorden, vil man neppe heller komme til andet Resultat, end at Høstploining af saadan aldrig kan skade, men derimod oftest gavne. Det eneste Beviis, hvortil man ordentligviis tager sin Tilflugt imod dennes foreløbige Efteraars-Tilberedelse, og til Fordeel for Waarploiningen er, at Sandjorden, som overhoved tiltrænger al mulig Fugtighed, paa hiin Maade behandlet, vil tabe mere af dette Livs-Element, end paa sidstnævnte, oftest idetmindste mere, end den med sin svage vandholdende Evne kunde have godt af. Men dette Beviis er falskt; thi det støtter sig til en falsk Forudsætning om disse to tidsforskjellige Manipulationers Virkning. Netop den Omstændighed, at Jorden røres og ganske omvælttes om Vaaren, saa at nye Dele af Muldlaget udsættes for Lufttøken, gjør, at Sandjorden, i Lighed med hver anden Jordart, lettere mister den Fugtighed, der, gjemt i Vinterfurens Dyb, ellers paa bedste Maade vilde været bevaret.

Medfører Foraarsveiret overveiende Regn, hvorved den i Sanden strax synkende Væde ideligen erstattes ovenfra, vil Høstploiningens Nytte vistnok være mindre fremragende; men for positiv skadelig vilde den i saa Fald endda aldrig kunne ansees, selv om Sandbunden havde en til naturlig Fugtighed egnet siid Beliggenhed.

Derimod er det uomtvisteligt, at Høstploining, som det indtildags idetmindste eneste Middel til at undgaae Jordens totale Omrøring om Vaaren; (see dog nys oven om den nye Scarrificators plogerstattende Formaal), maa blive afgjort yderst velgjørende paa Sandbund i Aaringer af middels Veirbessaffenhed om Vaaren og Forsommeren, og det naturligviis i lige Forhold, som disse Aarstiders Bessaffenhed nærme sig fra Middelfstanden til Extremet af Tørke. Den Sandjord, der ganske omvendes i en en selv tør, eller af en tør Forsommer efterfulgt Vaar, (hvilket sidste M-

ternativ desværre altfor hyppigt føles hertilands), maa uundgaaeligt tabe den hele Rest af Fugtighed, som ellers kunde blevet siddende til Bedste for den deri nedlagte Udsæd.

Ligesom desaarfag aldrig Høstpløining kan ansees mere nødvendig, eller gavnlig, end i tør Sandgrund, i Tilfælde af en overveiende regnløs Vaar, eller Forsommer, saaledes bliver den omvendt heller aldrig mindre nødvendig, end i samme Slags Jord under de modsatte Betingelser; dog synes saa meget vist, at samme i sidste Tilfælde heller aldrig kan blive skadelig. Og netop fordi Landmanden saaledes alleroftest kan vinde, men aldrig tabe derved, er den ogsaa et Foretagende, Klogskaben ubetinget byder ham. For ogsaa at kaste Blikket tilbage paa Leerjorden, da, om end Landmanden i særegne Tilfælde, saasom paa fugtige lave Agre, maatte være af den Formening, at Winterfuren burde omlægges og udluftes ved Hjælp af en Waarpløining, kunde hiint foreløbige Høstarbejde ikke derfor just kaldes skadeligt, neppe engang overslødigt, efterdi det jo i Ordenen bidrager til at forøge Agerjordens Smuldringsstilstand, der udgjør samtlige vore Kulturredskabers eneste endelige Formaal, undtagen Tromlens.

Men ogsaa i denne ellers uomstødelige Regel, saavel hvad Sand- som Leerjorden anbelanger, indtrænger sig en enkelt Undtagelse, hvis Grund er at søge i Agerens skraae Beliggenhed. Naar denne Beliggenhed nemlig naaer saa mange Grader mod Horizontalfladen, at den om Høsten opploiede Agerflade er udsat for at fylles ned til Skraaningens Fod ved Høst- og Waarflommen, bør man fornuftigviis opsætte dens Pløining til det sidste Dieblik, inden den besaaes; thi Gevinsten formedelst en tidligere Tilberedelse vilde neppe holde Tabet formedelst hiin Omstændighed i Ligevægt.

Naar det oven i nærværende Paragraphs Inscription ellers hedder, at den norske Bondestand "mere, end fornødent," efterlader at høstpløie sin Waarsædmark, da er netop herved involveret den Forudsætning, at han i Regelen er forhindret fra denne Operation i sin hele Udstrækning paa Grund af andre ubetinget nødvendige Høstarbejder. Meningen er fornuftigviis kun den, at han ikke nok som benytter de mellemfaldende ledige Tidsrum om Efterhøsten til at pløie, hvad enten nu denne jævnlige Undladelse maatte være begrundet i Løshed og Ligegeylbighed, eller i en skjæv Tro

om Arbeidets almindelige Skadelighed. Færdeleshed er han urigtigen indtagen mod at høstpløie Sandjorden.

§. 12.

§ Continuation af § 3 og følgende §§, nærmere Bestemmelse og Undersøgelse af saadanne i deres Væsen tilfældige eller frie Hindringer, som overhoved dog ere Landbostanden selv mindre tilregnelige, eller og af reent politisk Oprindelse.

Efter nu at have undersøgt de forskjellige principale Ytringer, hvori Nationens uvindstribelige, ulandlige Aand og dens Agrikulturs deraf flydende Mangler meest fremstikkende komme for Dagen, (hvorvel, som bemærket, en given mislig Tilstand, et allerede poneret almindeligt Dnde, strængt taget, ikke kan identificeres med Aarsagerne til samme; og Gjenemførelsen af disse det Dndes Aarsager og Helbredelsesmaader er det nemlig, som in casu er forelagt til udelukkende Gjenstand for Undersøgelse), samt efter i Spidsen kortelig at have udhævet de af Landets egen Natur flydende nødvendige Hindringer for samme: kunde det nu maaskee være paa rette Sted at skride videre frem til Behandlingen af de i deres Hovedvæsen vistnok frie, men dog mindre tilregnelige Hinder i oftmeldte Henseende. Disse Impedimenter, disse hinderlige Aarsager ligge saaledes paa en vis Maade mere udenfor det Dnde selv, ere ikke væsentlige, men kun tilfældige; hvorhos de i denne deres frie tilfældige Natur, til en større eller mindre Grad, deels kunne ansees Jorddyrker-Klassen selv tilregnelig, deels utilregnelig.

Roden til mange Misligheder bliver saaledes formeentlig hyppigen at søge i defekte, urigtige eller i det Hele for Landmanden uheldige Love og Indretninger, saavel som, og det kanskee end hyppigere, i sammes slappe Overholdelse fra Dvrighedens Side, saasom t. Ex. i en forvirret og ufuldkommen Fattig- og Dyndelovning, hvis Mangler nemlig Dvrighedernes egen sædvanlige Mangel paa Energie i Udøvelsen gjør kun end mere følelige for Landstanden. For en stor Deel beroer Aarsagen ogsaa paa mere uforstyldt Armod, eller andre nogenledes utilregnelige Omstændigheder hos Almue selv, som det derfor og ligger udenfor Angjældendes Magt ganske at ændre. Endvidere paa Omstændigheder, som selve Statsstyrelsens Indgri-

ben undertiden kun partielt vilde formaae at raade Bod paa, saasom det besværlige Kommunikations-Væsen tillands og tilbunds inden Riget. At Landets physiske Eiendommeligheder, hvis Virkninger man allerede tilforn, saavidt muligt, under Gøet har stræbt at forudsikke, dog tildeels overalt i nærværende Undersøgelse viser sig at influere paa Jordkulturen, og desaaarsag heller ikke i denne Deel af samme kan lades aldeles affigte, er en Konfusion af Materierne, hvilken Sagens egen nødvendige Natur formeentlig noksom vil retfærdiggjøre.

Endelig kunne og adskillige hinderlige Momenter paavises, der ikke saa meget afhænge af den jordbrugende Almeenheds umiddelbart øvede Feilgreb, som af visse i større og mindre Districter indsnegne invetererede Skikke og Sædvaner, hvis Indflydelse paa den agrikole Forfatning vel er mere middelbar, men derfor ingenlunde mindre skadelig, f. Ex. Sameiets eller Jordfælledsskabets endnu vedvarende Bestand. Men, under Undersøgelsen af alle disse mere væsentlige, nu blot eksempelviis opregnede Virkearsager hver for sig, har Forfatteren troet at burde følge islæng den Orden, hvori Materierne naturligt hænge sammen, uden i streng Orden at sondre dem efter nys anthuede Hoved-Kategorier, hvorunder de muligens, til Lettelse af Oversigten, kunde klassificeres; ligesom og overhoved hver skarpt afgrændset, under visse Overbegreber eller overordnede Rubriker afformet Sondring af disse i deres Væsen blandede Momenter vil erkjendes for en Umulighed.

A.

§. 13.

Umaaadelig Nydelse af stærke Drikke.

Vi ville nu begynde Folgerækken med at udhæve et Moment, der udstrækker sin fordærlige Indflydelse over alle Næringsstysler, og af disse vist ikke mindst over Landbonæringen, det er: den overhaandtagende Brændeviinsdrik, som har smittet alle Stænder. Hvilket Tab Statsformuen lider ved denne offentlige Sygdom, spores ligesaa meget i By, som i Bygd. Intet Kald trives under Brændeviinsdunsten. Er en slov Moralitet immer til Hinder for enhver Haandterings rette Røgt, saa er Drukken-

skabslasten det tifold mere, efterdi den netop ytrer sig i tilintetgjørende Angreb paa de mentale Evner, hvilke fortrinnsviis constituere Menneſkets Forſkjel fra Dyret, og ere bestemte til at lede al dets timelige Virken. Det er ufornodent at ytre sig videre om en Sag, hvorom Dverbeviisningen kun er een og udeelt. Middelet til at odelægge denne Pestilents maatte være radicalt, energisk; men Forfatteren vover ei, med Dverbeviisning om Held, at foreslaae noget, eftersom de viseste Mænd i alle Verdensdele hidtil forgjæves have arbeidet til dette Maal *), og da vore veloverlagte Lovbud om Brændeviins Salg og Udskjenken hidtil hos os have vüst sig frugtesløse. Smidlertid er det neppe for voveligt at paastaae, at denne Lovgivnings Uvirkſomhed ingenlunde kan udledes af anden Aarsag, end en altfor vidtdreven Connivents mod Dvertræderne fra Politiofficianternes Side. Næst at berøre denne uforkastelige Anke, vil man iøvrigt her kun have gjort opmærksom paa en anden lovhjemlet Forholdsregel, hidtil langt mindre foresøgt, end den troligviis burde, nemlig at Dvirghederne med større Streng-
 hed, end hidtil, burde tilsee, at idetmindste Norske Lovs 3—19—1 blev sat i Udøvelse med Hensyn til de Drickfældige. Den, der ikke, tiltrods for de mangfoldige Motiver, som saa høit og affkrækkende tale imod Misbrug af Spirituosa, besidder det Herredømme over sig selv, at han formaaer at holde Maade, men gjør Bane af at beruse sig, mod Saadan taler ogsaa en saa stærk Formodning om Udygtighed til at varetage sine timelige Interesser, at han med fuld Føie kan sættes i Klasse med de øvrige i citerede Lovsted omhandlede Kands- og Legemsſvage. Naar periodisk Galſkab, momentane Raptus af Banvid ellers afgive tilstrækkelig Grund til saadan Forføining fra Dvirghedens Side, maa vistnok Drickfældighed, der ytrer sig en særdeles hyppigt gjentagen Beruselse, og alletider medfører større eller ringere Grad af Banvid, medrette give en lignende Besøielse. Der ligger saaat sige allerede en Art Affindighed i den Omstændighed, at den er frivillig fremkaldt eller selvforſkyldt, medens anden Sjelsſvagheit, i sine nærmeste umiddelbare

*) Nordamerika synes i alt Fald at have været det eneste Land, som kunde være istand til opviſe Kiendsgjerninger til Deviis paa Brændeviinsdricks Aftagelse, naar man blot ikke havde Grund til at frygte for at det var en Tidens Form, en Modesag alene, som snart vil forgaae.

Årsager idetmindste, maa ansees for utilregnelig, ufrivillig. Usandsynligt troes det ingenlunde, at en saadan Forholdsregel mod alle Drukkenbolter, strengt forfulgt, vilde have udmerket gavnlig Indflydelse til at affkræfte fra Lasten. Mangen Familiefader, hvem ei Skammen, ei hans Formues overhængende Ruin, ei andre mangehaande Hensyn formaaede at afholde, turde dog maaffee ræddes for den borgerlige Skam, ved offentlig forkyndt Resolution at sættes i Lighed med Umyndige, uanseet endog det paalagte Dvangsbaand, Umyndiggjørelsen selv medfører som eneste, eller idetringeste oprindelige Hensigt. Denne offentlige Tort maatte uundgaaeligen tale til hans Bevidsthed med Bishedens hele affkrækkende Styrke: om sin timelige Belsærds Tab kan han derimod ikkun nære Mulighedens, eller høist Sandsynlighedens Tro. Saadan Umyndiggjørelse formedelst Drifselddighed har tilmed fuld Hjemmel, eller dog stærk Analogie i formeldte Lovbud. Praxis har ogsaa længe været derfor. Kun synes den at vise sig altfor slap i Anvendelsen.

B.

§. 14.

Uhensigtsmæssige Love om Brændeviinsbrænden.

Paa Grund af Materiens Beslægtsskab, har Forfatteren grebet Leiligheden til hernæst at afhandle den Indflydelse, de bestaaende Love for Brændeviins-Productionen, saavel som for denne Artikels Salg og Udskjenken kunne ytre paa Landekonomiens hele Tilstand. Det er yderst beklageligt, at den vigtigste af de rurale Industriegrene, som bestaaer i Jordproducternes Forædling til spirituøse Drikkevarer, — en Industriegreen, der, frigjort og uden Indskrænkning i Henseende til Uffætningen, for sig alene vilde være istand til at berige en agerdyrkende Nation, — det er saare beklageligt altsaa, at netop denne ei synes at kunne bestaae uindskrænket, uden til Nationens og Mennekkhedens Fordærvelse. Størrelsen af Brændevinets Production betinges af dets Consumption, og denne atter tildeels af hin. Lovgiveren har desaaarsag seet sig nødt til at lægge Baand paa begges for overhaandtagende Udvikling, modificerede af behørig politiske Hensyn. Hvis man nemlig, for at hindre Brændeviinsdriks Overhaandtagen, lagde al Ind-

Strækning direkte paa Consumtionen alene, under en Productionens fuldkomne Frigjørelse, stod det saare at befrygte, at det tilsigtede Diemed alligevel vilde forfeiles; thi Consumtions-Forbudene ere lettest udsatte for Elusion, eller hemmelig Overtrædelse. Indskrænkede man omvendt alene Produktionsfriheden, vilde vel Brændevinets Priis stige, og derigjennem indirekte tillige Consumtionen aftage. Men dette indirekte Forebyggelsesmiddel, hvis nærmeste Virkning altsaa kom til at bestaae i en Fordyrelse af Brændevinet, vilde i og for sig alene (hvilket positiv Erfaring tildeels har lært) være utilstrækkeligt, og ovenikjøbet slet hen lade Hensigten af at vanskeliggjøre Brændevinets Misbrug under visse Betingelser og for enkelte efter Alder og borgerlig Stand mere afhængige Folkeklasser uopfyldt. Lovgiveren har derfor, næst at skatlægge Producenterne, ei blot institueret absolute direkte Forbud mod Brændeviinsalg under visse Betingelser, men og paalagt Udsælgerne til umiddelbar Fortærelse en extraordinær Skat til de respektive Kommuners Fattigvæsen.

I legislativ Henseende synes saaledes vel i Principet ikke at kunne gjøres mere til at sætte Stranker for Brændeviinspesten. Men dette Remedium, for ei at sige Palliativ, til at redde det hele Statslegem for en frygtelig Sygdom, er i Sandhed ogsaa kjøbt for et dyrt Offer. En Klasse bestaaende af dets talrigste Lemmer, af Landets Marv: Bondestanden, er det fornemmelig, som maa yde dette Offer paa Statens Alter, idet den føler sig lammet netop i sin meest profitable Industri, hvorved den desuden befinder sig i størst Uafhængighed af Landets uheldige Lokal-Beskaffenhed, eller deraf atter flydende vanskelige Transportvæsen.

Det er almindeligen antaget af vore Brændeviins-Producenter, at det Næringsstof, som kommer Dvæget tilbedste udi Dranken efter Destillationen af en given Masse Korn, eller Poteter, ei alene i kvantitativ, men og i kvalitativ Henseende ækvivalerer samme Masse i udestilleret og paa anden Maade til Kreaturføde behandlet Form. Heraf indsees strax, at Brændevinet, der udtrages af de vegetabiliske Produkter, uden Forringelse af sammes Værd som Kreaturføde, bliver en reent overskydende Gevinst, hvorved Produktets hele Værd ofte mere end fordobles; og heraf fremlyser atter Brændeviinsdestillationens overordentlige Fordeeltighed, om den var fri og

ubelastet. Kvægavlen, Norges egentlige Velstandskilde, — skjøndt den faktisk langt fra er det i vedborlig Grad, — vilde ved en mere udbredt Brændeviinsbrænden naae et Flor, den ellers vanskelig kunde naae. Hidtil har den norske Landøkonom ikke kunnet bekvemme sig til, eller blot tænkt paa tildeels at fodre sit Fæ med Poteter, eller andre Rodvæxter, end mindre med Korn, (med Undtagelse maaffee af en Smule Havre nu og da til Hestene i Vandetider, eller under Transportkjørsler). Han finder gemeenligen bedre sin Regning ved at sælge sine Jordfrugter. Hvad saa end maatte være det i Grunden fordeelagtigste for ham, bør det desuagtet ansees uomtvisteligt, at han, formedelst de paa Brændeviinsdestillationen lagte svære Baand, overhoved taber omtrent den halve mulige Profit af sin Gaards Korn- og især Potetagrøde, dog, vel at mærke, kun naar man gaaer ud fra hiin i Praktiken især antagne Forudsætning, at Vegetabilierne skulle afgive en næsten ligestor Kvantitet Næringsstof for Kvæget, hvad enten deres spirituose Væsen først ekstraheres, eller samme udfodres uden en saadan forudgaaende Operation. Alligevel har man i den senere Tid læst en trykt Notits fra Nabolandet Sverige, ifølge hvilken adskillige Brændeviinsdestillatører dersteds ville have fundet, at Dranken af Poteter mangler hartad al nærende Substantz, og selvfølgelig er ei for stort bedre, end Vand at agte. Flere Chemister ex professo, deriblandt selve Berzelius (om ikke feiles) skulle, efter videnskabelige Analyser, have samstemmet i denne Erfarings Rigtighed. De her i Riget gjorde modsatte Erfaringsresultater synes imidlertid at have mest for sig, da det er evident, at Kvæget trives og næres fortræffeligt derefter, kun at den anvendes med Maade. Uanset endog denne uafbeviselige Kjendsgjerning, synes det ovenikjøbet, som om der i dette Punkt maa existere den nærmeste Analogie imellem afdestillerede Poteter og de egentlige Cerealier, om hvis ubetydeligt forringede Kraft som Kvægfoder efter Destillationen man nemlig overalt er saa temmelig enig.

De Skranke altsaa, Legislaturen, til det Heles Bedste, har seet sig nødt til at reise mod overdreven Nydelse af Brændeviin med alle dens ulykkelige Følger, ytre, som foran erindret, nærmest deres lammende Indflydelse over den rurale Økonomi og Landbovelstanden. Dette er imidlertid en positiv politisk Hindring, som, hvorvel i sit Væsen en virkelig Ind-

Strænkning af Næringsfriheden, ene skylder en stræng Nødvendighed sit Dyg, og derfor neppe staaer til at borttrydde. Det er Utringsformen af en herskende Regjeringsmaxime, som man bør, idetmindste for Dieblicket, respectere, eftersom Erfaring endnu ei tilfulde har modbeviist dens politiske Hensigtsmæssighed. Derimod har det forekommet os klart, at man betræffende Productionen har begaaet en betydelig nomothetisk Feil ved at admittere Brændeviinsbrænden ogsaa af kjøbte Kornprodukter for enhver Beboer af Kjøb- og Ladestæderne, som enten allerede har erhvervet Ret til hvilkensomhelst borgerlig Næring, eller og udtryffeligen til Brændeviinsbrændning løser sit Borgerfskabsbrev. Vel er den temporære Brændeviinsafgift, som er lagt paa hvert 10 Potters-Rum af alle Destilleer-Apparater over 60 Potter, meget høiere i Byerne, end den paa deslige Apparater i Landdistrikterne hvilende; men paa den anden Side maa denne forøgede Byrde paa Destillationen i Stæderne ansees mere end opveiet ved de Begunstigelser, i Henseende til Kornkjøbet for denne, som, ifølge samme Lov, er negtet Landets øvrige Indbyggere, saameget mere, som Byborgerne, ved at forbruge Kornet uden videre Transportomkostninger, kunne have dette langt billigere, end Bønderne i Almindelighed.

I Anledning forøvrigt af berørte Forbud mod Kjøb af Kornvarer til Brændeviin i Landdistrikterne, turde det muligens ikke være upassende her at bemærke, at Loven af 4de August 1827 § 4, ved herunder at betjene sig af den Udtryksmaade: "ved Brændeviinsbrænden" visselig ikke har været heldig i sin Uffattelse. Man begriber nemlig strax, hvor høilig dette Forbud herved udsættes for Elusion. Bonden finder sig rigtignok paa denne Maade retligen hindret i at anvende kjøbt Korn umiddelbare til Brændeviinsbrænden, eller, efter citerede Lovs Udtryk, "Forbrugelse ved Brændeviinsbrænden;" men, efter den verbale Fortolkning af Lovstedet, eksisterer derfor just intet Forbud for ham mod at købe Korn til sin Huusholdning, og derimod opdestillere hele sin Gaards Aol indtil sidste Smule. Dette kan formentlig fornuftigviis neppe have været Lovgiverens egentlige Mening, hvilken vistnok ikke har tenderet til mindre, end at forhindre, ei blot at Landalmuerne skulde købe Korn til direkte Forbrug ved Brændeviinsdestillation,

men tillige at de i den Grad skulde forbruge deres selvavlede Kornafgrøde hertil, at de desformedelst siden nødtes til med kjøbt Korn at supplere den saaledes opstaaede Defekt for det alimentære Huusbehov. Havde Lovstedet betjent sig af Præpositionen *formedelst*, istedetfor af Præpositionen *"ved"* i Forbindelse med Complementet *"Brændeviinsbrænden,"* vilde formentlig hver Omgaaelse af Lovens Hensigt fra den Kant have været forhindret: en Omgaaelse, der, hjemlet efter en Ordets strænge Fortolkning, ovenikjøbet ogsaa vil bidrage til at dække Overtrædelsen af Budets direkteudtrykte Indhold med en større Lethed, end under hiin foreslaaede Emendation; hvorvel det ingenlunde staaer til at negte, at slige hemmelige Overtrædelser af Forbudet mod Opkjøb af Korn til oftmeldte Brug, selv i dette Tilfælde, stedse ville blive vanskelige at opdage, og saaledes ogsaa i deres Almindelighed at hemme. Men *Et* er Elusionen, der bærer Lovlighedens ydre Stempel, — *And* er Contraventionen, som kun har sin hemmelige Udøvelse at takke for en Straffrihed, hvorfor ellers intet legalt Paaskud lod sig udfinde.

For ellers at bevise det politiske Misgreb, hvori man sikkerligen har gjort sig skyldig, ved saaledes at favorisere Stædernes Befolkning, at den nemlig, uden at eie eller bruge en Fodsbred Jord, dog har Frihed til at destillere Brændeviin af alt det Raamateriale, den kan faae sammentkjøbt, medens Jordbrugerne i Bygderne, hvad Korn idetmindste angaaer, ere indskrænkede til Forædling af egen Avl, (og det endog med den yderligere indskrænkende Klausul, at Brændeviins-Produktion kun er tilstaaet Ciere og Brugere af særskilt matrikuleret Jord): — med Hensyn hertil altsaa er det, Forfatteren nu tillader sig kortelig at fremsætte følgende Data og Bemærkninger.

Ifølge Regjeringens Opgivelse i Aaret 1836, forholdt sig Brændeviinsbrændernes Antal i Kjøb- og Ladestæderne til Landdistrikternes, som 252 til 114. Naar man nu herhos betænker, at ordentligviis hvert Brænderie hist frembringer et Kvantum Spirituosa, som meget langt overskrides det af de enkelte Brænderier paa Landet; hvorimod her omvendt viselig findes en stor Mængde smaa Destilleer-Apparater, tildeels blot for Huusbehov, hvilke neppe ere medtagne under hiin Regjeringens officielle Rapport, turde man maaskee have Ret til at antage, efter et rundt Over-

slag, at den sande Proportion imellem Stædernes og Landdistrikternes Produktionssmasse af stærke Drikke er noget saa nær som 3 til 1. Rigtignok avles en stor Deel af de i Stæderne destillerede Raaprodukter, in specie Poteter, af Destillatorerne selv paa de omliggende Bymarker; men det Allermeste er ganske vist Kjøbegods. Det er alt oven tildeels belyst, hvilken betydelig Gavn der tilflyder Agerbruget igjennem et, ved Jordprodukternes Forædling paa tidtomhandlede Maade, forøget og forbedret Kvæghold, endvidere, at overveiende politiske Hensyn have bevirket Indskrænkninger paa denne Bincering, saaledes begrænsede, at den kan trives til en vis Grad, uden at paa den ene Side Landet altfor meget oversvømmes af den farlige Brændeviinsartikel, eller paa den anden Side at Produktionen ganske standser: et Alternativ, som, fra flere Synspunkter betragtet, vilde blive yderst farligt, ja, forceret til Yderlighed, kansee endog opægge Massen af Nationen til Opstand mod Statsmagterne. Men det indsees ingenledes, hvorfor denne for Landdistrikternes bedre Opdyrkning saa heldbringende Næringsvei skal tilstaaes ogsaa de ikke-jorddyrkende Indbyggere af Stæderne, (hvis tilliggende Marker nemlig ikke tiltrænge denne, formedelst Afaldet af Drank og Gjødsel, forøgede Understøttelse), saalænge der eksisterer mere end Sandsynlighed for, at Rigets Behov af Brændeviin, saaledes som dette faktisk desværre har viist sig i en lang Række af Aar, eller som det ved sidste Beskatninger søges indskrænket, tilfulde vil kunne tilfredsstilles alene ved Landboernes Produktion samt de jorddyrkende Byborgeres; og det selv uden at Afgiftens Størrelse in summa vilde forringes for Statskassen. Af Nyisanførte lader sig ellers ligetil udlede, som det ogsaa forstaaes af sig selv, at de jorddyrkende Byboere maatte have Ret til, paa vidtomrørte Maade at forædle deres saaledes paa egen Grund høstede Afgrøder; men at Brændeviinsbrænden af kjøbt Korn forresten burde være dem ubetinget forbudt. Man indvender vel imod en saadan Forholdsregels Nødvendighed, at Almuen kan, paa Grund af Brændeviinsbrænden i Stæderne, der finde saa meget des fordeelagtigere Marked for sine Jordfrugter af Korn og især Poteter. Men, hvad Kornet nu anbelanger, hvoraf til dette Brug hovedsagelig anvendes Byg, da er dette en Sædart, der vanskeligt nogensinde hertillands

vil komme til at avles i saadan Mængde, at endog kun Landalmuens eget Huusbehov derved vil kunne fyldestgjøres; hvisaarfag det vel heller aldrig vil svare Regning, i Særdeleshed for de mere fraliggende Bygdelag, at afhænde deres Beholdninger til Stæderne, allermindst naar Importen af fremmedt Korn ei er høiere beskattet, end for Nærværende. Med Hensyn til det andet nu langt sædvanligere Brændeviinsmateriale, sc. Poteter, ere Transportomkostningerne, i Forhold til Produktets ordinære Handelsværdi, gemeenligviis altfor betydelige, til at nogen almindelig profitabel Forsendelse deraf, idetmindste tillands, skulde være tænkelig fra Landet til Byerne.

Det lader sig imidlertid ikke paa nogen rimelig Maade begribe, hvorledes Nationen har kunnet forbruge henved, eller maaskee over 20,000,000 Potter saakaldet Kornbrændeviin, foruden den øvrige anselige Mængde af udenlandske Spirituosa. Efter denne enorme Brændeviins-Konsumtion at slutte, kunde man næsten være tilbøielig til at troe, at den hele vorne mandlige Befolkning bestod af lutter Drankere, naar ikke aabenbare Kjendsgjerninger talede imod slikt ellers ei urimeligt Slutnings-Resultat. Dog saa meget maa man i hvert Fald være berettiget til at statuere med fuld Tilforlidelighed, at Forbruget af stærke Drikke er meget større, end det burde, og at samme uden politisk Fare kunde indtvinges inden langt snævrere Grændser. Saalænge Massen af Folket endnu striger efter Brød, skulde det a priori synes klart, at Brændeviinsdrik i Almindelighed maatte høre op, og dermed eo ipso i samme Forhold dets Frembringelse, som umiddelbart afhængende af hiin. Drukkenbolten selv trænger til substantiel Føde, for at kunne smage den vedvarende Fornoielse at vegetere som Slave af sin Last, som Offer for sit Hang, m. a. D. for at kunne subsistere i Egenstaa af Drukkenbolt. Hvorledes Massen af, eller dog en stor Deel af Nationen kan opofre endog den ringeste Hvid af de ubetinget fornødne Fødemidler: af Brødkornet, for at tilfredsstille sit Hang til en ei blot ufornøden, men endogsaa yderst fordærvelig Nydelse, er en Sandhed, som, uden direkte Syn for Sagen selv, aldeles ikke staaer til at fatte gjennem nogen logisk Induktions-Slutning eller blot analog Erfaring. Men selv om dette sørgelige Phænomen, der, som bemærket, modsiger enhver blot rationel Betragtning

af Forholdene, ikke var stillet os tydeligt nok for Vinene i en lang Række af Aar; selv om Brændeviins-Destillation var en ukjendt Kunst i vort Fædreland, kunde der ikkeesmindre med Foie opkastes det Spørgsmaal, om ikke Indførselen af udenlandsk Korn, der, efter Agerbrugets momentane Standpunkt, endnu stedse fornødiggjøres til Brød, burde belægges med større Toldafgifter, end nu er, eller forhen har været Tilfældet, alene i den store og vigtige Hensigt, at fremtvinge en fornuftmæssigere Brug af al Rigets dyrkbare Jord. Mindst synes man at burde betvivle Gavnligheden af en saadan prohibitiv Handelspolitik under den aktuelle, om man saa vil kalde det, abnormale Tingenes Forfatning, hvorved man med en nedtrykkende Følelse, blandet med Forbauselse, bliver vaer, at circa 500,000 Tønder importeret Byg, eller sammes Ækivalent i andre Kornsorter, konsumeres i destilleret Form, til samme Tid, som Landet er saa langt fra at eie Tilstrækkeligt af egen Vøl til Livsbrød, at der i ordinære Aaringer ovenikjøbet tiltrænges omtrent 350,000 Tønder Korn, eller andet vegetabilsk Ækivalent, selv om Brændeviinsbrænden følgelig tænktes aldeles borte.

Vor Lovgivningsmagt synes overhoved at være altfor betænkelig med Hensyn til at anvende Restriktiv-Systemet i sin Handelspolitik; og dog er det af al Tids Historie i alle Stater beviist, at Regjeringerne tilsidst og med Held have seet sig nødte til at tage deres Tilflugt til dette eneste Redningsmiddel for at hæve visse Næringskilder, hvis Opkomst, skjønt begunstiget af de respektive Landes Totalbeskaffenhed, dog en eller anden i denne Retning indsnegen rodfæstet Slendrian hos Beboerne stadigt modarbejdede, stedse trodsfende mildere Forholdsregler og illuderende det Haab, man, under en evig Temporiseren, troede at burde sætte til disses egen selvvalte Virksomhed. England skulder tildeels dette indskrænkende Goldsystem sin Storhed i Henseende ei blot til Kunstprodukter af alle Slags, men og til Produktionen af hine dets eiendommelige Rudimaterialier, hvis vidtberømte baade Godhed og Mængde afgive Mønsteret for andre Nationer. Saa-danne den udenlandske Import reent forbydende, eller i hoi Grad besvarende Toldregler have vel i Begyndelsen, uanset deres politiske Rigtighed i de enkelte Tilfælde, overalt og bestandigt vaakt Anur og Mishag blandt

det Folk, hvis Eftertanke, Flid og Vindstibeligbed de sigtede til at vække; men, hvor sliq ugrundet Modfætsighed ikke har kunnet rocke Regjeringens Fasthed, — hvor det organiserede Smuglervæsen, i hvilket hiin ordentligviis hemmelig skaffer sig Luft, af denne er bleven mødt med aaben, utrættelig Forsølgelse, der har Tiden efterhaanden lært Undersaatterne, enten at undvære en ufornoden Artikel, eller oftest at forskaffe sig den selv. Men, har denne Merkantil-Politik, ifølge Historiens gamle uforkastelige Vidnesbyrd, hyppig viist sig at være det eneste radikale Stimulants til at fremtvinge livligere Industrier, eller Produktioner hos den civiliserede Verdens ellers virksomme opvakte Folkefærd, turde den uden tvivl i langt yderligere Grad gjøres fornøden som sidste kritiske Kuurmiddel mod Nordboens medfødte Dorsfhed i begge nysmeldte Hovedretninger. Allensfals naar det, ved en enkelt indskrænket Import fra Udlandet, gjælder om at beskytte og ophjælpe Indlandets meest forsømte og dog allervigtigste Produktions-Kilder: Fædriften og Agerdyrkningen, hvormed $\frac{1}{10}$ af Norges Indbyggere umiddelbart befatte sig, og hvoraf endog hiin førstnævnte maa ansees overalt og i kvalificeret Grad at tilhøre Landet, medens den sidste endnu mangler 100 pCt. i sin efter Folketallet mulige Udvikling: skulde det forhaabentlig synes som, at den derimod almindeligen forte Modgrund, sc.: en trykkende indirekte Beskatning paa det øvrige Samfund, her idetmindste ikke finder sin rette Anvendelse. Overalt, hvor nemlig Indbegrebet af samtlige de Samfundsklasser, der formedelst en indirekte Beskatning, d. e. ved forhøiede Toldsatser paa enkelte Livsartikler, kunne komme til at lide, ikke udgjør mere, end den afgjorte Minoritet $\frac{1}{10}$ af Totalbefolkningen: der maae alle Klager tie, — alle Argumenter forstumme. At Napoleon ved absolut Forbud mod Indførsel af udenlandsk Kolonial-Sukker formaaede i kort Tid at fremtvinge en ganske ny kombineret Næringskilde, (Kunkeltroens Produktion samt Fabrikationen af dens Sukker), hvilken sidste Vindstibeligheds-green den Gang neppe havde gennemgaaet sin Prøve i Chemisternes Laboratorium, er et Faktum af ikke mindre almeen Bekjendthed, end formeentlig Beviiskraft for nærværende Sætning.

Men, skulde man ikke endda være tilbøielig til at opmuntre Agerbruget, (fra hvilken særlige Næringsvei vi nemlig have gaaet ud for at

flaffe nysopførte almindelige Betragtninger en passende fornøden Plads i nærværende Underfølgelse), eller, om dette Maal forfeiles, til idetmindste at indskrænke Brændeviins-Produktionen ved Hjælp af forhøiede Import-Ufgifter paa fremmedt Korn, hvilket af Producenterne i vore Søstæder fortrinnsviis opkjøbes til dette Forbrug, og skal Riget paa denne indirekte Veie vedvarende oversvømmes af udenlandsk Gift: saa indrette man det idetringeste paa den Maade, at den nationale Velstand kan høste saa megen Gavn af de uheldige Omstændigheder, som muligt er; — kort, man indrette det, for tilsidst atter at komme tilbage til det ovenbelyste Hoved-Thema og med et Strøg at rekapitulere dets Indhold, saaledes, at alt Opkjøb af Korn, — det være indenlandsk eller udenlandsk, — bevirket formedelst Brændeviinsbrænden, bør være enhver Producent af denne Artikel i Riget aldeles formeent.

Forfatteren er ellers mere end villig til at erkjende sin Udygtighed til, med fuld Visshed at kunne beregne Udfaldet af foreslaaede Lovregler. Materien er i sit Væsen alt for udviklet og beroer paa saa utallige i hverandre gribende kommercielle og industrielle Forhold, at neppe Nogensomhelst, uden en Mængde forud veiede specielle Data, som endnu mangle, vil være istand til, med Overbeviisning at afgjøre Resultatet af et i oftomhandlede Henseende forandret Industri- og Merkantil-System. Dog saa Meget maa formeentlig under hver Omstændighed vedblive at være et klart og uomtvistet Punkt, at man, om hiint foreslaaede Forbud imod Kornkjøb, til Destillation af stærke Drikke, ogsaa i Byerne, maatte nyde Bisfald, enten maatte instituere en passende fjern Termin, hvorfra dette Forbud skulde sættes i Udøvelse, eller og holde de temporære Besiddere af Brændeviinsanstalter skadesløse for de foraarsagede Bekostninger, som de, stolende paa den engang indførte Lovordens Varighed, maatte have haft. Hvor lidet end en uindskrænket fri Brændeviins-Produktion maatte stemme med Nutidens Fordringer, vil det imidlertid, til end yderligere Fuldstændigelse af forhavende Gæmme, maaskee ikke synes saa aldeles afveien, her ogsaa at imødegaae en vistnok i hvert Fald ugrundet Indvending imod samme, hvilken skundom høres, den nemlig, at en saadan vilde lede til en uforholdsmæssig stor Avling af Poteter, paa den egentlige Kornavl's Bekostning: især af

den Grund uforholdsmæssig, at sidstnævnte vilde komme til at miste den Gjødning, som Landmanden vilde øde paa hiin, foruden at tillige selve Kornarealet ligefrem maatte underkastes Indskrænkning i Omfang. Men, overveier man, at hele Potetagrøden dog kommer Fæbesætningen tilgode under Form af Drank; — at Gjødningsforraadet derved igjen høiligen vil forøges; samt, som endeligt Resultat, at ei alene en ny formeret Potetagrøde deraf vil kunne fremstaae, men endog Overflud af Gjødning for Kornmarkerne erholdes (en Gjødning, som de efter den sædvanlige Fodringsmaade maatte undvære): saa forsvinder nok al Tvivl om Potetavlens endog ypperlige Indflydelse paa den hele Landøkonomi; især naar hertil ogsaa regnes det anseligen forøgede Produkt af Fedevarer, hvorved i hvert Fald det manglende Kvantum Korn lod sig erstatte. Norge kan neppe nogenfinde høste for Meget af denne overvættede fortrinlige Rodfrugt, om hvis utrolige Nytte dets fattige Beboere Aar for Aar mere overbevises. Ved Hjælp af denne alene, hvis nutritive Bestanddele Kjøkkenkunsten lærer at analysere, ekstrahere og omdanne til de mangfoldigste Skikkelser, kunde et Menneske meget vel subsistere uden Tilhjælp af Kornfrugter, eller anden Plantenæring. Hvor Kornet slaaer feil, der trives denne Rodvært. Den taber ikke i samme Grad, som Kornarterne, ved at standses i Vegetationen formedelst Frostens, Landets værste Fiende, den kan dyrkes med Held paa de tørreste Fjeldsfrænter, i hvert Bjergkul, tarvelig dækket med en Haandsfuld Jord, hvor Plog var uanvendelig, og Sommersolens brændende Straaler vilde ødelægge hver anden Plantes Vært. Hver eneste enkelt ubedæret Frøknold afgiver et mangedobbelt Udbytte, medens de enkelte Frøkorn af andre Sædslags gaae til Grunde paa tusinde Maader før eller efter deres Opkomst. Den afgiver sluttelig en summarisk langt større Mængde Næringsstof paa samme Fladerum, end hvilken som helst anden Plantevært blandt Kornsorterne. Kort at forstaae: for Norges hele Rige er denne Rodfrugt en sand Velstandskilde, for dets Fjeldbygder en Nødvendighed, en Uundværlighed. Fra den ville disse enten middelbart eller umiddelbart kunne hente al deres Næring i Trængens Tid. Naar vore Dplands-Bygder dyrke saa mange Poteter, som Jordbunden kan bære, og underholde saa mange Kreatur, som Poteter kan nære: først

da er Norge sikret ved sig selv. Kystdistrikterne befatte sig derimod mere med Kornavl; men alle vegne være og blive hiin Rodfrugt en af vort Fødelands fornemste Produkter.

For nu atter at komme tilbage til vort under Behandling værende Hoved-Emne: Brændeviins-Produktionen, er det ligetil et ganske andet Spørgsmaal, om en saadan i ganske frigiven Tilstand kunde antages at medføre nogen (almeen-fordeelagtig) Uffætning af Produktet til Udlandet. I Aaret 1835 kunde f. Ex. den indenlandske Frembringelse af „Kornbrændeviin“ (sic tunc; thi Brændevinets raae Materiale, nu næsten udelukkende Poteter, bestod da, som bekjendt nok, i samme Forhold af Kornvarer) anslaaes til mindst 20,000,000 Potter, efter hvad allerede oven paaapeget er. Heraf blev atter noget Ubetydeligt, for Intet at regne mod Minuenden, udført af Landet. Hele dette uhyre Kvantum, foruden en Indførsel udenfra af allermindst 800,000 Potter forskellige spirituøse Varer, overhoved endog af langt større Gradstyrke, end det indenlandske Brændeviin, blev altsaa fortaeret inden Landets egne Grændser. Mere kan vel neppe heller blive forbrugt af en Befolkning paa mindre, end (tunc) 1,200,000 Sjæle. Efterat nu Nationen havde forsynet sig med et saa rundeligt Mundforraad, turde man vel forudsætte, at alt det Brændeviin, den udenfor dette kunde frembringe, vilde blive nødvendig Gjenstand for Export. Kan Norge nu end aldrig komme til at bestaae Konkurrentsen med Danmark i Henseende til Kornavl, og altsaa heller ikke i Henseende til Brændeviins-Produktion, forsaavidt nemlig Korn dertil anvendes, indsees det dog ei, hvorfor Norge tillige skulde være nødt til at vige Pladsen for bemeldte Rige, hvad Avlen af Poteter angaaer, om hvis forædlende Benyttelse til Brændeviin her kun er og behøver at være Spørgsmaal; thi Dyrkningen af denne Rodfrugt har, fra det physiske mulige Standpunkt betragtet, langtfra naaet sin største Høide hertilands. Norge maatte derfor og muligviis kunne finde ligesaa god Regning ved Udførsel af sine Spirituøsa til fremmede Lande, som Danmark, hvis Udførsels-sum udgjorde, saasom i Aaret 1836, den anselige Masse af 1,102,928 Potter. Men at denne Kulturgreen, (Potetesavlen), hvoraf atter oftomhandlede Artikels Frembringelse til Udførsel umiddelbart er betinget, i Tiden kan blive optvungen til hiint physiske Høidepunkt, vil naturligviis

igjen hovedsagelig afhænge af, om Statsstyrelsen fra andre Sider maatte ansee det politisk hensigtsmæssigt i Fremtiden at løse alle (nærværende) Bænd paa den frie Brændeviinsbrænden.

Forfatteren har inddraget sidste hypothetiske Betragtning under sin Undersøgelse, fordi han forudsæer, at det norske Folk for Fremtiden ingenlunde vil lade sig standse paa Fordærvsens Veie alene formedelst Fordyrelsen af en Konsumtions-Artikel, hvis frygtelige Misbrug forlængst er bleven det til Vanens Natur; d. e. af Brændevinet. Ligesaa lidet ville de øvrige til samme Maal sigtende Skranker for den frie Konsumtion kunne staae imod Anfald fra denne Kant. Nedbrydes de end ei med anarkisk Storm, ville de dog styrte om, ubemærket i deres Grundpiller undergravede af en national uudryddelig Opinion, der tilshyneladende har henrevet selve Lovens Gaandhævere, og som, ene beroende paa en sandselig uimodstaaelig Trang hos Polar-nationerne til stærke Drikke, trodses alle prohibitive Forholdsregler. Brug og Misbrug ere, med Hensyn til deslige Nydelser, at betragte som synonyme Udtryk. En i Folkets Masse indtrængende sand Oplysning, (imidlertid alletider mere at ønske, end at vente), vil troligviis være det eneste tænkelige Bærn imod de spirituøse Drikkes almene Misbrug. Statsmagterne, bragte til Erkjendelse af denne vigtige Sandhed, ville vistnok med Tiden lære, i samme Grad at yde den populære Kultur en forøget Omhu, som de nu stræbe at frigjøre alle Næringsgrene.

C.

§ 15.

Hyppige Fragtkjørseler til og fra Kjøbstæderne.

§ Anledning af Nysberørte om Drukkenstabslastens almindelige Udbredelse samt de derved motiverede Byrder paa dette Lædes primitive Ophav, Brændeviinsproducenten, ledes man lettelig til at anstille enkelte Betragtninger over den for Landvæsenets Opkomst skadelige Fragtkjørsel til Byerne, som især i nogle Bygdelag om Hovedstaden, Christiania, og overhoved til Trælaf-Udfibningsstæderne i Agershuus-Stift, kan siges at være gjort til stadig Erhvervskilde. — En stor Deel af de omkring Christiania boende Almuer, der endog paa Grund af denne Stads Nærhed, i Forbin-

delse med Jordbundens almindelige Frugtbarhed, havde den nemmeste Anledning til at føre et lukrativt Gaardsbrug, er saaledes en Gang kommen ind paa en oftest til Fattigdom, men aldrig til Velstand ledende Levevei.

Hvad i Særdeleshed angaaer den Transportkjørsel om Sommeren for Oplandsbønderne, hvilken hyppig finder Sted, maa det nu først indrømmes, at Slig Leiekørsel af de til og fra Staden kommende Vareartikler, under hver Omstændighed, maa og skal udføres i en vis Beistrækning, efterdi den danner et uundværligt Middel paa een Gang baade til Oplandets Forsyning, og dets egne Produkters Affætning sammesteds. Med Hensyn atter specielt til Agershuus-Stift, da finde de omkring og nordenfor Mjøsen indtil Dovrefjeld boende oplandske Almuer, som saare rimeligt, bedre Regning ved først at lade deres Varer fragte tilvands over bemeldte Indsø saa langt, som muligt, og saalænge Vandet er aabent om Aaret, samt ved siden at bekoste Kjørsel leiet hos de nærmest om Farvandets Ende boende Bønder, end ved selv at foranstalte Fremførselen ved Hjælp af egne Trædyr ligesaa deres Hjemsteder. Ligesaa naturligt maa det synes, at, om Arbeidsdyrenes Bortdragelse fra Gaardsarbeidet til Bykjørsel, under saadanne Omstændigheder, ei vil kunne lønne sig for Oplandets Beboere, dog de romerigste Bønder gjerne derfor kunde vinde reel Fortjeneste ved Fragtkjørsel, saafremt denne nemlig blev mere jævnt fordeelt imellem dem, og Konkurrentsen derom var mindre. En mindre Konkurrents vilde ligetil ogsaa drage Prisernes Forhøielse efter sig, indtil den Tæra var naaet, hvorefter de Kjørsel Forrettendes og Leiendes Netto-Gevindst kom til at balancere, idet begge kontraherende Parter vilde gaae af med lige Fordeel. Imidlertid er det nok tilforladeligt, at de transportkjørende Bygder syh ved Mjøsen, forledede af en yderst slet beregnet Ekonomi, aldeles have forfeilet dette Punkt: Grundvolden for al gjensidigen gavnlig Samhandel, til ubodelig Skade for deres Jords Dyrkning. Forlokkede ved den vøbliffelige Fortjeneste af Kjørselen, betænke de ei de deraf udspringende overveiende Tab for Gaardsdriften, deres første fornemste Velstandskilde. Konkurrentsen voxer til en saa uforholdsmæssig Høide, at Kjørelønnen nødvendigviis maa hale under dens egentlige Værdi, eller med andre Ord under det Punkt, at den, Alt beregnet, giver noget reelt Overskud af Fortjeneste. Oplandet vinder

saaledes ligefrem paa Syndbygdernes Beføstning; og Virkningen er desværre altfor synlig i disses forfaldne Landbrug.

Desforuden, — hvilket maaskee er en af de fordærveligste Følger af denne overdrevne Bykjørsel, — lider Moraliteten derved et betydeligt Skaar, hvori forlængst Symptomerne til en ulægelig Alt angribende moralsk Kræft har været at spore. Men den kanskee meest iøinesaldende Virkning, og som mere umiddelbart influerer paa Agrikulturens Tilstand, er den Hengivenhed til Brændeviinsdrik, hvoraf allerede den spæde Ungdom under Færdsejen bliver smittet, og hvilken den siden redningsløs beholder. Forfatteren seer sig ikke istand til at foreslaae andre Remedier imod Uvæsenet af disse skadelige Bykjørseler, end alternative enten (principaliter) at der oprettes en Dampvogn-Kommunikation imellem Hovedstaden og Njøsens Udlob, eller det Punkt søndenfor i dette Vasdrag, hvor det nu istandbragte Dampskib saavel som hver anden tung Varetransport af Nødvendighed maa søge Landning; — eller (in subsidium,) at der reguleres et ordentligt Laug med eksklusiv Ret til al Transportkys Forrettelse. Dog denne sidste Ide agter Forf. ingenlunde urgerende at forfølge, efterdi den tilvisse vilde blive saare prekar i Udøvelsen, fraseet endog den Omstændighed, at det strider aldeles imod Statsforfatningens Aand, saavel som mod den nyere Tids til alle Næringsgrenes Frigjørelse stræbende Tendents at oprette nye Korporationer med eksklusive Rettigheder paa visse Erhverv. Derimod kan han ikke fornegte den Overbeviisning, at en af Veirliget og Karstiden uafhængig Lokomotiv-Indretning paa foran optrukne Veilinie fortjener at nyde Regjeringens hele udeelte Opmærksomhed.

Det er noksom erkjendt, at ingen af samtlige Rigets Hovedveie i Almindelighed er mere befaren, end Stykket fra Minde, ved Bormens Udlob, til Christiania. Den Vare-Omsætning, som ad dette $6\frac{1}{2}$ Mil lange Veistykke, — hvilket, trukket efter en ganske retlinet Bane, rimeligviis vilde forkortes til $5\frac{1}{2}$, — skeer til og fra omhandlede By, er i Sandhed høist betydelig, og allensfals uden Sammenligning den betydeligste i hele Landet. Ei alene samtlige Sogne omkring og nordenfor Njosen, Norges vigtigste og største Indvand, men tillige alle Bygdelaag paa den anselige romerigste Klade, fremdeles de af Glommen beskyllede vidtstrakte Egne ovenfor Ind-

soen Dieren have alle, i større eller mindre Længde, deres fornemste Trafik paa denne Hovedvei.

Det er en Kjendsgjerning, at alene de om Vinteren paa en betydelig Længde deraf fremførte Træmaterialier til Udfibning beløbe sig til flere Hundredetusinde Speciedaler. Smidlertid er Vinterkjørselen, som let indsees, forbunden med mindre Besværligheder i sig selv, ligesom den og ligefrem vilde være mindre skadelig, om dens overveiende Hyppighed ikke bewirkede det modsatte Alternativ. Færdselen i Høst- og Vaartiden er derimod her, som paa de fleste Steder tillands inden Rigets Enemærker, ofte hemmet indtil Ufremkommelighed paa de bundløse Veie. Men den til enhver Tid uhindrede og bekvemme Trafik og Samfærdsel imellem Land og Stad fortjener efter Regelen at kjøbes for de største publike Offer. Landboerne kunne overalt aldrig naae nogen Velstand, Agrikulturen aldrig gjøre syn- derlig Fremgang, saalange ikke Hindringerne for Jordprodukternes fordeel- agtige Affætning til Kjøbstæderne, paa enhver Aarets Tid, ryddes tilside. For iøvrigt at kunne give saadan proponeret Jern-Dampbane, eller anden Lokomotiv-Indretning fra Minde til Christiania en forøget Betydenhed for det hele nyspaaapegede Landstrøg, turde det vel blive hensigtsmæssigst at anlægge dens Retning forendeel afvigende fra den nærværende direkte Wei- linie mellem begge disse Steder, ved nemlig at lede den langs Nitelvens høire Bred nedom de saakaldte Strømsbrug ved Stalsberg-Gaard i Skyds- moe-Præstegjæld, Nedre-Romeriges Fogderi, og videre frem over Løren- skogens-Annex til samme Præstegjæld, i hvilket Strøg maaskee en heel Tiendepart af det samlede Kvantum Trælast, som forsendes fra Norge til Ublandet, tilskjøres paa de der værende talrige Saugbrug. Færdselens Virksomhed paa sidstnævnte Strækning, imellem Strømsbrugene nemlig og Hovedstaden, vil man altsaa uden Vanfærlighed kunne forestille sig af denne overordentlig store Masse tilskaaarne Træmaterialier, som maa indføres til anførte Udfibningssted. Den foreslaaede Lokomotiv-Bane vilde herved kun forøges med $\frac{1}{2}$ Mil; og derhos nok ovenikjøbet vinde et meget bekvem- mere Terræn, end ved at anlægges heelt efter Thronhjems-Weiens nuvæ- rende Retning over den saakaldte Gjelleraas.

Forresten maa det endvidere i Anledning af denne stærke Plankkjørsel

om Vinteren til Udskibningsstederne, fornemmelig Fredrikshald, Drammen og Christiania, bemærkes, at saadan umulig heller kan Andet, end bidrage til at underminere Almuevelstanden langt rundtomkring samme, ved nærmest at indvirke hinderligen paa Jordens vedborlige Kultur, enkelt betragtet maaskee i ringere Grad dog, end førerhandlede Sommerkjørsel, men i det Hele taget vistnok med langt mere indgribende Virkning formedelst dens overveiende Hyppighed og langt almindeligere Udbredelse. Imidlertid er det tydeligt, at, eftersom Saugbrugenes forædlede Produkter paa en eller anden Methode absolut maae indtransporteres til Udskibningsstederne, denne Vinterkjørsel, ligesaa lidt som forhen Sommerkjørselen, staaer til at hemme, medmindre der substitueres andre kraftbesparende samt af Aarstiderne inalterable Transportmidler og Kommunikationsbaner efter udenlandske Mønstre. Hvad ellers oven er anført angaaende Bøndernes Prisen uforholdsmæssig nedsættende Konkurrents om Fortjeneste ved Sommer-Fragtkjørsel, gjælder fuldeligen ogsaa med Hensyn paa Fragtkjørselen om Vinteren.

Ovenstaaende har Forfatteren troet at burde afhandle med saadan Udførlighed, fordi det betræffer en Sag af den yderste Interesse for en saare talrig Deel af Landets Befolkning, fornemmelig Landbeboerne af Agerhuus-Amt, hvis eneste Marked Christiania maa ansees for at være. Disse evindelige Transportkjørseler afgive muligviis den væsentligste Aarsag til deres Agerbrugs Stilstand. Og dog er det netop i dette Strøg, af Naturen udstyret med en produktiv Jordbund, og i den immer vorende Hovedstads Nærhed, at Agrikulturen burde afgive et Udbytte, have en systematisk reguleret Indretning, et Opsving, hvoraf Landets øvrige Bygder skulde hente Exempler. Fra dette Maal er det desuagtet saa langt endnu, at Bygdelagene nærmest nordenom Hovedstaden, navnlig paa Romerigets frugtbare Glette, afgive Exempler paa netop det Modsatte: en uendelig Masse af Fattigdom og Usædelighed.

D.

§ 16.

Lange og besværlige Kommunikationer med Kjøbstæderne.

§ Betragtning af den almindelig udbredte Besværlighed ved Kommu-

nikationen saavel tillands, som tilvands over det hele Rige: en partiel Følge af dets særegne native Bestaaffenhed, og derfor i visse Maader et uovervindeligt Onde, vil Landbruget, overalt inden sammes Grændser, ogsaa nødvendigen støde paa mægtige Hinder. Hvad nemlig Produkternes lette uhindrede Fremførelse til Affætningsstederne, paa alle Kærets Læder, formaaer i omnævnte Henseende som Middel til den almindelige Velstands Udbredelse, indlyser af sig selv. Men heri ligger, som antydet, et egentlig fysisk, og, som saadant, tildeels ubetvingeligt Impediment. Fra det Offentliges Side er der, under Norges nærværende Statsforfatning, vistnok truffet saadanne Forføininger til at hæve disse naturlige Forhindringer, som man med Billighed kan vente. Især have Administrationerne i de senere Aar udmærket sig ved sluttig Iværksættelse af de hertil sigtende Anordninger. Formandskabs-Institutionen har ogsaa allerede yttret sin Gavnlighed for de respektive Kommuner allevegne omkring i Riget ved Veivæsenets stadige Forbedring. Ikkedestomindre, hvad der saa end foretages til dette Diemeds Opnaaelse, vil Landets hele fysiske Formation og deraf følgende tynde Befolkning, for evig Tid komme til at danne en uoverstigelig Barriere for Opnaaelsen af Fuldkommenhedens Maal; og Landbruget, eller isærdeleshed Jordkulturen vil derfor i største Delen af Landet aldrig blive af en saa virksom Udstrækning, som ellers muligt. Selv altsaa under Forudsætning af, at Kommunikationerne tillands og tilvands i Tidens Løb maatte blive saa fuldkomne fra Menneskehaand, som deres Vigtighed udkræver, (hvorom man vel tør nære det bedste Haab), bliver der alligevel, som paaviist, steds en uforanderlig Hindring tilbage i Landets tynde Befolkning i Forhold til dets Udstrækning. Kjøbstæderne, hvor Landmanden skal søge det fornemste Marked for sine Varer, maae derfor og nødvendigviis blive fjerne, og Affætningen, uanset Trafikbanernes Godhed, alene paa Grund af disses store Længde vanskelig. Ved at lade nye Kjøbstæder anlægge, kan Staten heller ikke tilfulde møde dette Onde; thi den Stæderne konstituerende Befolkning vil evindeligen dog beholde en vis afpasset Forholdsmæssighed til Landets hele øvrige Folkemængde, og kan ikke uden som en skadelig Abnormitet paa Statslegemet ved Magtbud fremtvinges, eller forøges. Bybefolkningen kan imidlertid blive jævner fordeelt, og dette er

allerede et Gode for Landboerne, hvorefter Statsmagten i den senere Tid ogsaa har stræbt med priisværdig Omhu. Bemærkes maa det herhos, at, om Norges Population endog forøgedes til det Dobbelte: — Noget, hvis Mulighed hverken er utænkkelig, eller uønskværdig, — vilde den desuagtet blive saare ubetydelig i Forhold til dets Fladerum. Tilfaldt bør det vistnok heller ikke lades ubemærket, at ogsaa Samfærdigheden tilvands har faaet et kraftigt Stød fremad saavel ved offentlige, som ved private Bestræbelser, hvis gavnlige Følger aldrig kunne udeblive.

E.

§ 17.

Mangelfuld og forældet Hegnslovgivning.

En ikke vigtig Hindring for vort Landvæsens Fremme bliver vistnok ogsaa at søges i en ikke mindre mangeltagende, end forældet Hegnslovgivning. Denne deriverer sig nemlig uheldigvis ligesom Christian 7des N. L. Hvad man saa end maatte sige om dens Værd i og for sig selv, eller for sin Tid, saa Meget er idetmindste vist, at den nu maa betragtes hartad for præskriberet i sin Udøvelse, for immemorabiliter aboleret, endelig i hvert Fald for et Oldtidsminde, for usfuldstændig og lidet svarende til Nutidens Tarv. Det vilde være tvivlsomt nok, hvad judicielt Udfald Udfald en Rets sag vilde faae for selv den, der paa det Nøieste havde gaaet frem efter dens Udtryk og hele Indhold. Uden Markfred kan intet ordnet Agrikultursystem florere; den Sag tiltrænger neppe yderligere Deduktion. Og dog er det saa langt fra, at der er emaneret nogen nyere Lov til at regulere denne for Norges Jorddyrkende saa vigtige Gjenstand, at neppe endnu — saavidt vides — noget Forslag derom er fremsat i vor lovgivende Forsamling. Det synes derfor ei at være nogen ubeføiet Paastand, naar man i hiin forældede Hegnslovs fremtidige Bestaaen, eller, maaskee rettere, i en vis ligesom hævdet Lovløshed, betræffende dette Punkt, statuerer en (mest legislativ) Hindring for vor Agrikulturs rette Pleie, som med det Første burde ryddes afveien. Det staaer derhos rigtignok heller ikke til at negte, at vor jorddrivende Almues til alle Tider udviste Ligegyldighed med at overholde Markfreden paa sine Eiendele: den allerførste Betingelse for et

vel indrettet Gaardsbrug i det Hele, udelukkende maa betragtes som virkende Aarsag til at Hegnslovgivningen paa en Maade er kommen i Forglemmelse; ligesom der heller slet ikke i nuværende Dieblik ytrer sig noget almindeligt kraftigt Forsøg paa at kalde den ud af denne sin Forglemmelses Mørke. Forfatteren veed med Tilforlidelighed, at Kreaturs Indbrud paa Ager og Eng hører til Dagens Orden rundt om i Landet. Men, til sand Skade ei mindre for sig selv umiddelbart, end for Almeenheden, som derved kun bestyrkes i sin fordærlige Opinion om Lovløshed i dette Kapitel, hverken gider, eller forstaaer den Skadelidende i Ordenen at kræve Dypreising efter Billighed og de bestaaende Love, eller, naar denne negtes, at følge sin Ret for Domstolene.

En ny og udtømmende Lov om Markfreden vilde, i Henhold hertil, uanseet sin øvrige Nytte, ja Nødvendighed, ogsaa sikkert meget bidrage til at vække de menige Landmænds Dymærksomhed for deres Enemærkers Uforfrænkelse.

F.

§ 18.

Føderaadets Kontraktens Almindelighed.

Et ikke ringe Tab for det norske Landbrug medføre uidentvivel ogsaa de her i Landet saa hyppige, og allerede i N. L. hjemlede Føderaadets eller Wilkaars-Kontrakter, ifølge hvilke nemlig ofte Folk i deres bedste Aar, (gemeenligen baade Mand og Kone paa een Gang), forbinde sig ligesom til Uvirkosomhed for deres hele øvrige Levetid. Som bekjendt, opgive aldrende Gaardbrugere, enten ene, eller i Forening med deres Ægtefælle, om denne endnu er ilive, deres Eiendom, ordentligviis imod at nyde visse aarlige Natural-Præstationer, eller andre Emolumenter for Livstiden, hvorved de selv somofteft til Dverflod forsynes, medens Yberne derimod med Nød og neppe formaae at udrede det Stipulerede ved Siden af deres Families Underhold.

Hvad man saa end maatte sige til Forsvar for denne lovhjemlede Indretnings Hensigtsmæssighed i øvrig Henseende, vist er det, at mange gode arbejdsføre Par Hænder, (alle Produktioners, alle menneskelige Subs-

stentsmidlers umistelige Redskab og Foræbler), derved gaae tabt for det Almene, og at derved virkelig gjøres et Skaar i National-Velstanden. Smid- lertid vides der ingen Sandsynlighed for, ad lovlig Veie at faa dette Unde af en fordærlig Vedtægt hævet: denne paa mange Steder indrobede Uskik, hvorved Folk af gode Lands- og Legemskræfter jævnlig gjøre Uskald paa al selvstændig Virksomhed i Livet, frivilligt ligesom fordommende sig selv til en vedvarende Umyndighedsstand. Det synes uimodsigeligt, at atter her spores en Ytring af den almindelig Indolents, hvoraf den norske Ager- dyrker stedse har viist sig opfyldt med Hensyn til sin ædle nyttige Næ- ringsvei. Og forgjæves vil man lede efter Sideslykker til slike af Ladhed udsprungne og ene Ladhed befordrende Kontraktforhold, under andre bor- gerlige Livsstillinger, her i Landet idetmindste.

G.

§ 19.

Endnu bibeholdt Jordsælledsskab.

Siden Loven af 17de August 1821 om Jords Udfikstning af Fæl- ledsskab emanerede, eksisterer heller ikke længer nogen positiv Hindring for Jorddyrkningen fra den Kant; og Udgangen til en mere hensigtsmæssig Driftsmaade er saaledes paa en vis Maade banet for enhver Sameier eller Lodbruger, som attraaer at erhverve privativ Eiendomsret over sin Jordpart. Alligevel opdager man i den Seendragtighed, hvormed saamange Distrikter i Riget have benyttet sig af denne herlige Institution: Betingelsen for enhver sikker Fremadskriden til det hele Jordbrugsvæsens Forædling, atter en ligesaa sørgelig, som mærkværdig Ytring af Nationens karakteristiske Egegyldighed for dens fornemste Levevei. I visse Landsskaber, synderligviis i Christianssands og Bergens Stifter, skal det fordærlige Jordsælledsskab endnu høre til Ordenen. I detringeste var Forholdet saadant i Aaret 1836, i Følge af Amtmændenes til Hans kongelige Majestæt indgivne Rapporter om Tilstanden i deres respektive Distrikter. Endstjønt nu, i Kraft af citerede Lovs § 6, cfr. senere Lov 14de Juli 1827, det Tidspunkt allerede er indtraadt, da Landsskatten, som senere er bleven hævet, skulde være forhøiet for de Gaarde, som endnu ikke ere, men kunde været udfikstede af

Fælledsskabet, tør man saaledes heller ikke haabe, at denne Anstødssteen for vort Jordbrugs behørig Fremskridt til det Bedre saa hurtigen vil forsvinde.

H.

§ 20.

Landeiendommenes maaskee for store Udstykning.

En Omstændighed, om hvis skadelige Indflydelse paa Jordkulturen her i Riget Meningerne ere deelte, viser sig i den Udstykning af Gaardene, som i mange Egne er bleven Skik og Brug, medens derimod i andre, hvorvel færre Distrikter den omvendte Yderlighed tildeels finder Sted, da man der, saavidt muligt, stræber at koncentrere Eiendommene. Det Rette ligger uden tvivl her, som overalt, paa Middelveien. Alligevel holder Forfatteren mere over til den Formening, at Udparcelleringsystemet (s. v. v.) under Landets nærværende Folkemangel og defekte Agrikultur, er det mindst skadelige Alternativ. Den umiddelbare Følge af dette Udparcelleringsvæsen er nemlig, at, saasom naturligtvis flere Huusholdninger kunne finde Underhold paa de udstykkede Gaardparter, ogsaa flere Egteskaber blive indgaaede. Heraf følger aabenbart ogsaa en Formerelse i Folketallet; ligesom derhos tillige en mere hensigtsvarende Dyrkning af de mindre Gaardparter synes at maatte blive en af Nøden selv fremkaldet Virkning. Dog kan Forfatteren herhos heller ikke tilbageholde en Anskuelse, som tjener til at modificere denne Paaastand i sin ubetingede Almindelighed, nemlig at det, under enhver Betragtning, maa ansees for overhoved mere at geraade til et Stats-samfunds sande Vel, naar selv i Misværttaar dets samtlige Medlemmer kunne finde tilstrækkeligt Underhold, end at da det ene Individ skal trænge og rive Maden af Munden paa det andet; med andre Ord: bedre faa Liv i Lykke, end mange i Ulykke. Menneskeslægtenes Lykkelighed (kollektive betragtet) lader sig ikke beregne efter dette kollektivs Talrigthed eller numeriske Styrke. Kun da kan man sige, at samme liber et Skaar i sin Bestemmelse til uendelig Mangfoldiggjørelse og forsaavidt ogsaa til Lykke, naar den ved unaturlige Hindringer hemmes i sin Udbredelse paa de Punkter af Kloden, hvor af den formerede Afkom de sidst Fødte, for at kunne subsistere, ikke tvinges til at forringe Livsopholdet for de Ældre.

Med Applikation af denne Sætning paa vort Fødeland vil man heller ikke lettelig kunne negte, at paa den anden Side Jordbrugenes Udskykning, selv under Norges momentane visseelig for ringe Folketal i Forhold til Ernæringsmidlerne, tillige bør modereres, hvis samme skulde udarte til en altfor stor, eller udbredt Misbrug; thi i modsat Fald kunde det gjerne hende, at selv den meest hensigtsmæssige Benyttelse af Landets samtlige Resourcer ikke vilde kunne redde dette fra Hungerens i Misværsaar, a. v. det kunde hende, at Norge blev overbefolket: en Ulykke, som af to modsatte Yderligheder, uden Sammenligning, blev at betragte som den allerfarligste.

Hvilke Følger nu end Udskykningen af Gaardene i sit Extrem uundgaaeligen maatte medføre, — hvilket Extrem dog for Dieblisset ingenlunde lader sig ponere om vort Fædreland, — bliver den allensfals stedse et saare virksomt Middel til at lære dets uvindskabelige Indvaanere en rigtigere Anvendelse af Jordens produktive Kræfter, en fornuftigere Økonomi med dens Frembringelser; saasandt som det ellers er evident, at denne Udskyknings første uforanderlige Virkning bestandigt vil give sig tilkjende i en Populationens Formerelse. I Henhold til Nysberørte, kunde det derfor for Dieblisset neppe ansees politisk rigtigt, om den lovgivende Magt etablerede Indskrænkninger mod ubetinget Ret til at faae hver end noksaa ubetydelig Jordlod, som isoleret Eiendom, indført under særskilt Nummer i Matrikulen.

I.

§ 21.

Forherstende Tilboielighed for andre Næringsstysler.

Nærmest i Anledning af sidstomhandlede Materie, fremstiller sig nu en Kvæstion, vistnok værdig en mere speciel Undersøgelse, nemlig hvorvidt Landets øvrige Næringsveie kunne tillægges Indflydelse paa dets Agrikultur-Tilstand.

Ifølge Norges særegne mangesidige Bestaaffenhed, udgjøre, (foruden det egentlige Jordbrug,) Bergværksdrift, Fæavl, Skovdrift og Fiskeri Indbyggernes første eller producerende Næringsstysler. Af disse synes atter Fiskeri og Skovdrift meest at stemme med Indbyggernes medfødte Smag, og desaarfag ligesom at dominere de øvrige, ligerviis som de

og afgive de vigtigste Udførselsartikler for Landet. I detmindste har Jordbruget, nærværende Gjenstand for Behandling, saavel som den dermed nær forbundne Næringsvei Kvægavl, ustridig hidtil maattet staae i Baggrunden for de øvrige særlig opnævnte. Det kan imidlertid aldrig blive Gjenstand for noget fornuftigt Huske, at disse Sykler maatte standse, eller udtømmes, blot for at Agerdyrkingen og Kvægavlen saameget bedre maatte kunne trives. Herved vandtes formeentlig Intet. Kan vor menige Almuesmand bedre finde Livsophold ved f. Ex. at færdes paa Havet som Fisker, end ved i rolig Tryghed at bearbejde sin Jord, vilde det være urimeligt saadant at formene ham. Det fremhæver blot heraf, at Land og Strand afgive en Masse Næringsmidler, som, i Forhold til Rigets temporære Befolkning, i Sum taget, overskyder Behovet, og at følgelig denne uden Fare endnu kan forøges. Det er en Kjendsdag, at overordentlig vide Strækninger af Norges dyrkbare Fladland endnu henligge aldeles ubenyttede, eller dog til forholdsvis ringe Nytte, ligesom det forhen vidtløftigen er omhandlet, at Behandlingen af det under Plogen indlagte Jordsmon i Almindelighed ogsaa er saare ufuldkommen*). Desuagtet slaaer Almuen sig i mange Landstæder ret godt igjennem ved at forsømme Jorden, og sykle med andre Næringer. Vi ville ikke tale om, at Jordens Dyrkning i Landets nordligste Trakter overhoved er yderst mislig, som man kan vente det om Polar-Cirkelen, og i den Grad, at dens Udbytte, under ingensomhelst Behandling, vilde være tilstrækkeligt for Beboernes Ernæring. Forøvrigt afgive Fiske-

*) Allerede Thaarup i sin Statistik over den dansk-norske Stat, (anden Udgave 1794), antager, at Norges dyrkbare Areal udgjorde omtrent 2,000,000 Tønderland geometrisk Maal, (beregnet à 14,400 □ Alen). Den norske Regjering antog derimod i Aaret 1836, at der af alle Sædarter, endog Poteter indbegrebet, udsaaedes henved 724,000 Tønder, hvis fornødne Jordsmon, paa Meget nær, ikke udgjør et tilsvarende Antal Tønderland efter hiin tidligere geographiske Maaleenhed. For Nærværende kan det opdyrkede Land saaledes antages at opløbe høist til 500,000 Tønderland geometrisk Maal. Differentsen bliver følgelig circa 1,500,000 Tønderland à 14,400 □ Al., som endnu ikke ere optagne til Dyrkning her i Norge.

Sjont foranstaaende Beregninger, aldeles ifølge Tingens nødvendige Vessæfsheden, uundgaaelig steds kun kan blive at betragte som approximative, har Forfatteren dog troet, at der til Beviser af saadan Natur ikke behøvedes større Næagtighed, end den, hvormed disse Beregninger ere affattede.

rierne paa Norges vidtstrakte Søhytter en saa rig Indtægt, at samme, hvor mæssommelige end for de Forrettende, aldrig bør forsømmes. Men vort fornødtige Fædreland taaler heller ikke at undvære Dyrkningen af saa megen fortrinlig Jord, som bliver liggende øde formedelst Fiskerieringen, der hist optager alle arbejdsføre Hænder. Man har derhos gjort den Sagttagelse, at Nøden blandt de fiskende Almuer er større, naat et Misvæert-Aar indtræffer, end efter et Aars feilslaaet Fiske. Heraf synes man berettiget til at udtrage den Slutning, at Agrikulturen selv i disse Egne, (med Undtagelse dog af de nordligste Havshytter, hvor Kornavlens aldeles mislykkes), burde ansees for den stabile, for Hoved-Næringen, der aldrig maatte forsømmes, hvorimod Fisket, som mere Foranderlighed underkastet, burde indtage en underordnet Plads i Egenstaaelse af et mere subsidært Erhverv. Besadde virkelig de fiskende Almuer større Smag for det agerdyrkende Fag, vilde dette ogsaa kunne været behandlet med langt større Gewindst og Lykke, end hidtil, selv uden Dypgivelse af Fiskeriet som Hovedbeskæftigelse. Velstanden kunde derfor og været langt almindeligere udbredt paa Søhytterne, end nu Tilfældet viser sig at være. De hyppige Udvandringer til en anden Verdensdeel, som have fundet Sted fra enkelte Drakter af Christiansands- og Bergens-Stifter i de senere Aaringer, (og nu allersest ogsaa fra Agerhuus-Stift), synes endog at vidne om en særdeles Tranghed i Aar sammesteds. Man kan overalt herved dog ei fravige sig den Overbeviisning, at, om Folket bedre havde forstaaet at benytte de Midler til Livsunderhold, som saa rigeligen boe i Skjødets af Fødelandets Muld, da dets Tilstand vilde have været meget blidere, al Udvandring ufornøden. Men saa pervers har Nordboen altid forekommet. Ingen Flid, ingen Stræbsomhed! Hans Maxime for den physiske Eksistens udtaler sig stadigen igjennem følgende Sætning: Hellere at leve slet med lidet, end vel med meget Arbejde.

Vi ville nu vende os til den næringsdrivende Landbefolkning inde i Kjernen af Riget, hvor Jorddyrkningen tilvisse overhoved befinder sig i bedre Stand, men hvor dog mange andre Sygter i høi Grad absorbere Dyrkerens baade Tid og Lyst dertil. Det er, som berørt, i Synderlighed Skovhugst, Indboerne her befatte sig med; og Mange have spaaet, at

det aldrig bliver ret bevendt med Norges flade Marker, saalænge der findes et eneste Træ igjen paa dets Fjelde. Mange analogiske Erfaringer, indsamlede i Tidens lange Løb overalt i Verden, synes tilfulde at bestyrke denne Sætnings Sandhed, (dens hyperboliske Form frastøet), ogsaa for Norges Bedkommende, i hvis eget Skjød man desuden heller ikke savner mangehaande mægtige Kjendsgjerninger, som direkte udtale denne sørgelige Omstændighed. Man har endnu ikke kunnet opvise den Stat, som Naturen i lige Grad begunstige saavel i Henseende til Agerbrug, som Skovdrift, og hvor dog ei hiin har maattet lide til Fordeel for denne, saalænge til dens Materialier vare ganske udtømte, medmindre Statsstyrelsen selv itidtog kraftige Forholdsregler derimod. Dette er ogsaa Noget, som ganske harmonerer med Menneskeslægtenes medfødte stedse uforanderlige Tendents til at kunne subsistere med mindst muligt Bepvær; ligesom Phenomenet paa den anden Side tillige fremkommer som en umiddelbar Ytring af Civilisationens med Nødvendighed jævnt foregaaende Progression, trinviis fra den aldeles raae til Menneskeselskabets meest forfinede Tilstand. Begyndende nemlig, i ringe Antal omvankende, med blot at ernære sig af Fisk og vilde Dyr, altsaa som Sægere og Fiskere, fortsatte Menneskeslægten, formeret til talrige Stammer, og berørt af Civilisationens første Aande, som Nomader, at benytte Græsset i Urskovene til at underholde visse domesticerede Arter Dyr som Midler til deres eget Underhold, og endte tilsidst, tæt indbyrdes trængt samt med fuldendt Smag paa den raffinerede Kulturs søde Frugter, med Jordens Bearbejdning, som fastboende Agerdyrkere. Det var Menneskesamfundets kjendeligt afmærkede Kulturstadier. Andre mindre afprægede Næringshysler slutte sig som Dvergangsled til den ene eller anden af disse Hoved-Fortrininger, og have ingen udmærket Epoche dannet i den menneskelige Kulturhistorie. Dren maatte saalunde danne Veien for Plogen, Agrikulturens Værktøi: Værktøiet for Civilisationen paa dens yderste Spidse. Saadan var den simple Dyrindelse til Skovdriften. Men, i Begyndelsen kun et Forberednings-Middel for hiint høieste Stadium, blev den i visse Verdensdele ex postfacto tillige afføndret til Dried i og for sig, altestersom Drangen dertil i andre forøgedes, under deres Befolknings Fremskridt i Tal og Kultur. I vort Fødeland synes man i

den Grad at have afveget fra den oprindelige Hensigt af Skovenes Bortryddelse, at man ubarmhertig sælger det ofte umodne Træ paa den golde Klippe, og freder Busken, som fortærer de dyrkbare Markers uvurdeelige for Kornavlens egnede Kraft. Det vil sige: man tilsidestætter overalt inden Norges Grændser, hvor kun Muligheden er tilstede, Jordbruget for Skovbruget.

Aldrig kan det imidlertid falde noget fornuftigt Menneſte ind, at fraaade vore Bonde-Almuer at høste al tænkelig Gavn af Skoven paa Fjeldet, hvor intet Andet kan trives. Men først bør de tilvisse aabne Feltet for Agrikulturens velsignede Frugter paa enhver Plet af det skovdækte Areal, hvor samme lønner Umagen, og forsaavidt saadant ellers kan bestaae med en rigtig Ækonomi med, eller Anvendelse af Træmaterialet i det enkelte Tilfælde. Det staaer somofteſt ikke i den enkelte Giers Magt at høste behørig Fordeel af den tvæſidige Bessaffenhed, d. e. af Skoven og Ugerlandet, som hyppigst forenede udgjøre en norsk Landeiendoms Bestanddele. Han kaster sig derfor i Ordenen eensidigt paa Skovbrug, som det Erhverv, der hurtigst lover Bederlag, og det ovenikjøbet paa en yderst ødelæggende Maade uden ringeste Hensyn til Fremtiden. Det er indlysende, at ved en saadan umaadelig Skovhugsts Almindelighed, selv under Forudsætning af, at der bragtes fuldmødent Tømmer til det indenlandske Marked, — hvilket dog nutildags hører til Undtagelserne, — Prisen indenlands maa dale under Varens egentlige Værdi, til stort Tab for Tømmerſælgerne, i samme Grad som Berigelse for Tømmerkjøberne (vulgo: Laſtehandlerne). Overveier man nu herhos, at Tømmeret, som nys bemærket, ogsaa sædvanligviis sælges umødent; — endvidere, at det udenlandske Marked idelig maa blive overfyldt formedelst en uforholdsmæssig stor Konkurrents af samme Handels-Artikel, hvortil Norges umaadelige Export høiligen maa bidrage, og at ſølgelig Trælaſten, i forædlet eller uforædlet Form, uundgaaelig er udfat for at ſynke under ſin rette Normal-Værdi i Verdenshandelen: bliver Tabet for det hele Rige ikke mindre indlysende. I over et Aarhundrede har man talt ſkarpt og offentligt imod en ſlig fordærvelig Tingenes Tilſtand; men det lader til aldrig at ville blive anderledes.

Derſom iøvrigt de ſkovdrivende Almuer i Dplandene for en ſtor

Deel ere istand til at finde Udkomst, som saadanne alene, under Forsømmelse af det egentlige Landbrug: Agerdyrkingen, maatte der naturligviis ogsaa her i det Indre af Riget kunne leve langt flere Mennesker, ligesom forhen om dets Kystdistrikter forklaret. Folkemangelen over det Hele synes, i Henhold hertil, følgerig at være deklareret. Først naar Skovene ere aldeles ødelagte, ville vore Indboere, under den bitre Følelse af deres uerstattelige Tab, ligesom nødtvungne lære at paaskjønne Betydningen af de end rigere Næringskilder, som, ved Hjælp af nogen større Anstrængelse, lade sig udhente af Jordens Skjød paa Agrikulturens Veie. Ved en skaansommere Behandling af Skovene, havde begge disse Landets fornemste Næringer derimod stedse kunnet bestaae jævnsides til Støtte for Almuvelstanden og Nationalformuen.

Imidlertid er og bliver det hele Nationen, og stedse meest den efterlevende Deel, som haardest rammes af sliq ruinerende Fremfart med Skovens ædle Produkter. Og, griber ikke Statsstyrelsen snart med kraftig Haand ind for at hindre yderligere Misbrug i denne Retning, vil der med Tiden ei blive et eneste fuldkomment Sommertræ at finde paa alle de Fjeldstrøg, hvor ellers ikke existere naturlige Hinder for Sommerhugstens fordeelagtige Udøvelse. Ja, efter al Sandsynlighed, ville vore Fjelde tilsidst endog blive plyndrede for Undermaals-Sommer, efter nærværende Dimensions-Regler, saalænge som der findes en eneste nogenlunde brugbar Pind. Inden nu Forraadet heraf er udtømt, kunne imidlertid Aarhundreder hengaae over os. Og atter naar, paa Grund af Træernes hurtige Gjenvæxt, en ny Skov er fremkommen i den sidst ødelagtes Sted, vil denne ligesaa lidt blive forskaanet imod utidig Hugst. Efter denne Betragtning, som vist ikke er blottet for Rimelighed, vil Norges Skove, om det ikke kraftigen itide forhindres, til evig Tid komme til at staae afledende iveien for dets Agrikulturs virksomme Udøvelse, medens derhos denne dets naturlige Velstandskilde ogsaa bestandig kommer til at være udsat for de skammeligste Misbrug.

Det skjønnes ikke rettere, end at et strengt Forbud imod Skuur paa alle Udskibningsfaage af Sommer under et vist høit ansat Tværmaal ene for sig vilde være nok til at opnaae det tilsigtede Niemed. Dette Maal, hvorunder en Sommerstok ei skulde være egnet til at undergaae sin første For-

ædlings-Proces paa Saugværket, maatte bestemmes efter den Dykkelse, de særlige Træarter sædvanligen naae i deres fulde Modenhed, bedømt efter den til Forædling fuldkomneste Tilstand, som just ikke heller ubetinget coinciderer med den physiske Modenhed; men maatte troligviis, under hver Omstændighed, ansættes langt høiere, end det, der er fastsat for det nuværende Maalstømmer: 12 Tommers Top. En simpel Forøgelse af den paa Kvantumsaugene lagte Skat vilde, efter al Sandsynlighed, ikke medføre anden Virkning, end at "Trælasthandlerne" strax vilde nedsætte Taxten paa Lasten fra første: (Skoveiernes), Haand, aldeles i samme Forhold, som Skatten forholdes; thi disse "Trælasthandlere", (Tømmerkjøbere), øve i en afluttet Korporation med Statuter, under en egen valgt Direktion, et ordentlig organiseret Penge despoti over deres forarmede Medkontrahenter: (Tømmerfælgerne), hvorved de gjensidigen under Tvangsmulfter have forbundet sig til ikke at overskride en vis aarligviis og paa den Maade vilkaarligen reguleret Tømmerpris, at de selv blive uafhængige af alle indenlandske eller udenlandske uheldige Konjunkturer i Handelen med denne Artikel. Paa denne Viis blev det Tømmerfælgerne alene, hvem Tabet af en større Skat kom til at gaae ud over, (istedetfor at Tab, saavel som Gevindst af alle tilfældige politiske og merkantile Konjunkturer stedse bør deles ligt for begge kontraherende Parter); uden at man just derfor kunde nære nogen grundet Forhaabning om, at disse af den Aarsag mere vilde spare deres Skove*).

*) Det er først nu i de allerseneste Tider, at Norges vigtigste Tømmertrakt, Østerdalen, med offentlig Understøttelse af Pengelaan, og i regelbundet Samfund, har gjort Begyndelse med at emancipere sig af hiint forarmende, Skovene ruinerende Tømmerhandels-System, ved at gribe Repressalier, der, alle vegne samt stadig en forfulgte, nødvendigviis maatte omdanne dette diktatoriske Handels-Regiment til lydige Underdanighed, eller mindst Estergivenhed. Men det er at forudsee, at selv den meest standhaftige og varige Opposition af et isoleret Distrikt ikke, førend i en overmaade fjern Fremtid vil være istand til at opvinge Trælast-Direktionens Taxter i Christiania til det Punkt, der coinciderer med dets egne; thi sidstnævnte Direktion vil ved en saadan Kontraktart kun see sig nødt til at forhøje sin egen Taxt saavidt, at den forsøgede Konflux af Tømmer fra alle andre Kanter i Riget kan erstatte det manglende ordinære Kvantum fra Østerdalen. Imidlertid, inden alle Landets øvrige Skove nu blive udrømte ved sliq forceret Hugst, saaledes at Trælasthandlerne endelig maatte befremme sig til at gaae ind paa Østerdalerens Tøm-

Existerer derimod absolut Forbud mod at forædle til Udskibning under et vist anseligt Dværmaal, maatte den ruinerende Skovhugst ophøre af sig selv.

Forfatteren tør ikke indlade sig paa her videre at udvikle sine fremsatte Ideer til Omformning af Lovgivningen om Trælastvæsenet, hvad omhandlede Punkt betræffer. Efter nærværende Undersøgelses Plan og Grændser, faaer det naturligtviis her, som overalt, beroe med enkelte Bink. Men Noget bør idetmindste foretages fra Regjeringens Side, og det saa hurtigt, som muligt, for allenfals at præparere eller fastsætte en Terminum a quo for den eventuelle nye Tingenes Orden, hvorefter saavel de nærværende Besiddere, som andre muligviis Interesserede kunne vide, itide at indrette deres Virksomhed i denne Retning, uden at lide uforstyldte Tab.

Om end just ikke Skovprodukternes abusive Anvendelse for Landets eget Behov ved anviste Lovregel lod sig forebygge, vilde efter Rimelighed idetringeste det Meste af Tendentzen til deres bedre Behandling blive opnaaet, nemlig at hindre den overvættets store Export af Trælast til Udlandet, og eo ipso vende den skoveiende Almues Hu mod en Jordens hensigtsmæssigere Dyrkning, hvoraf atter, som endeligt Resultat, vilde i dobbelt Henseende flyde en Forøgelse i den almene Velstand overhoved, og for den Enkelte i Særdeleshed. Det indsees forresten af sig selv, at der tillige maatte anordnes visse Minima af Diameter-Maal for allehaande (paa Saug) uforædlet, eller saakaldet Rundlast, som i betydelig Mængde afgaaer til Udlandet fra vore Kystdistrikter.

Angaaende de øvrige Landbonæringer, som distrahere vore Almuesmænds Opmærksomhed fra deres egentlige Dont, Jordbruget, og hvormed de synes overhoved ligesom at befatte sig mere af medfødt Fortjærlighed, end just fordi samme, efter deres Overbeviisning, afgive større Udbytte, end sidstnævnte, da kan det neppe feile, at Bergværksdriftens saavel reent producerende, som fabrikmæssige Deel borttager mange Hænder af Norges tynde Befolkning fra den meest lukrative, den nødvendige af alle Næringsstyler, fra Jordbruget.

mertaxter, kunne disse komme til at vente længe, og sikkerlig længere, end de nogenstunde kunne holde ud.

Dette gjælder i end høiere Grad om en anden Fabrik-Virksomhed: de mangfoldige Saugbrug her i Riget, hvis Forhold til samtlige dettes øvrige Industri-Anlæg (Bergværkerne herunder dog undtagne) er omtrent som 3330 til 821. Det vilde vist ikke være saa ganske afveien, om en god Part af disse Saugværk (hvis Tilværelse, som sandeliggjørende Beviis paa vor Skovdrifts unaturlige Virksomhed, man desuden af denne Aarsag alene kunde ønske borte) kom til at vige Pladsen for andre Fabrik-anlæg og Værker, hvortil Landet maatte føle større Savn.

Med Hensyn nu ogsaa til Kvægdriften, er det allerede forlængst bemærket, at denne Næringsgreen er saa langt fra at geraade til Hinder for Agerbrugets Opkomst, hvor dette ellers med hiin af Naturen kan forenes, at den tværtimod neppe endnu er kommen halvveis saa langt, som den kunde, og, i Betragtning af dens Bigtighed for nysnævnte Landnæring, burde.

Fragtfart paa Søkysterne drives vistnok af endeel Gaardbrugende dersteds, især i det vestensjældske Norge, samt paa Østkysten af Christiansands-Stift; men den er at ansee for altfor ubetydelig til at kunne komme under Betragtning som noget Moment af indgribende Bigtighed for det Hele.

K.

§ 22.

Forvirrede, urigtige, eller forældede Anordninger om Fattig- og Tyendevæsenet.

For nu at komme tilbage til den oven afbrudte Undersøgelse om de øvrige, foruden Udskykningsvæsenet, eksisterende Omstændigheder, der have Folketallets Formerelse til umiddelbar Følge, og altsaa indirekte influere paa Landets agrikole Forfatning, da er det en noksom bekjendt og i Lovgivningen selv hjemlet Sag, at de Gaardbrugende almindeligviis overlade mindre Dele af deres Eiendomme til Brugsbesiddelse paa kortere, eller længere Tid, mod en vis ringe Afgift, som gemeenligviis skal betales med Arbejdsdage af Leietagerne. Disse Jordleiere eller quasi Forpagtere henævnes allerede i Christian 7des N. L. Huusmænd, og udgjøre med deres Familier i Antal kanskee henved Fjerdedelen af Landets hele Befolkning. Saalænge det er notoriskt, at Jordens Dyrkning her i Norge endnu kræver flere arbejdende Hænder, eller at idetmindste de allerfleste Distrikter lide Mangel paa det for-

nødne Antal faste Tjenere, eller Dagarbeidere, saalænge maa det synes at være en reen Modsigelse at paastaae, at Huusmandsklassen, hvoraf de øvrige lavere Arbeidsklasser nærmest rekrutteres, til Datum er bleven for talrig, eller overhoved at Landet lider af Overbefolkning fra denne Kant, saaledes som jævnlige Klager høres. Imidlertid er det vist, at By og Bygd overstrømmes af arbejdsføre Betlere, og at Fattigbyrderne Nar for Nar tiltage, næsten i samme Forhold som Mangelen paa arbejdende Hænder bliver føleligere og føleligere. Man bør herhos betænke, at, under Landbrugets temporære flette Tilstand, hvori det befinder sig af mangehaande samvirkende Aarsager, uafhængigt af Mangel paa den fornødne Arbeidskraft, endog langt færre Arbeidere eftersøges, end Tilfældet vilde været, under Forudsætningen af en mere blomstrende eller fuldkommen Agrikultur. Hvorledes løses altsaa denne Modsigelse? hvorledes forklares denne (som det maa synes uforenelige) Tilstedeværelse af disse hinanden gjensidigen udelukkende Alternativer?

Enten maa man antage, at fast Fattighjælp i Kommunerne overhoved tildeles Personer, som til saadan deels slet ikke, deels ikke i den Grad ere kvalificerede efter Lov og Billighed, og da synes man ogsaa at kunne forklare sig Klagerne over de uforholdsmæssig store Fattigbyrder, eller over Huusmandstandens samme begrundende Talrighed, ved Siden af Banffeligheden i at erholde Arbejdsfolk. Men, om man endog kunde gaae ud fra denne lidet rimelige Forudsætning, blev det allensals Kommunernes, eller deres Forstanderes egen Sag og Skyld, tildeels ogsaa forsaavidt de af utidig Medlidenhed maatte lade sig bevæge til at understøtte arbejdsføre omvarende Betlere, skjønt disse somoftest endog ere betænkte med fast Hjælp af deres respektive faste Fattigforsørgelse. Eller ogsaa bliver Forklaringsgrunden til de paa een Gang førte, som det synes, modsigende Klagemaal over at Landet lider af en talrig fattig Overbefolkning og dog af Mangel paa Arbeidere at søge i feilagtige Institutioner om Fattig- og Dyendevæsenet samt disses kraftløse Udøvelse i Forening. Dette sidste Alternativ har ubetinget størst Sandsynlighed for sig, ligesom det og ganske harmonerer med Almeenhedens forlængst afgjorte Dom.

Den almindelige Anke iblandt vore Landmænd over den stigende Mangel paa arbejdende Hænder i samtidig Forbindelse med Formerelsen af Fat-

tigklassens Plante-skole, den ubemidlede Huusmandsstand, synes derfor hidtil overhoved uretteligen at have været rettet imod Virkningen, Tingen selv, istedetfor mod dens politisk tilregnelige Aarsag. Forfatteren vil hellere inderere den modsatte Anse, nemlig at Arbeidskraftens samlede Masse i Provindserne maaffee ikke engang vilde være tilstrækkelig, naar disses Agrikultur var dreven til en større Fuldkommenhed, om end ikke til sin størst mulige Høide, samt at ei blot uheldige Anordninger om Fattig- og Dyndevæsenet, men og disses løve Overholdelse i Kumulation for Dieblirket danne de eneste Aarsager til de trykkende Fattig-Udredsler ved Siden af en almindelig udbredt Mangel paa faste Ejere og Dagarbeidere. Istedetfor at altsaa den fattige Huusmandsstands store Talrighed, paa Grund af de derved forarsagede større Byrder og deraf atter flydende Forringelse af Landalmuens pekuniære Driftsmidler, skulde influere hinderligen paa Landets Agerdyrkning i det Hele, kan man formeentligen hellere statuere et omvendt Kausalforhold, ved at gaae ud fra, at netop den sædvanlige slappe Driftsmaade, som nemlig ikke forstaaer at sætte Hænder nok i Rørelse, i Kombination med mangelfulde Institutioner samt disses søvnige Forfølgelse, er Skyld i, at Huusmandsklassen, eller i Almindelighed den simpleste Arbeidsstand jævnlig befinde arbejdsløs, yderst forarmet og trængende til paa-lignet Understøttelse, uden at tale om den frivillige Sukkurs, som Betleriet, til Trods for Lovgivningen, alletider finder Leilighed til at afløkke Medlidensheden.

Lovrigt seer man her udbredt for sig et Felt, rigt paa mangehaande politiske Betragtninger, der ogsaa forsaavidt høre hjemme paa nærværende Sted, som Gjenstanden quæstionis isærdeleshed har Indflydelse paa Landøkonomien i samtlige dens Forgreninger. Esterdi imidlertid Regjeringen sandsynligviis vil forelægge næstkommende Storthing*) en fuldstændig Pro-

*) I sidste Dieblirk, da dette lægges under Pressen, vil man ikke undlade anmærkningsviis at tilføie, at denne eventuelle Reformation af hele Fattiglovgivningen endnu ikke i Regjeringsforslag er fremkommen paa nu (i Aaret 1842) forsamlede Storthing, hvortil paa Stedet oprindelig er sigtet; ligesaa lidt som heller endnu noget andet (privat) Forslag berøffende dette ample Emne vides at være fremsat, eller af de nu næsten fuldførte Komitee-Arbejder kan skjønes at være taget under Behandling.

position til en omfattende Lov om Fattigvæsenet i hele Riget, Frugten af lange Dverveielser og moissommelige indhentede Underretninger fra alle Rigets Kanter, troer Forfatteren at have gjort Noks, ved her kun at paapege Tidens paaatrængende Fornødenhed til Institutionen af et aldeles reorganiseret System for hele Fattigpleien i vort Fædreland, ledsaget af en summarisk Angivelse af dets særlige Hovedformaal: et System, der ikke alene maatte bære den rene Fornufts umiskjendelige Stempel, (forfaavidt denne gjør sig gjældende indirekte gennem analogiske Empirier); men ogsaa i flere fremmede Lande maatte have gennemgaaet den direkte Erfarings overbevisende Prøve, hvorved sigtes til de i Udlandet nu alt saa temmelig udbredte Central- Arbejdsanstalter eller Fattigkolonier, hvis allerførste Oprindelse dog uidentivl bliver at hente fra de sveitserske Forbundsrepublikker.

Forfatteren seer sig, som anført, paa Grund af Stedet, i den Nødvendighed at maatte afstaae fra yderligere speciel Gjennemførelse af denne ogsaa for Norges hele Fattigpleie ganske afspasfede Idee. Han maa saaledes indskrænke sig til, blot i al Korthed at opstille Hoved-Ideen, eller selve Skelettet af en saadan Indretning, saaledes som samme resulterer af de mangehaande politiske Viemed af middelbart og umiddelbart Slags, af større og ringere Vigtighed, som, ifølge hans individuelle Anskuelse, lade sig forene dermed. En kortfattet nærmere Antydelse af Grundsætningerne for Fattiganstalternes Fordeling over Rigets Provindser troes ogsaa at høre med til at konstituere Hovedbegrebet i dettes omfattende Heelhed. Med Hensyn først til denne Fordeling foreslaaes nu, som følger:

Hver Kjøbstad og hvert Fogderi med derunder liggende Ladeplasser skal ordentligviis have sin kombinerede Indretning, umiddelbare og hovedsageligt bestemt saavel til Optagelse af de arbejdsføre, syge og ukonfirmerede Trængende, som til Fængsel for de civile og kriminelle Arrestanter, dog kun forsaavidt ei lokal Udstrækning, eller Uforholdsmæssighed i Lemmernes større eller ringere Antal maatte tilraade Forandring i denne Grundsætning. I Konsekvens heraf kunne t. Ex. enkelte Fogderier, formedelt deres betydelige Omfang, eller Folketal, komme til at faae flere deslige Anstalter, ligesom ogsaa paa den anden Side Folketallet i de større Kjøbstæder rimeligviis i Regelen vil komme til at begrunde en saadan Fleer-

hed. Derimod kunne omvendt de mindre Kjøbstæder af modsatte Aarsag, efter Omstændighederne in concreto, faae deres Anstalt tilfældeds med nærmest omliggende Fogderi. Disse kombinerede Anstalter skulle paa Landet, for den almene Bekvemheds Skyld, være anlagte i det, med Hensyn til Populationen samt Lokalforholdet, midterste Punkt af de respektive Kommunedistrikter, forsaavidt ei overveiende Grunde maatte tilsiige en anden Beliggenhed. Hvor der maatte blive at oprette mere, end 1 Anstalt, skal dette samme Princip befulges, saaledes at hver enkelt beholder, saavidt muligt, ligestor Periferi, hvis Centrum den altsaa kommer til at danne.

De særlige fornemste, eller mere umiddelbare Formaal for disse kombinerede Instituter bliver nu omtrent følgende kumulative:

1. At lette Kommunerne Byrden af Fattigforsørgelsen i det Hele.
2. At forskaffe de individuelle Gjenstande for denne samme, men især de trængende Syge bedre Underhold og Forpleining, end ellers muligt.
3. At danne og udvikle de unge til sig selv overladte Væsener til sædelige samt, efter deres Stilling, duelige Statsborgere.
4. Gavnligent at indvirke paa de Eldres somoftest forvildede Gemytter, med stadigt Hensyn til at bibringe dem Kyndighed i og Eyst til Arbejde, Bindfælselighed og gavnrig Virksomhed overhoved.
5. At vinde Formindskelse af Delinkvent-Udgifterne, forenet med en større privat og offentlig Sikkerhed imod Arrestanternes Undvigelse.

Til de underordnede, eller mindre væsentlige Diemed, som ved disse Instituter tilsigtes opnaaede, synes at kunne henføres:

6. I Sygdomstilfælde at give de ikke-trængende Indvaanere, især i Landkommunerne, ved at lade sig indføre paa disse Central-Anstalters Sygehuus, Leilighed til at erholde en mere stadig, og i Almindelighed mindre bekostelig Sygehjælp, end ellers sædvanligen kan skee.
7. At skaffe Arrestanter overhoved ikke alene bedre Forpleining, men efter Omstændighederne tillige gavnlig Beskæftigelse med Haandarbejde*).

*) Som hermed beslægtet og saare vigtigt politisk Formaal, hvorom Publikums Opmærksomhed først i de senere Dage offentligen er bleven vakt, fortjener vistnok ogsaa, nærmest i Forbindelse med No. 7, at berøres følgende: at tjene som Asyl for de fra Strafanstalterne demitterede Forbrydere, der ellers

8. At afgive et i hver Henseende mere passende Arbejdssted for dem, der ved det saakaldte Kronarbejde, i Egenkab af subsidiært Optjeningsmid- del, ere kjendte pligtige til at affone offentlige Mulkter, eller andre der- med i Lighed stillede Pengepræstationer.
9. At finde et bekvemt og hurtigvirkende Middel til, at de overalt i Ri- get ødeliggende, men for Kultur velskikkede Jordstrækninger for nogen Deel kunne vorde benyttede paa den for Nationalvelstanden fordeelag- tigste Maade.
10. At afhjælpe et hidtil hoist føleligt Savn for Nationen, ved, af det saa- ledes for Plogen vundne Areal, at indrette Experimental-Jordbrug i hver særskilt større Landkommune, nærmest tjenende til Norm og Bei- ledning for de inden samme boende Jordbrugere.

Til Opnaaelse af samtlige foromhandlede yderst vigtige, ei mindre kommunale, end reent nationale Formaal, maatte disse Central- Fattiganstalter saaledes komme til at udgjøre en Kombination omtrent af følgende navnlig forskjellige Hoved-Afdelinger:

- A. Fattig- og Sygehospital.
- B. Skole- og Opdragelses-Institut.
- C. Almeentomfattende Arbejds- og Værksanstalt.
- D. Almindeligt Arresthuus.
- E. Normalt Experimental-Landbrug.

Det er, som oven anført, fra Sveits, og navnlig fra de berømte fellenbergske Fattigskoler ved Hofwyl i Kanton Bern, at Forbilledet til disse Instituter er udgaaet, hvilket dernæst fandt Efterligning i Holland, Preussen og England. Men især har sidstnævnte Rige gjort meget vigtige Fremskridt i Fattigpolitiet, ved en almindeligere udbredt Oprettelse af Arbejdshuse (Works-Houses). Et Stød til sammes Indførelse i vort Fædreland er nu endelig ogsaa skeet i Aaret 1840, idet Kommunerne af Tårnsberg- og Laurvig- samt Buskeruds-Amter have forenet sig med Drammens-By om at oprette en fælleds Arbejdsanstalt, men sandsynligviis dog med langt engere Formaal, af en langt simplere Sammensætning, end efter Forfatterens nys

jævnlig ved nye Forbrydelser nødsages til at forhverve sig Livs- ophold i en eller anden Strafanstalt.

opstillede Forslag. Man vil imidlertid haabe, at dette første Forsøg paa, her i Landet at realisere det eneste Princip for Fattigforsørgelsen, som synes at fyldestgjøre alle Fornuftens Forbringere, vil blive kronet med et saadant Held, at det kan komme til at optræde som fremtidig Norm ved sammes almindelige Efterligning i de øvrige Provindsler.

For nu ikke hellere at tabe Tingenes sande Stilling affigte, staaer det vistnok ikke til at negte, at der, under Landbrugets nuværende Laaene Drift, ingenlunde overalt gives Anvendelse for Huusmandsstandens (den fattige Folkeklasses) disponible Arbeidskraft, og at det frygtelige Onde, Overbefolkning, naar man seer Sagen fra denne Side, faktisk finder Sted i enkelte Landsskaber. Men det supponeres, i Genhold til de oven oplyste Data om Rigets betydelige endnu ledigtstaaende Hjælpemidler, at Folkmængden i Gjennemsnit er saa langt fra at have steget til Uforholdsmæssighed i saa Henseende, at den tværtimod hellere næsten paa ethvert Punkt af Riget endnu er for ringe. Den Tid turde nu dog muligens ikke være saa fjern, da alle arbejdsføre Hænder ville tiltrænges, eftersøges og blive satte i gavnlig Bevægelse. Arbejdsanstalterne skulde da imidlertid hovedsageligen være til, for at kunne optage, og til Gavn for de respektive Kommuner anvende alle ledige Kræfter, indtil samme kunne finde tilstrækkelig privat Benyttelse under en tilkommende større industriel Kørsel hos Nationen, samt for siden, naar denne eventuelle Kørsel in spe er indtraadt, ogsaa at sætte de muligens overskydende Kræfter i Anvendelse; endelig for overalt at tvinge de modvillige Fattiglemmer til at yde Arbejde: denne deres eneste Skjærv til at afbetale Fødelandet deres Kostpenge. Kort videre at bemærke angaaende nærværende saa yderst indgribende Materie, hvilken som helst Forudsætning man end maatte troe sig besøiet til at gaae ud fra for Tiden med Hensyn til den fattige Arbejdsklasses Forhold til Landets naturlige Levemidler, og til Trods selv for de temporære store Fattigbyrder, som alletider ville vedblive at udgjøre et hemmende Moment for Jorddyrkingen, hvoraf samme skulde udredes, og uanset slutteligen hvilken anden moralsk Skade slig virkelig eksisterende, eller kun supponeret Overbefolkning maatte medføre for den hele Samfundsorden: vist er det idetringeste, at Landets Opdyrking i det Hele taget derved ei bliver forhindret i

sin Fremadskriden, snarere omvendt befordret. Og overalt saa er det Huusmandslobberne, der i Regelen danne Rudimenterne til de senere fremstaaende Bondegaarde, hvis nette nybyggede Baaninger saalunde komme til at indtage de lave Huusmandsstuers forrige Tomt.

Man har forresten fundet det overflødig at udbrede sig over de virkende Hindringer ogsaa for disse Smaalodders bedre Opdyrkning, efterdi disse Hindringer synes i Hovedsagen aldeles at falde sammen med dem, der gjælde for det under særegne Nummer indførte Matrikulgods, hvoraf de altid udgjøre integrerende Bestanddele.

L.

§ 23.

Mangel af Agerdyrknings-Seminarier, eller Lærestalter til den rationelle Agrikulturs almindelige Udbredelse.

Efter dette befinder Forfatteren sig nu paa det Punkt i sin Afhandling, hvor det i den sidste Tid opkastede vigtige Spørgsmaal om Institutionen af Agerdyrknings-Seminarier meest passende synes at kunne besvares. Dog, saalænge Statsforvaltningen endnu ikke er kommen til Enighed om selve Eksistensen, eller den blotte Idee af en saadan Indretning, maatte det ogsaa, som man formener, være paa urette Sted, her at udbrede sig over nogensomhelst særlig Form, hvorunder samme eventuelt burde fremtræde, lempet efter Landets konkrete Omstændigheder; og det saameget heller, som en detailleret Udvikling ogsaa her vilde komme til at fattes den fornødne Plads. Det antages forresten at være bragt til Almeenhedens Kundskab, at det i 1839 forsamlede Storting har taget under Behandling en Regjerings-Proposition angaaende et Central-Agerdyrknings-Institut i Omegnen af Christiania, uden at der dog derom blev fattet nogen definitiv Beslutning. Derimod udfattes, til Disposition af Regjeringen, 400 Spdr. aarligt i Budgetterminens 3 paafølgende Aar, tilsammen altsaa 1200 Spdr., som Stipendiar-Understøttelse for kvalificerede Subjekter, der maatte attraae ved Reiser udenrigs at udvide deres Indsigter i det rationelle Landvæsen. Dette Stipendium er endnu til Datum (den 21de Marts 1841) ikke bleven uddelt. Og, saavidt vides, er heller ikke betræffende det projekterede Agerdyrknings-Institut hidtil dags videre avanceret, end at Regjeringen har ind-

sendt hele Sagen til Betænkning af det kongelige Selskab for Norges Vel. Næstkommende Storthing vil det forhaabentlig være forbeholdt at dekretere endelige og bestemte Anordninger om dette angelegne Emne, efter fornyet Proposition fra Regjeringen, hvilken sandsynligen ikke vil udeblive.*) Saare vanskeligt vil det dog alletider blive at afgjøre, om, og end mere hvorledes disse Anstalter bør være indrettede. Forfatteren holder dog meest over til den individuelle Formening, at Tilværelsen af 1 Central-Agerdyrknings-Skole i Kjøernen af Landet, og det af mange Grunde i Hovedstadens umiddelbare Nærhed, vilde være en særdeles ønskelig Ting, fornemmelig maaskee i Egen- skab af Prove-Exemplar eller Model for et saadant Institut, førend man skrider til Anlægget af Filial-Seminarier i de øvrige Landskaber, hvorom allerede Udskilligt har været motioneret, og som troes at have Pluraliteten af Nationens sagkyndige Mænd for sig. Ligesom nemlig den enkelte Privat- mand, efter Klogskabens simple Anviisning, ikke gjerne saa strax tør indlade sig paa Experimenter af vidt Omfang, da de derved tilsigtede nye Erfar-inger ligesaa vel kunne indhentes ad en kortere og mindre bekostelig Vej, (thi den initiale Erfaringsbane er stedse kostbar at vandre): saaledes for- menes det ogsaa, at den moralske Person, et heelt Statssamfund, overhoved handler rettest ved at gaae frem aldeles efter en lignende Maxime, naar det gjælder at inferere Indretninger af et heelt fremmedt Væsen. Man kunde desaaarsag jo først forsøge med at anlægge en enkelt Læreanstalt paa antydede Punkt i Landet, og derhos indskrænke sammes Organisation til det ringest mulige Omfang for det Første. Blev nu Ideen senere befunden god eller praktisk for andre Distrikter, (forsaavidt en saadan dens Forflerelse iøvrigt maatte være tilraadelig), saa kunde den siden i Art og Antal fuldstændig- gøres ved Hjælp af den vundne Skat af Erfaringer, som immer Tiden alene fører med sig; hvorimod den uprovede Virkelighed stedse enten slet undgaaer, eller dog illuderer alle menneskelige forudgjorte Kalkuler. Chri- stiania maatte dog, under Forudsætning af slige Seminariers almindelige Anlæg, bestandigen blive at betragte som et fixeret Punkt, hvor en Lære-

*) Alt hvad der imidlertid indtil seneste Datum (2 Septbr. 1842) sees offentlig at være passeret til Sagens Fremme er, at Storthinget paany har udsat hiint sam- me Stipendium for de 3 løbende Budgetaar.

anstalt aldrig vel kunde undværes, naar saa skulde være. Det maatte nødvendigviis, som det synes, komme til at danne et permanent Centralpunkt, hvorunder de øvrige Instituter i Landdistrikterne skulde reorganisere som underordnede Afdelinger. Disse maatte vel og efter Mulighed faae deres Plads i Nærheden af de større Kjøbstæder, og navnlig Stiftstæderne.

Kunde Forfatterens egen løselig udkastede Plan til experimentale Jordbrug, kombinerede med Arbeidshuse, i de forskjellige Land-Kommuner, og dyrkede, under en fuldkommen habil Bestyrelse, ved Fattiglemmers og mindre farlige Arrestanters ellers tilspilbegaaende Arbeidskræfter, vorde realiseret, saa vilde saadanne ei alene kunne udfylde omnævnte Filial-Seminariers Plads, men tillige rimeligviis komme til at ytre en langt mere udstrakt Virkning til Held for det Almene; thi de vilde, vel indrettede og bestyrede, paa een Gang baade tjene som Normaler for de respektive Distrikter, og, naar de derhos vare anlagte efter en passende udvidet Maalestok, desuden afgive det kraftigste Middel til at nyttiggjøre mange ødeliggende Jordstrækninger. Ved Siden heraf burde vistnok ligesuldt bestaae et Hoved-Seminarium eller en Central-Experimental-Anstalt paa angivne Sted omtrent i Midtpunktet af Riget, hvilken nemlig ei blot de akademiske Borgere samt hver anden Lærelysten, qua Tilhørere eller Tilskuere, gratis kunde frekventere, men som ogsaa skulde være indrettet til, imod Betaling, at optage og uddanne de Alummer, der i Tiden maatte attraae Ekspektants paa Assistent- eller Forstanderposter ved Filialerne under Fattigkolonierne rundt om i Provindserne; — endelig til at optage, under sidstnævnte Vilkaar, Hversomhelst, der af private Grunde maatte søge stadig Belæring i det agronomiske Fag.

Udsigterne til nogen almeen Indførelse af disse Arbeidsindretninger med annekteret Agerdyrknings-Klasse (see oven) maae visseelig endnu antages fjerne, eftersom ogsaa disse tiltrænge Prøvelsens Tid, førend deres Hensigtsmæssighed overalt kan blive konstateret. Men det troes at ville være særdeles tjenligt, om imidlertid, og saa snart muligt, et Central-Seminarium blev oprettet, efter en i Begyndelsen indskrænket Plan, især for det Tilfælde, at oftomhandlede Fattigkolonier med derunder sorterende Normal-Experimental-Brug skulde blive forsøgte og finde almindelig Anerkjendelse in Publico. Den værste Anstødssteen for Udførelsen saavel af disse Kolonier i deres

Heelhed, som med særskilt Hensyn til sammes agrifole Sektion, vil formodentlig endog komme til at bestaae i den forhaand værende store Mangel paa passende Individier til at bestyre samme.

M.

§ 24.

Mangel paa positive Opmuntringsmidler og virksomme landøkonomiske Samfund.

Det synes "apriorist" indlysende, at der for den frie Udvikling af de borgerlige Næringsgrene i Almindelighed ei tiltrænges andre legale, eller administrative Forholdsregler, end den simple Bortryddelse af de Anstødsstene, der maatte spærre Veien for samme. Den franske Handelsmands Svar: "Laissez nous faire", paa en altfor virksom Ministers Spørgsmaal ligger uden tvivl ikke mindre enhver anden Stats næringsdrivende Borger i Munden, naar han vil betegne de Anstalter fra det Offentliges Side, hvorved hans Levebrød bedst skulde kunne fremmes til Held for ham selv og det Almindelige. Det synes idetmindste, som om der fornuftigviis ikke kan blive Tale om positive Opmuntringer, saalænge ikke de hemmende Omstændigheder, der maatte existere, paa bedste Maade ere ryddede afveien. Meningen heraf er naturligviis ikkun den, at, forsaavidt der bør herske en vis Orden i Anvendelsen af alle Befordringsmidler, sigtende til at hjælpe Landhuusholdningen paa Gode, bør man formeentlig først og fremst tænke paa at gjøre Brug af de, (om man saa kan sige), negative Remedier, hvortil Tilintetgjørelsen af samtlige ovenomhandlede deels politiske, deels physiske Impedimenter lader sig henføre, førend man nogensinde skrider til de mere positive (direkte) Styrknings- eller Befordringsmidler, der bestaae i Præmier og Opmuntringer af hver Art. Hines Væsen og intenderede Virkning er nemlig, ligesom af Prophylactica, at forhindre den overhængende, eller som egentlige Medikamenter at standse den allerede tilstedeværende Sygdom, hvoraf vort Landvæsen i alle sine Ledemod er at ansee som Patient; disses derimod som Corroborantia at understøtte den tilbagevendende Helbred, hvori det maatte befinde sig som Reconvalescent. Herved være det dog ingenlunde sagt, at saadanne direkte Opmuntringer skulde være hensigtsløse, om end ikke Alt skulde være bragt i den meest fuldstændige Orden, om end ikke alle Anstød for Landmanden skulde

være bragte tilside. Til dette store Maal vil sandsynligviis medgaae en altfor lang Tid at vie paa. Er Statsstyrelsen kun fast besluttet paa her-
 efter, som den har begyndt, at yde denne fortjente Gjenstand for dens første, vedvarende og uindskrænkede Omhu den behørige Pleie, saa ville ved Siden heraf Opmuntringsmidler, efter fremmede Landes Forbilleder bestaaende i Præmieuddelinger, eller offentlige Lovtaler over efterligningsværdige Foretagender i Landbosaget, ikke blive uden yderst gavnlig Indflydelse. Erfaringer fra andre Lande, (som paaapeget), have tilstrækkeligen bestyrket denne Kjendsgjerning. Danmarks, og endnu mere Englands hoit stegne Agrikultur skyldes tildeels deslige Institutioner. Det maatte forøvrigt kanskee synes overflødigt at bemærke, at Regjeringen aldrig umiddelbart bør virke til Landekonomiens Befordring paa denne Viis. Gjennem private ved offentlig Understøttelse bestaaende Associationer, under Navn af Landhuusholdnings-Selskaber o. dsl., er det isærdeleshed, at Viemedet lettest opnaaes, saaledes som og, efter udenlandsk Monster, hidtil har været vedtaget i vort Fædreland. Der eristere dog for Tiden ikkun 2 saadanne Selskaber her i Riget af bemeldte Tendents, og disse have begge nydt publik Bistand, sc.: det kongelige Selskab for Norges Vel med Hovedsædet Christiania, samt det kongelige norske Videnskabers-Selskab, hvis Hovedsæde er Throndhjem. Hiint har udstrakt sin hensigtsmæssige Virken over det hele Lands Agrikultur; dette har alene derimod dannet sig Landvæsenets Fremme i Stiftet af samme Navn til sideordnet Viemed for sin Tilværelse.

Disse tvende Selskaber have vistnok med de bedste Bestræbelser ikke kunnet bevirke noget i absolut Forstand isinefaldende Resultat; men betænkes maa det ogsaa, at, naar Modstanden er svær at overvinde, (den norske Almues Indolents og Fordomsfuldhed er i Sandhed overordentlig), maa den bevægende Kraft ogsaa besidde en dertil svarende Grad af Styrke, hvis noget Betragtligt skal kunne udrettes. De virkende Impedimenter for vort Landvæsens Odkomst ere, som viist, mange og store. Saalænge der ikke gjøres større Fonds disponible for dog at prøve paa at virke nogen Forandring til det Bedre, lader sig neppe nogen indgribende Reform, fra denne Kant bevirket, tænke. Erfaring har i en lang Tidsrække noksom stadfæstet Sandheden heraf. Det kgl. Selskab for Norges Vel synes for Dieblicket endog at være aldeles lammet i sin Virksomhed, ligesom mistvivlende om

Gavnligheden af sin egen Tilværelse. Det lever vel endnu, men et mat Liv. De uhyggelige Aaringer, hvoraf Riget i et Decennium har været hjem-søgt, har stillet sig saare fiendtligt imod enhver Fremadskriden af Jordkul-turen, Landets Marv, hvilken Indbyggerne, ligesom vækkede af en Dvale, netop viste sig paaveie til at fatte Smag for og indsee Gavnligheden af. Det kgl. Videnskabs-Selskab i Thronhjem, baade efter Plan mere ind-strænket i sin lokale Virksomhed, og dertilmed begavet med forholdsviis større Midler, har visselig været heldigere i sine Bestræbelser for det Stifts Landdistrikter, hvorunder det henhører. Men dette ene Stift bliver dog stedse af underordnet Betydning i Sammenligning med det hele øvrige østen-fjeldske og vestenfjeldske Norge, baade i Betragtning af dets mindre Stør-relse, og, som reen Polaregn, mindre Bekvemhed for Agerdyrkningen.

Følge Nysanførte, maa Forfatteren inhævere den Paastand, at det i nærværende Tidspunkt vilde medføre særdeles gavnlig Indflydelse paa Land-væsenet, om Storthinget, ved en ny forøget Pengebevilgning, stræbte at give det hæderlige velorganiserede Selskab for Norges Vel et nyt friskt Liv, idet-mindste et friskere, end det med sine hidtilværende Hjelpekilder har været istand til at underholde og ytre.

Man vil i denne Anledning ikke unblade at bemærke, at der sikkerligen ligger en betydelig Vildfarelse til Grund for den Praxis, som sidstmeldte Selskab præsumeres stadigen, eller i Ordenen at have vedtaget med Hensyn til sine Præmieuddelinger: den nemlig, at Alle, der ikke kunne henregnes til den egentlige simple Bondestand, (hvorfra, efter konventionel Bemærkelse, udelukkes de saakaldte Proprietærer eller konditionerede (sic) Gaardbrugere), eo ipso ogsaa ere udelukkede fra Konkurrents om Præmie. Udentvivel forholder det sig saa, at Jordbrugerne af den "konditionerede" eller mere dannede Stand, netop som saadanne, overhoved i ringere Grad tiltrænge deslige Stimulantser, end de menige Sognebønder; men paa den anden Side, uden at tale om at Afmærkelsen af Grændserne mellem Kvalificerede og Ikke-Kvalificerede tilfølge heraf vilde medføre megen Vanskelighed i Udførelsen, er det desuagtet en sig paatrængende Sandhed, at det just er fra den mere kundskabsrige samt i Regelen tillige mere formuende Jordbrugerklasse, at Stødet til agrikole Forbedringer i enhver Retning skal udgaae over den øvrige store Masse af Lan-

dets simplere Landmænd, der, selv deels manglende pekuniære Kræfter, deels og scientifick Energi til at applicere agronomiske Forskrifter paa Virkeligheden, gemeenligviis tiltrænge en sandelig Spore. Og efter, velbegrundet Erfaring har, besynderligt nok, aldrig det ved Konkurrentsen aabnede Haab om Belønning viist sig af saa fremdrivende Indskydelse paa de ubannede Gemytter, som den umiddelbare sensuale til Esterligning opfordrende Erkjendelse af selve Virkeligheden. Føler saaledes den dannede og indsigtfulde Jordbruger, i sin ordentligviis bedre pekuniære Stilling, end ikke en saa mægtig Tilskyndelse, som den menige Landmand til at konkurrere om en for et givet Foretagende offentlig udsat Priis, saa overveies dog dette tilbageholdende Moment formeentlig langt af hans præsumtiv større Ergjerrighed, forenet med en større Lethed for ham i Udførelsen; og dette ikke mindre paa Grund af hans overhoved større Pengemidler, end af de rationelt baserede Indsigter, der sædvanligen besiddes af en Saadan. Her spørges kun om at fremkalde lysende Exempler, følgerverdige Mønstre for Massen af Folket; ligemeget om Præmieæfteren derved end erholder en, i Forhold til Indbegrebet af sin hele Stilling og Dødsfrelse, maaskee for let Udgang til at vinde en Pengesfordeel, der muligens vel kunde været anbragt til større økonomisk Held for den Enkelte.

Med Hensyn nu til den foreslaaede Bevilgning af forøgede offentlige Midler til Understøttelse af Landvæsenet gennem økonomiske Societeter, antager Forfatteren, at saadan idetringeste kunde være et Forsøg værdt, paa det at man endelig en Gang kunde naae fuldkommen Visshed om Virkningen ogsaa hertillands af deslige Instituter, der i Udlandet have bragt den rurale Vindskibelighed udi alle Forgreninger til at blomstre og bære saa herlige Frugter.

Forsaavidt saaledes t. Ex. Naboriget Danmarks florerende Agerdyrning maatte have sin Oprindelse fra den almindelige Adoption af saadanne offentlige Opmuntringsmidler, (hvilket maa antages for en tilfulde erkjendt Sandhed), og for i det Hele at fremstille den, i Forhold til Forskjelligheden af begge Landes naturlige Bestaaffenhed, altfor betydelige Underballance, hvori Norge befinder sig i Sammenligning med dette Rige, især med Hensyn til Frembringelsen af de rurale Natur- og andre de enkleste Kunstprodukter: har Forfatteren troet det af Interesse, her at indspalte en tabellarisk Over-

figt, som for nogle af de vigtigste hertilhørende Artikler angiver Afstanden imellem Danmarks Udførsel paa den ene Side og Norges Indførsel af samme paa den anden, hver særskilt for sig.*) Det maa iøvrigt ikke tabes affigte, at ved Danmark her kun forstaaes den egentlige danske Stat og Hertugdømmerne, med Udelukkelse af de gamle norske Provindser Island, Grønland og Færøerne, hvorfra der udenom, dog indirekte igjennem Moderlandet, foregaaer en temmelig anseelig Udførsel af animalske og Fiskhavs-Produkter til end yderligere Forøgelse af det samlede Riges Total-Export. Sammenstillingen er i Henseende til Danmark hentet fra Aaret 1836, men for Norge derimod fra Aaret 1838. Denne Afvigelse i Tidspunktet er for ubetydelig, til at kunne relevare Noget til at svække Virkeligheden af den paaapegede Omstændighed. Hvad især Indførselen og Udførselen af Kornvarer angælder, vil man have henviist til en, under denne for begge Riger vigtigste Handelsartikel, bifoiet Anmærkning, i følge hvilken denne Uoverensstemmelse i Aarstallet forhaabentlig saameget hellere vil erkjendes uden Indflydelse, som det, til Ansueliggjørelsen af den danske Exports og den norske Imports Totalbeløb, netop meest kommer an paa et Exempel af Aar for de respektive Riger, der har været af meest overensstemmende Udfald i Henseende til Kornafgrøden. Dette har formeentligt just været Tilfældet saavel med Aargangen 1836 for Danmark, som med 1838 for Norge: begge nemlig Misværsaar.

Af animalske Raaprodukter overhoved, og fortrinligviis Fedevarer anføres nu eksempelvis:

Dst	{ Danmark, Export:	956,640 Pbd.
	{ Norge, Import:	518,479 =

Differentsen imellem Danmarks Exp. og Norges Imp.,
som udbringes ved begge Summers Addition 1,475,119 Pbd.

Smør	{ Danmark, Export:	21,332,816 Pbd.
	{ Norge, Import:	1,487,209 =

Diff. imell. D. Exp. og N. Imp. 22,820,025 Pbd.

*) Herved sigtes naturligviis kun til det summariske Overskud, som de enkelte Artikler i modsat Retning afgive for de resp. Rigers Handel, hvorvel enkelte af de opførte, udenfor den vedtagne Kategori, men overalt med et forholdsviis til Danmark ringe Beløb, virkelig sees ogsaa at passere til Udførsel for Norge.

Falg og	{ Danmark, Export:	500,640 Pbd.
Falglys	{ Norge, Import:	94,090 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 594,730 Pbd.		
Fedt, Fister og Flæsk,	{ Danmark, Export:	5,468,198 Pbd.
(røget, saltet og ferskt)	{ Norge, Import:	484,700 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 5,952,898 Pbd.		
Kjød (røget, speget, tørret, saltet og ferskt)	{ Danmark, Exp.:	2,670,000 Pbd.
Dretunger og Pølser (røgede og saltede)	{ Norge, Imp.:	377,731 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 3,049,731 Pbd.		
Heste	{ Danmark, Export:	7,566 Stkr.
	{ Norge, Export:	1 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Exp. 7,565 Stkr.		
Drer, Køer	{ Danmark, Export:	40,235 Stkr.
og Kalve	{ Norge, Import:	834 =
Diff. imellem. D. Exp. og N. Im. 41,069 Stkr.		
Faar, Lam, Beder,	{ Danmark, Export:	15,242 Stkr.
Geder og Bukke	{ Norge, Import:	739 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 15,981 Stkr.		
Uberedte Huder af stort	{ Danmark, Export:	1,249,120 Pbd.
Kvæg og Heste	{ Norge, Import:	196,618 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 1,445,738 Pbd.		
Uberedte Skind af Kalve,	{ Danmark, Export:	1,453,904 Pbd.
Faar, Lam, Geder og Bukke	{ Norge, Export:	69,686 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Exp. 1,384,218 Pbd.		

Kreaturbeen	{ Danmark, Export:	7,221,692 Pbd.
	{ Norge, Export:	1,213,960 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Exp.		6,007,732 Pbd.

Kaa Uld, Kalkuld og Krabsuld	{ Danmark, Export:	1,911,360 Pbd.
	{ Norge, Import:	71,930 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		1,983,290 Pbd.

Fjer til Dynen	{ Danmark, Export:	30,688 Pbd.
	{ Norge, Import:	64,669 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		95,357 Pbd.

Kaae Pennefjer	{ Danmark, Export:	14,576 Pbd.
	{ Norge, Import:	90 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		14,666 Pbd.

Honning	{ Danmark, Export:	52,656 Pbd.
	{ Norge, Import:	55,910 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		108,566 Pbd.

Bor	{ Danmark, Export:	30,976 Pbd.
	{ Norge, Import:	1,888 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		32,864 Pbd.

Til vegetabiliske Handelsartikler henregnes navnlig følgende:

Poteter	{ Danmark, Export:	119,496 Edr.
	{ Norge, Import:	59,795 =
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.		179,291 Edr.

Kornvarer af Hvede, Rug, Byg, Havre, Boghvede, Erter og Bitter (enten i naturlig heel Form, eller som Meel, Gryn eller Malt)	{ Danm., Exp.:	1,169,966 Edr.
	{ sammes Imp.:	27,009 =
Danmarks overskydende Exp.:		1,142,957 Edr.

Danmarks overskydende Export af Kornvarer:	1,142,957 Tdr.
Norges udelukkende Import af samme:	1,265,184 =
<hr/>	
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.	2,408,141 Tdr.
Hertil kommer Norges Import extra af Perlegryn:	22,238 Pd.

Linsfrø og Kornfrø	{ Danmark, Export:	4,638 Tdr.
	{ Norge, Import:	3,327 =
<hr/>		
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.	7,965 Tdr.	
Hvorhos Norge importerer extra af Kornfrø:	84 Pd.	

Haardt Brød af Hvede	{ Danmark, Export:	4,249,856 Pd.
	{ Norge, Import:	22,577 =
<hr/>		
Diff. imellem D. Exp. og N. Imp.	4,272,433 Pd.	

Haardt Brød af Rug	{ Danmark, Export:	144,896 Pd.
	{ Norge, Export:	2,846 =
<hr/>		
Diff. imellem D. Exp. og N. Exp.	142,050 Pd.	

Anmærkning. Ifølge Foranferte er nærværende Tabel for Norges Bedkommende udført for Aargangen 1838, der, som et haardt Misværsaar, naturligviis udfordrede en ualmindelig stor Tilførsel af Kornvarer. Det kunde altsaa ved første Blik synes, som om den overalt uhyre Differenti imellem Norges Import og Danmarks Export af denne første Livsartikel var fremstillet med et for vort Fædreland uheldigt Exempelaaar. Men det maa herunder nøie erindres, at, om end Norges Import steg til en usædvanlig Høide i ombemeldte Aar 1838, saa sank Danmarks Export omvendt af samme Grund i 1836 ned til et for dette Rige ligesaa usædvanligt Standpunkt, saaledes at det ene Riges større Import fuldkommen holdes i Ligevægt ved det andet mindre Export, hvorved Differentien altsaa imellem begge Staters Totalbeløb af Kornvarer i omhandlede Gen-

seende omtrent bliver udjævnet til sin ordinære enorme Størrelse. Ia Differentsen mellem Danmarks aarlige Kornudførsel, efter Middeltal, i Karrækken 1826—1835 (begge incl.), da den udgjorde: 1,704,133 Tdr.
og i dette eksempelviis opstillede Aar 1836, da samme beløb sig til: 1,169,966 =
udgjør ikke mindre end den overordentlige Sum af: 534,167 Tdr.

Brænde	{	Danmark, Export:	10,708 Favne.
		Norge, Import:	325 =

Diff. imellem D. Exp. og N. Imp. 11,033 Favne.

Desuden exporterede Danmark extra af Brænde-Lovv (hvortil Norge vistnok eier det raae Materiale i ligesaa rig Mængde) til Værdi 73,845 Rdlr.

Brændeviin (og Genever)	{	Danmark, Export:	1,102,928 Potter.
		Norge, Export:	885 =

Diff imellem D. Exp. og N. Exp. 1,102,043 Potter.

Anmærkning. Var Kornbrændeviin og Genever ikke gjort til Kontrabande i Norge, vilde man nok faae at erfare, at Landets Beboere, for ogsaa at spare sig al Uleilighed med Tilvirkningen af denne deres kjæreste Drik og første Livsfornödenhed, fandt det bekvemmere at lade sig samme importere udenfra, ligerviis som alt Andet, istedetfor, som nu, selv at tilberede det fornødne aarlige Mundforraad, og ovenikjøbet hospitaler skjenke deres udenlandske Venner en liden Slumpe-dram med en lumpen Export af 885 Potter: rigtignok en vel ringe Skjænk af en Befolkning paa 1,200,000 Hoveder, som selv forterer over 20,000,000 Potter Spirituosa, og desuden maa være disse rundgivende Udlændinger fuld Erkjendtlighed skyldig for alle de mange skjønne Artikler, hvormed disse aldrig kunne blive træt af at traktere dem.

I Hensigt nu end yderligere og uden Sammenstilling med noget fremmedt Rige at anskueliggjøre det lave Standpunkt, hvorpaa vort Fædrelands udenlandske Trafik med dets i Grunden ei endommelige eller saa at sige indfødte Produkter befinder sig, hid sættes nu videre en Fortegnelse over enkelte af de mere vigtige Natur- samt simpleste Kunst-Produkter, som Indlandet enten udelukkende lader sig tilføre, uden mindste Vederlag i Udførsel af samme, eller som dels importeres til, dels exporteres fra Norge, men hvoraf Importens Totalsum dog i Regelen meget vidt overskriver Exportens. Det bemærkes atter, at herved ligetil ikkun saadanne Artikler ere tagne under Betragtning, som Landet virkelig efter sin hele Natur omvendt hellere i store Kvanta burde udsende eksklusiv, d. e. uden mindste Tilførsel af disse samme udenfra. Beregningen er hentet fra Aaret 1838.

Exklusiv Import til Riget finder saaledes Sted med Hensyn til følgende Handelsartikler:

Potafse	16,017 Pd.	Løndestaver (af alle	
Hampefrø	2,999 Potter.	Slags)	2,034,066 Stkr.
Hamp (heglet og uheg-		Bidier	3,947 Pd.
let) og Hampestry	1,909,973 Pd.	Seilbug og Klaverbug	247,760 =
Liin (heglet og uheg-		Seilgarn	12,396 =
let samt Liinstry	971,254 =	Rebflagerarbeide	267,692 =
Løg	51,585 =	Liim	18,396 =
Kaal (frisk)	51,549 Stkr.	Høns, Kalkuner, Gjæs	
Gichorirødder (ei præ-		og Vænder	1,287 Stkr.
parerede)	94,308 Pd.	Tilberedte Penneffær	1,630 Pd.
Haverødder (saasom		Æg	23,951 Snees.
Perfille ic.)	879 Skjæpper.	Dagsteen (glasfæredede)	105,822 Stkr.
Humle	123,455 Pd.	Do. (uglasfæredede)	1,268,068 =
Hø	1,118 Skippund.	Bitriol (grøn og blaa)	105,004 Pd.
Rjønrog	7,167 Pd.	Salpeter	86,025 =
Harpir	34,481 =		
Kul af Træ	45 Tdr.		
Æsker af Træ	665 Pd.		
Træsko og Tøfler	654 Par.		

Efterfølgende Produkter havees vel til Udførsel; men denne er baade i

fig selv ubetydelig, og overveies over-
alt langt af Indførselsbeløbet.

Beeg { Import: 40,926 Pd.
Export: 1,634 =

Dverskdydende Imp. 39,292 Pd.

Hjære { Import: 3,874 Edr.
Export: 900 =

Dversk. Imp. 2974 Edr.

Lønde- { Import: 1,553,632 Stkr.
baand { Export: 3,360 =

Dversk. Imp. 1,550,272 Stkr.

Svineborster, { Import: 7,239 Pd.
Haar af Kvæg { Export: 1,665 =
og Krølhaar

Dversk. Imp. 5,574 Pd.

Aske af Tang { Import: 4,862 Pd.
og Bed { Export: 2,933 =
Dversk. Imp. 1,929 Pd.

Muursteen { Import: 725,985 Stkr.
Export: 8,000 =
Dversk. Imp. 717,985 Stkr.

Pottemager- { Import: 196,968 Pd.
arbeide { Export: 1,900 =
Dversk. Imp. 195,068 Pd.

Garvede, barkede og fæmsberedte Hu-
der og Skind af Hornkvæg, Heste,
Faar, Lam, Ge- { Imp.: 134,999 Pd.
der og Bukke { Exp.: 1,086 =
Dversk. Imp. 133,913 Pd.

N.

§ 25.

Den endnu betydelige Masse af offentligt Jordegods, som ligger til Beneficium
for Præstefabet og geistlige Enker i Landet.

En endnu virkende Aarsag til vort Agerbrugs defektive Forfatning
møder os i den store Mængde publike Jordegods, som in specie ere bene-
ficerede til Geistligheden og Skoler i Landet. Vel er der nu ved de nyere
Lovbestemmelser angaaende det mediate Præstegods (det egentlige saakaldte
Leilændings- eller Byrelgods) truffet en saadan Disposition, at dette efter-
haanden ved Salg vil overgaae til at blive Eiendomsjord. Men Virknin-
gen af den forhenværende og forendeel endnu vedvarende Byrelindretning
spores endnu paa de forlængst afhændede Landeiendomme, og vil, ifølge
Sagens Natur, sandsynligviis endnu i et langt Tidsrum vedblive at ytre
sig paa Jordbruget overalt i Riget, selv efterat det hele Leilændingsvæsen

en Gang i Fremtiden er ganske ophørt. Det er nemlig Noget, alle Tidens Erfaring har bestyrket, at en Brugsbesidder, en Leilænding, i Almindelighed aldrig finder den Opmuntring til en paa hans egen, eller den almene Velstand gavnligt indflydende Agerdyrkning, som den private Eiendomsbesidder. Statsstyrelsen har derfor vistnok handlet efter en saare viis Politik ved at søge denne fordærvelige Tilstand ændret, som skeet er. Men man har hørt jævnlige, og, som det synes, ei ugrundede Anker, over at den ikke noksom har benyttet de overordentlige Midler, som ad denne Vej indflyde under Navn af Oplysningsvæsenets Fond, til at befordre Landvæsenets Fremme ved Laan, eller paa andre understøttende Maader.

Angaaende nu de betydelige Fordeiendomme, som, under det velbekjendte Navn af Præstegaarde, ere udlagte til immediat Brugs- og Frugtsret for de geistlige Embedsmænd i Landsognene, eksisterer tilviis ogsaa velgrundet Indvending mod en saadan Indretning i dens nærværende Størrelse eller Udstrækning. Det er nemlig almindelig erkjendt, at Præstegaardene overalt i Riget efter Ordenen indtage en altfor stor Udstrækning i Forhold til Præsteskabets i Jorddyrkning erhvervede Indsigter, eller for samme levede Tid og Kræfter, hvorpaa Kaldspligterne naturligtviis have første Krav. For disse maa Jordbruget, som blot sekundær Beshjæftiggelse, under enhver Betragtning staae tilbage. Betænkes det nu tillige, at Præstegaardene ogsaa vanligviis udmærke sig ved Jordbundens Fortrinlighed fremfor det almindelige Bøndergods i Bygderne, vil det saameget lettere indrømmes, at mange af Landets betydelige Præstegaarde, hvis tilbørlige Drift maaskee ikke engang af private dermed udelukkende beskæftigede Besiddere fyldestgjørende kunde bestrides, maatte kunne indskrænkes uden Tab, ja maaskee til sand Fordeel for vedkommende Usufruktuarier; thi det forudsættes som evident, at et Gaardsbrug, som formedelst sin Størhed staaer i Misforhold til den derpaa anvendte, eller anvendbare Tid og Bekostning, er saa langt fra at være indbringende, at det tværtimod endog stedse drives med overveiende Tab for angjældende Brugseier, og i hvert Fald maa staae tilbage for en mindre Eiendom, hvor Ligevægtsforholdet i bemeldte Henseende bedre lader sig opnaae.

Men, lider end de geistlige Usufruktuarier intet positivt Tab ved Slige

uforholdsmæssigt store Præstebol, saa er det idetmindste iøinefaldende, at det hele Borgerfund, den hele Nationalformue maatte have større Fordeel af, at en in summa saa anseelig Masse af Landets bedste Jord kom i private Mænds Hænder, med fuld Eiendomsret, end at den som Brugsjord bliver slet, eller mindre vel benyttet af Præsteskabet. Sagen synes i sig utvivlsom. Den har været ofte omhandlet in publico. Men der eksisterer, saavidt vides, endnu ikke fjerneste Udsigt til at nogen Forandring i dette Stykke fra Legislaturens Side vil indtræde.

Ligesaa har der hos Almeenheten været megen Tvivl om de geistlige Enkesæders fra ethvert Synspunkt passende Størrelse, eller om overhoved de af Staten til Pension, for Præstenkerne udlagte beneficerede Gaarde burde bestaae, som saadanne, og om Enkerne ikke burde betænkes paa anden hensigtsmæssigere Maade. Denne Sag er dog allerede bleven Gjenstand for vor Regjerings Opmærksomhed, og turde muligens snart blive endeligen afgjort (af førstkommende Storthing efter Forslag fra hiin, hvilket nu præpareres af en specielt anordnet Kommission).

O.

§ 26.

Almindelig Tranghed i Kaar eller Mangel af de fornødne Driftsmidler.

En vigtig Hindring for vort Jordbrugs rette Opkomst paa staaes gemeenligviis ogsaa at ligge i Landbostandens almindelige Mangel paa tilstrækkelig Driftskapital, hvis nødvendige Følge er og maa blive en Stagnation i det hele Værk. Men dette tilvisse eksisterende fatale Impediment have Fortidens ikke mindre end Nutidens Undskyldere, Forsvarere, Amateurs og Forsægtere af Faineant-Tilstanden stræbt at nedlede paa den Viis, at Norge til evig Tid med Nødvendighed maa blive et usælt trængende Land, fordi det saaledes har været fra Hedenold, eller fordi den ene Generation, med stedse uforanderlig fra Ascendenterne nedarvet Fattigdom, under den immer stigende Folkeformerelse, aldrig kan faae Ro og Tid til at sammenspare et quasi Fundament af Velstand, en Sparekilling, hvorpaa, i en stedse stigende Progression, de efterfølgende Generationer eller Descendenter ligesom

kunne bygge til Værkets Fuldbendelse, og saaledes at Nationen endelig, med et stadigt klækkeligt Fond i Behold, kunde trodse physiske og politiske Modgangstød, uden nogensinde aldeles at sættes tilbage i den forrige Forfatning. Kort, disse talrige ældre saavel som nyere Stilstands-Mænd have ordentlig for Skik, at regne hiin medvirkende Aarsag til Norges langsomt fremadskridende (om ikke mangesteds endnu stillestaaende, for ei at sige tilbagegaaende) Landvæsen, som bliver at søge i Provindsbeboernes almindelige Pengedefekt, til en reent ubetinget Nødvendighed, der, i denne Egenkab, altsaa og maatte blive enhver Periodes Tidsforvandte for aldeles utilregnelig at ansee, medens Forfatteren derimod, under fuld Erkjendelse forøvrigt af denne vægtige Anstødssteens baade Silvær og Virkning her i Landet, ikke formaaer at rive sig løs fra den urygkelige Overbeviisning, at hver enkelt længere Tidsperiode for største Delen har at søge Hoved-Aarsagen til dens kraftesløse Pengeforfatning med deraf flydende repressive Følger paa Indbegrebet af samtlige dens Næringskilder i egen tilregnelige Brode.

Naar man overalt gaaer tilbage til Urtiden, viser det sig strax, at intet Folkefærd har været rigt, eller mægtigt fra Begyndelsen, men at Nationalvelstand og materielle Resourcer stadigen og aldeles succesfult have tiltaget, idet den ene Generation stedse lagde Noget til Arveparten fra den forrige, uden at nogensinde en varig Forringelse deraf siden er tænkelig. Anderledes og mere verlende er Forholdet med den enkelte Privatmands Formue. Ligesom denne under heldige Konjunkturer vel kan vore til en overordentlig Størrelse i kort Tid, saaledes kan den ogsaa aftage i samme Progression af Tid og Størrelse. Saalænge ikke en Nations Befolkning stiger i et afgjort Misforhold til de med Tiden udviklede Underholdningsmidler, bør Et overhoved efterlade Et rigere, end den selv var, og saa fremdeles, indtil det hele Fladerum, hvorfra Livsophold staaer til at hente for Beboerne, er optaget af en derefter afpasset Folkemængde. Efterat dette Egevægtspunkt formedelst Overbefolkning i en Stat er overskredet, vil hver enkelt Statsborgers Anpart i den hele eksisterende Nationaleiendom, præsumeret ligelig fordeelt og ansat i Penge, aftage i omvendt Proportion med den tiltagende Overbefolkning, og følgelig hele Folket forarmes; thi ethvert større eller mindre Samfunds Formuestilstand maa naturligviis be-

dømmes med fast Hensyn til Participanternes numeriske Styrke. Smid-
 lertid tør det vel supponeres, (som tildeels og oven gjentagende berørt), at
 Norge ingenlunde endnu befinder sig i et saa uhykkeligt Alternativ, at Na-
 tionalkapitalen, som stedse skal hentes af Jordens (almæ matris) Skjød,
 fremdeles ei skulde kunne stige hurtigere, end den tilvisse ogsaa raskest tilta-
 gende Population, naar denne Landets Jord ikkun rettelig bliver benyttet.
 Om saaledes den nulevende Generation, hvis rurale Tilstand her udelukkende
 er Gjenstand for Betragtning, nu virkelig maatte finde, at dens Forgængere
 have levet, eller virket som efterladne Arbeidere, eller ødsle Huusholdere, ved
 at overlade den (deres Efterkommere) i en pekuniær Alt lammende Van-
 magt, saa er dette formeentlig heller ingen fuldt retfærdiggjørende Undskyld-
 ning for dens træge, uvindskibelige Jordbrugsvæsen. Efterkommerne kunne
 jo ikke tabe sig i tomme Klager over deres Fædres Forsømmelighed. De-
 stituerede af deres Foræt, og forvannede ved slette Exempler, maae de allig-
 gevel selv gjøre Begyndelsen med at bane sig frem paa Forbedringens Vej,
 efterhaanden som Midlerne ved anstrængt Flid forøges, for derpaa atter at
 kunne testamentere en i Flidens Skole opdragen og derfor taknemmelig Af-
 kom denne Kapital af forøgede Driftsmidler: Roden til et stadigt opvoren-
 de, ideligen forstørret Træ, prydet med Betsignelsens Frugter i Ord og
 Gjærning.

Her sigtes, vel at forstaae, ene til Pluraliteten af vore Land-
 mænd, der nemlig med en Smule redeligere Villie, gennem egen uafhængig
 Anstrængelse, sikkerligen maatte kunne rette paa deres trange Kaar, allensals
 hurtigere, end hidtil skeet er, (om ikke før en Tilbagegang har fundet Sted i
 saa Henseende), og derved danne Grundlaget for en ny og forbedret Brugs-
 maade i det Hele. Men utvivlsomt bliver det desuagtet stedse, at et ikke
 ringe Antal af den jordbrugende Klasse ofte befinder sig i en Armod, der,
 virkelig uforstyldt ab initio, ogsaa viser sig ikke mindre utilregnelig ex post
 facto, d. e. i sin Bedvaren, paa Grund af uforudsede eller uafværgelige
 Modgangsstød. Armodens umiddelbart hemmende Indflydelse paa Gaards-
 driften i slige enkelte Tilfælde er altsaa dermed og forsaavidt erklæret in-
 kulpabel, eller mindst undskyldelig for Besidderne. Smidlertid er det ikke
 Ret at dvæle ved Enkeltheder, hvor det kommer an paa en Fremstilling

af det Almindelige, det Sædvanlige. Forfatteren forudsætter, at denne Retfærdiggjørelse, hvori de Allerfleste søge at indhulle og besmykke sig for Verdens, ja næsten for deres egen bedre Bevidsthed om det Modsatte, nøiere undersøgt, i Almindelighed kun bør gjælde for et smukt Paaskud, og intet videre. Hvad der taler for Undtagelserne, angriber saa meget mere Regelen. Overalt og bestandig skal man høre denne samme Klage for at retfærdiggjøre Landbrugets langsomme Fremgang til det Bedre: den nemlig, at Bonden Intet har at drive med. Efterdi nu denne generale Formuemangel, Grunden til Landvæsenets fast stationære Tilstand, klart nok træder frem i Virkeligheden, vilde Klagemaalet ogsaa forsaavidt være motiveret, naar man blot ikke glemte at søge videre efter den dybere sande Aarsag, Hovedroden selv til denne pekuniære Defekt, som nemlig udspringer fra Angjældendes egen frie Villie. Forfatteren agter nu fremdeles, uden videre Kommentar, at henholde sig i denne Anledning til sine mange foregaaende Ytringer om vore Bondealmuers prædominerende Utilbøielighed til at forbedre deres Kaar ved nogle Offer paa Vindskibelighedens Alter. Deri stikker negteligt den første og nederste Rodspire, gennem en kort Række af simple Aarsagsforbindelser, til den fremherskende Mangel paa reel Formue eller Driftskapitaler, og heri ligetil atter Aarsagen til de stedse udeblivende Kulturforbedringer, med sin paa hine atter tilbagevirkende Kraft. Naar Jordbrugeren, enten ved forøget Flid og Vindskibelighed, eller ved et kortvarigt Savn af vante Livsnydelser en Gang først har sammsparet et større Brugsmiddel til at begynde sine Jordforbedringer med, saa bidrager siden stedse disse Jordforbedringer med tilbagevirkende Kraft til at forsøge selve Driftsmiddelet, paa samme Maade som dette, med saaledes yderligere forhøiet Kraft, atter virker tilbage til Forhøielse af hine, hvis Gjenstand med det samme naturligtvis uafbrudt stiger i Handelsværdi; og saa fremdeles i evig gjensidig tiltagende Progresjon, naar den samme Flid og Eftertanke fortsat bringes i Anvendelse. Med andre Ord at forstaae: man synes simpelthen at kunne betragte denne uadskillige Værelsforbindelse, dette reciproke Forhold, hvori Driftskapital og Grundkapital stige med hinanden, naar Værket først sættes i Gang fra hiint første *primum Mobile*, omtrent saaledes som om, paa den ene Side først Kjøbekapitalen (Grundvær-

dien) aarlig direkte formeres med Rente og Rentebrente, i Betragtning af den faste Grund, trods Benyttelsen, ved Forbedringer stedse forøgede Handelsværdi, og dernæst paa den anden Side, som om Driftskapitalen, — der tillige supponeres at afgive det daglige Brød, — uden fornyede Offer, i samme Forhold tilbagevirkende eller indirekte formeres og forrentes, i Betragtning af Grundkapitalens bestandig forhøiede aarlige Afkastning.

Men den Mening har nu derhos vistnok medrette gjort sig gjældende, især hos Nationens agerdyrkende Deel, at dens fælleds Eiendom, Nationalbanken, er funderet paa en, efter Nutidens Krav og Vareomsætning, altfor ringe Pengestok, m. a. D. at Summen af Nationens reelle Værdier, der danne kurrente Gjenstande for Afhændelse, til Tilfredsstillelse af det daglige Livs Fornødenheder, er for stor i Forhold til Summen af disse løse løbende Realværdiers almindelige Repræsentant, rene Penge (i Metal), eller sammes Repræsentativer (i Papir). Herved indtvinges den frie Samhandel inden visse unaturlige for den industrielle Udvikling høist skadelige Stranker, saasom den Afhændende hyppigt nødes til at overlade sin disponible Gjenstand ved en Byttehandel, istedetfor ved en ordentlig Kjøbslutning. Man kan saalunde ikke, uden maaskee gennem mange Lid og Værdi spildende Omveie eller fortsat Lushandel, erlange kontante Penge, for derfor at tilhandle sig andre reelle Værdier, efter sine individuelle Fornødenheder. Dette er en Sag, der, fra denne enkelte Synsmaade betragtet, maa være almeen-indlysende i sin sande Følgesforbindelse.

Det oprindelige Sølvfond fra Aaret 1816 udgjorde, som bekjendt, 2 Millioner Daler-Species, hvorpaa det dobbelte Cirkulations-Beløb i Sedler blev begrundet. Først i 1827 blev denne Sølvstok forøget med $\frac{1}{2}$ Million Species med hiint samme Proportionstal i Papir-Repræsentativer, d. e. som 1:2. Den hele Cirkulations-Masse af Sedler har siden den Tid udgjort 5 Millioner Daler-Species. Senere gjentagne Propositioner paa vore Repræsentant-Forsamlinger om Forøgelse i denne Seddelstok, som formeentlig staaende i Misforhold til Folkets med Liden gradeviis tiltagne Tal og rørlige Formuesmasse, have hidtil, (se: indtil 1841), været resultatløse; men, da den almene Pengetrang Dag for Dag mere kommer til Nationens

Erkjendelse, troer man sig nu endelig berettiget til med Sikkerhed at kunne forvente, at samme paa førstkommende Storthing (1842), maa blive afhjulpen ved en flækkelig Forøgelse af Seddel-Nummeræret.*)

§ 27.

Slutningsord.

Forfatteren har nu efter bedste Evne stræbt at løse denne ligesaa vanskelige, som vigtige og indgribende Priisopgave. Dette dens vidtløftige og indholdsrige Væsen har været den fornemste Aarsag til, at han har maattet indskrænke Undersøgelsen af de enkelte Poster inden snævrere Grændser, end de hver for sig visseelig havde fortjent for at kunne siges endog nogenlunde udtømte. Men saadant kunde formeentlig kun skee i en monographisk isoleret Fremstilling af de særlige Momenter. Det hæderlige Videnskabs-Selskab synes og selv at have erkjendt Materiens Righed saavel i Henseende til Indhold, som Udstrækning, deels ved atter iaar: 1841, at fornye det samme Priissspørgsmaal, endnu inden Terminen for det først fremsatte Besvarelse er prækluderet, deels og ved at tilføie Hovedordet i samme: "Hindringer," det indskrænkende Tillægsord "vigtige." Smidlertid vil Forfatteren med største Beredvillighed tilstaae, at de enkelte Poster, i al deres efter Stedet nødvendige Korthed, dog gjerne kunde have modtaget en bedre Behandling.

Det følger og indsees derhos af sig selv, at der ved en saadan Afhandling blot kan tages Hensyn til Hindringer, som ere af en mere lokal-udbredt Natur, og som derfor kunne siges at afgive Momenter af indgribende Vigtighed paa den hele Agrikulturtilstand. Eidesmindre maa det synes klart, at man i saa Henseende heller ikke bør gaae forvidt, ved aldeles at lade ud af Betragtning enhver Hindring, som ikke er fuldkom-

*) Storthinget har virkelig nys i Juli-Maaned 1842, inden denne Deel af nærværende Afhandling er kommen under Pressen, opfyldt Nationens længe nærede Forhaabning, ved at dekretere en Forøgelse i Repræsentativ-Massen, der, baseret paa det gamle Solvsfond af $2\frac{1}{2}$ Million, herefter beholder en Proportion til dette, som 5:2, istedetfor det gamle: 4:2. Efter dette vil følgelig Seddelstokken nu komme til at udgjøre $6\frac{1}{4}$ Million Daler.

men gængs og overalt almindelig. Denne Egenskab vil neppe kunne tillægges en eneste af de mange vigtige Hindringer, som lade sig paavise. Selv ikke den ellers hele Nationen naturlig medfødte Karaktertræghed, hvis skadelige Virkning aabenbarer sig i en almindelig Forsømmelse af dens timelige Velvære, og fornemmelig i et slet Landvæsen: selv ikke denne turde kaldes ganske og aldeles universal, i dette Ords strengeste Betydning. De agrifole Hinder, der lade sig anføre om mange, eller de fleste Egne i Landet, angaae saaledes hyppigen ikke andre, og omvendt. Men, forsaavidt de tilsammentagne danne en Kombination, et Indbegreb, hvis Totalvirkning paa den norste Jorddyrkning i Gjennemsnit er uomtvistelig, maae disse vel og forundes Plads i en Undersøgelse, hvis fornemste Tendents gaaer ud paa en omfattende Opstilling af samme.

Rettelser.

Det bemærkes, at § 26 i Indholds-Registeret maaskee rettest slutter sig som sidste Inddelingsled til de forangaaende under § 12, og desaaarsag i Alphabets Orden burde været mærket med Bogstavet (O) umiddelbart efter hiin Paragraphs Tal.
